

Den kneblede offentlighed

En undersøgelse af Trykkefrihedsforordningens indvirkning på almuebladet
Politievennen

Forfattet af Magnus Keil Eistrup
Kandidatspeciale i Historie ved Aalborg Universitet
Udarbejdet under vejledning af lektor, Lars Andersen
Anslag 191.560
Forår – 2021

Abstract

The freedom of speech and expression are the most essential parts of a public sphere and debate. In the last quarter of the 18th century the autocratic ruler of Denmark, Frederik VI, authorized a liberal public debate which altered how communication in the society evolved. Although it wasn't freedom of speech ensured by law as in the time of Johann Friedrich Struensee, it was a public sphere, which appeared less restricted by the Government. The manner in which the citizens took part in the public debate and the content it produced was defined by the diversity of the interacting participants and the criticism. The increasing debate that manifested itself in the redistribution of journals, magazines, and flyers turned out to be more candid than Frederik VI could accept. It led to the 'Legislation of the Freedom of the Press' that was introduced on the 27th of September in 1799. It was applied so the Government could regain control over the chaotic literary public sphere.

This thesis examines which consequences the legislation had on the public sphere by focusing on the mentions of the Royal Family, Government, Police, and Military in the weekly magazine, *Politievennen*. The method of the examination was to review the entire content of the magazine in the period from 1798 to 1805, to identify how the magazine evolved and how it affected the content and its participants. Since the established research include a divergent interpretation of the consequences that this legislation had on the public sphere in the beginning of the 19th century, the findings from *Politievennen* will be used to further elaborate and clarify elements of the scientific debate.

The conducted analysis showed, that the legislation had a clear effect on the participants, mentions, and content in *Politievennen*. While some articles still contributed with critical content and expressions, it was reduced to only a few participants. The widespread critical public sphere was dissolved.

The results indicate, that several historians have presented the legislation too mildly and underestimated its preventive impact. Several participants in the public debate refrained from involvement after the legislation was manifested in 1799. Even though the emergence of the Romantic nationalism in 1800 had a clear influence on the content of *Politievennen*, this paper disclose that it was the legislation, which silenced the critical and polyphonic public sphere at the dawn of the 19th century.

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	4
PROBLEMFORMULERING.....	5
METODE.....	5
FOKUSOMRÅDER OG METODISKE FORBEHOLD	5
AFGRÆNSNING OG METODISKE OVERVEJELSER FOR ANALYSEN.....	7
HISTORISK OVERBLIK.....	8
DEN DANSKE PRESSE- OG TRYKKEFRIHED I SLUTNINGEN AF 1700-TALLET.....	8
TRYKKEFRIHEDSFORORDNINGEN AF SEPTEMBER 1799	10
KØBENHAVN OG ORDENSMAGTENS INDRETNING	14
<i>POLITIEVENNEN</i> OG DETS OPHAV.....	15
FORSKNINGSOVERSIGT & TEORI.....	17
TRYKKEFRIHEDSFORORDNINGENS HISTORISKE FREMSTILLING	17
OFFENTLIGHEDEN I SLUTNINGEN AF 1700-TALLET.....	23
ANALYSE	25
DE TIDLIGE HÆFTER I <i>POLITIEVENNEN</i>	26
TIDLIG OMTALE AF MILITÆRET OG POLITIET.....	31
BORGERRETTIGHEDER OG OPLYSNINGSIDEALER I FOKUS	36
<i>POLITIEVENNENS</i> MODTAGELSE AF TRYKKEFRIHEDSFORORDNING.....	41
EFTERPRØVNING AF FORORDNINGENS PARAGRAFFER I FORÅRET 1800.....	43
DEN KRITISKE SOMMER I 1800.....	48
<i>POLITIEVENNENS</i> OMTALE AF KNAPHED OG DYRHED	52
DEN NATIONALROMANTISKE STRØMNING.....	55
MILITÆRET OG POLITIETS FORTSATTE OMTALE I BLADET.....	59
<i>POLITIEVENNENS</i> INDHOLD POST 1802.....	63
K.H. SEIDELINS VIRKE I <i>POLITIEVENNEN</i>	65
DISKUSSION.....	67
KONKLUSION	75
BIBLIOGRAFI.....	77
KILDER	77
TRYKT	77

Indledning

“... denne Forordnings Bestemmelser stedse ligge, som Mørkhedens og Despotismens Hielpetropper, efter Omstændighederne, i Baghold for med et og uventet at falde over den godtroende Skribent, som privat Had eller egennyttige Hensigter kunne ønske at faae opofret.”¹

Den frihedselskende danske *provocateur*, P.A. Heiberg, beskrev med disse ord i 1828 konsekvensen ved indførelsen af Trykkefrihedsforordningen. Denne forordning blev indført d. 27. september 1799 og kan anses som kulminationen på 1700-tallets oplysningsstrømninger i Danmark. Den ophedede debat i pamfletter, løbesedler og tidsskrifter havde i Frankrig medført kongehusets fald, men i Danmark blev dette håndteret med en ny lovbestemmelse. Ifølge Kronprinsen, den senere Frederik VI, så var denne forordning blot udarbejdet for at præsentere en række *velmeente bud*, der kunne *forklare og bestemme Trykkefrihedens grændser*.² Indholdet var et klart brud med forestillingen om en dansk regent, som reformerede udfra liberale idéer, der ellers piblede frem i samfundet og skrivespalternes furer. Kronprinsen var indforstået med, at der skulle iværksættes et opgør med de evindelige skriverier, der også udstillede ham selv og magtens elite.

Denne debat i offentligheden var blandt andet tilknyttet sammenkomster, hvor emner som frihed, rettigheder og den politiske indretning blev vendt. Fremtrædende oppositionsmænd som P.A. Heiberg og Malthe Conrad Bruun var enormt produktive i pamfletter og tidsskrifter og var repræsentanter for en skarp kritik af statens bestemmende. Det var dog ikke blot de *oplyste og skolede*, som kom til orde. Offentligheden i slutningen af 1700-tallet var kendetegnet ved en oprørske, vekselvirkende og kalejdoskopisk kommunikation, hvor publikum og læsere var aktive aktører.

I denne kaotiske medievirkelighed befandt den lollandske bladudgiver, Klaus Henrik Seidelin, sig. Han var i denne periode aktiv bladudgiver for en række liberale oppositionsmænd og indledte i 1798 en alsidig tilværelse som både udgiver, trykker og redaktør for almuebladet *Politievennen*. Fra lokationen på Pilestræde 94 påbegyndte han for alvor sit virke og manifesterede *Politievennen* som en forankret del af det københavnske medie- og bybillede. Det er med udgangspunkt i dette oppo-

¹ Heiberg 1828: 219.

² Trykkefrihedsforordningen 1799: 307.

sitionsblad, at dette speciale vil undersøge, hvilke konsekvenser forordningen havde for den litterære offentlighed i starten af 1800-tallet. Fokus vil være rettet mod omtalen af den politiske elite og dens udøvende instanser. Specialet vil indflette analysens slutninger i den eksisterende forskning om forordningen og dens indflydelse på offentligheden. Dette vil ikke kun være en analyse af de retslige efter-spil for bladets aktører men en nøgtern udredning af, hvordan indførslen påvirkede det konkrete indhold og udtryk i *Politievenns* hæfter fra 1798-1805.

Problemformulering

Hvilke konsekvenser havde Trykkefrihedsforordningen af 1799 for indholdet og omtalen af kongehuset, regeringen, politiet og militæret i *Politievennen*, og hvorledes afspejler disse historieforskningens udlægninger af forordningens indflydelse på den litterære offentlighed?

Metode

Fokusområder og metodiske forbehold

Siden forordningens indførsel har der eksisteret divergerende udlægninger af dens betydning for den offentlige debat. Den danske historiker, Harald Jørgensen, har behandlet de retslige konsekvenser for bladets ophavsmand, K.H. Seidelin, men magasinet er endnu ikke blevet tilgået med et fokus på dets indhold i henhold til forordningen. Magasinet indhold præsenterer herfor en spændende og relevant indgangsvinkel til et eksisterende forskningsfelt, der nu kan tilgås med udforsket kildemateriale. Bladets inddragelse kan medvirke til en nuancering og afklaring af en række områder af forskningsfeltet.

Kildematerialets styrke er, at det både indeholder indlæg forfattet af fremtrædende karakterer som Seidelin, men samtidig er forankret i indsendte bidrag fra almenen. Studiet vil herfor medføre et indblik i de almene borgeres tilstedeværelse i den offentlige sfære og blotlægge, hvordan disse blev påvirket af forordningens tilstedeværelse. Specialets fokus på de ugentlige indlæg og korrespondancer vil skabe en afgørende diversitet i undersøgelsen, der samtidig kan afdække et detaljeret samtidsbillede af København.

I en analytisk behandling af *Politievennen* må der fremhæves visse forbehold, som hører under en kritisk tilgang til kildematerialet. Som det fremgår af neden-

stående introduktion til bladet, så blev både verbalt overleverede og skriftligt indsendte bidrag håndteret af Seidelin. Disse blev alle underlagt hans redaktionelle hånd. Da en stor del af de indrykkede bidrag var anonyme, er det svært at ignorere Seidelins rolle, da han var absolut ansvarlig for produktions- og udgivelsesprocessen af det endelige indhold. Medmindre indlægget er markeret som 'indsendt', hvor man må forvente, at indholdet afspejler den pågældende forfatter, så må det formodes, at Seidelin havde en direkte indflydelse på resten af de indrykkede artikler.

Forordningen medførte, at samtlige udgivne skrifter i *Politievennen* skulle sendes til politimesteren ved udgivelse. Politimesteren havde beføjelser til at afvise eller tilbagekalde materiale, hvis han fandt det i strid med den nye forordnings retningslinjer. Denne procedure havde den retslige konsekvens, at politimesteren blev anset som ansvarlig, for det indhold han lod slippe igennem. Dette betyder, at hvis denne procedure blev efterlevet i praksis, så var han en helt central aktør i udgivelsesprocessen, da han havde bemyndigelse til at fjerne passager eller hele artikler. Af den grund må der som udgangspunkt indregnes et markant mørketal, da materiale kan være blevet afvist af politimesteren eller droppet af forfatteren selv, grundet den selvcensurerende effekt, der formodentlig må knyttes til en hårdere strafferamme. Dette er afgørende at have in mente, når man tilgår og vurderer den endelig udgivelse.

Selvcensuren i medie billedet efter forordningen er et forhold, der er afdækket af flere historikere. Dette betyder, at man bør være yderst opmærksom på om de slutninger, der kan drages af analysen afspejler den reelle stemning, der eksisterede blandt borgerne i den litterære offentlighed. Dette forbehold må indkorporeres i de analytiske overvejelser.

Med udgangspunkt i disse faktorer, kunne man fremføre spørgsmålet, om det giver mening at undersøge forordningens betydning for den litterære offentlighed i *Politievennen*, da denne præventive effekt må forventes at have en afgørende indvirkning på udviklingen og medføre et svært identificerbart mørketal. Og man kunne fremhæve, at der allerede eksisterer en udredning af de retslige konsekvenser, der viser, at forordningen havde en juridisk og praktisk konsekvens for udgiver- og skrivermiljøet.

Disse aspekter kunne afholde eller afskrække historikeren fra at indlede en undersøgelse med ovenstående problemformulering, da man teoretisk set kan konstatere, at det vil være overvejende sandsynligt, at forordningen havde alvorlige konsekvenser for magasinet og dets indhold. Men at godtage en sådan forudindtaget

præmis eller slutning, som ikke har rod i *Politievenns* kildemateriale, der muligvis kan demaskere afgørende forhold i forskningen, ville være åbenlyst forkert. Det må grundlæggende være den korrekte fremgangsmåde at søge tilbage til kilderne og udfra dem vurdere, hvad der retteligt kan udledes og konkluderes om forordningen, perioden og den litterære offentlighed.

Det er derfor centralt at foretage en dybdegående analyse af forordningens indflydelse på *Politievenns* indhold og omtale, da dette netop kan præsentere aspekter, som kan bringe ny indsigt og kaste lys over nye forhold i et forskningsfelt, der er præget af et divergerende skel blandt historikere.

Afgrænsning og metodiske overvejelser for analysen

Denne undersøgelse vil fokusere på perioden 1798-1805, da perioden kan give et reelt indblik i konsekvenserne af forordningens tilstedeværelse. 1798 er besluttet, da disse tidlige hæfter præsenterer et givende indblik i den litterære offentlighed før forordningen. Materialet fra før efteråret 1799 kan desuden blottlægge forskelle og ligheder mellem indholdet før og efter forordningen. Slutåret er besluttet udfra bevidstheden om, at regeringen i 1805 skærpede lovgivningen med supplerende restriktioner. Dette indebærer, at det herfra kan være vanskeligt at konkludere om udgivelser, der var trykt og publiceret efter 1805, var påvirket af forordningen fra 1799 eller er et udtryk for indskrænkningerne i 1805. Den afgrænsede periode giver dermed et indblik i indholdet før, op til og efter indførelsen, hvilket danner et solidt fundament for at gennemføre en saglig vurdering af forordningens indflydelse på indholdet i *Politievennen*.

Fremgangsmåden vil tage udgangspunkt i fire fokusområder, der skal konkretisere analysen og specialets fokus. I nærlæsningen af *Politievennen* vil der af den grund være fire identificerbare holdepunkter, som består af *kongehuset og regeringen*, *politiet* og *militæret*. Fokuspunkterne vil blive anvendt som markører, der kan fremhæve betydningen af forordningens indvirkning på omtalen og udtrykket i magasinet. Dette kan medvirke til at identificere og tydeliggøre essentielle elementer af det omfangsrige kildemateriale. De er udvalgt udfra den eksisterende forskning, hvor blandt andre Henrik Horstbøll, Ulrik Langen og Frederik Stjernfelt, i deres værk om trykkefrihedsperioden i starten af 1770'erne, har klarlagt, at disse emner var fremtrædende i perioden med trykkefrihed. Endeligt må det konstateres, at forordningens bestemmelser netop er rettet mod at dæmpe de kritiske skrifter,

der omhandler statens bestyrere. Dette understøtter præmissen for specialet og gør undersøgelsen, med skærpet fokus på disse områder, meningsfuld og velbegrunder.

Historisk overblik

Den danske presse- og trykkefrihed i slutningen af 1700-tallet

Da reskriptet d. 14. september 1770 trådte i kraft, var det en bombe, der sprængtes i den danske offentligheds presse- og trykkefrihed. For første gang var censuren formelt afskaffet og ytringsfriheden sikret ved lov.³ Det var et skelsættende brud, der med ét endte den eksisterende praksis fra Danske Lov i 1683, hvor stramt censurerende gennemlæsninger og godkendelser af skrifter havde været proceduren.⁴ Den absolutte trykkefrihed under Johann Friedrich Struensee medførte en ny virkelighed for offentligheden, hvor læseren og publikum nu var aktive deltagere som afsendere og modtagere. Og hvor debatten var polyfonisk og bestod af *uskoledede* aktører mere end blot *oplyste* og *rationelle* borgere.⁵

Struensee fandt det dog nødvendigt allerede i 1771, at stramme grebet om de kritiske og skandaliserende skrivelser. Dette nye *reskript* fortsatte efter Struensees død, men der indfandt sig nu en stilstand i den litterære offentlighed.⁶ Under *Guldbergs kabinetsstyre* var holdningen konservativ, og debatten i det offentlige rum genopblomstrede først i 1780'erne.⁷ Kronprins Frederik, den senere Frederik VI, blev den centrale aktør for ytringsfriheden i den sidste del af århundredet, da han var hovedpersonen ved paladsrevolutionen i 1784. Med hjælp fra medsammensvorne lykkedes det ham at kuppe statsmagten og indtage positionen som landets regent.⁸ Lovgivningen for presse- og trykkefrihed blev ikke ændret, så reskriptet fra 1771 stod fortsat ved magt, men dette var ikke den *de facto* virkelighed i offentligheden. Mere liberale tanker og idéer vandt frem hos regenten og hans rådgivere, hvilket havde en tydelig effekt på udviklingen. Det var en ny forståelse for det frie ords position i en oplyst og moderne enevælde, og statsadministrationen anvendte selv den litterære offentlighed til at skabe opbakning til landboreformerne i 1780'erne.

³ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (1): 453.

⁴ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (1): 13-15.

⁵ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 185 & Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 422.

⁶ *Reskript*: Officiel statslig forordning.

⁷ *Guldbergs kabinetsstyre*: Ove Høegh-Guldberg blev i 1774 Christian VII's gehejmekabinetssekretær. Politikken var de facto udlagt og styret af Guldberg.

⁸ Rian 2014: 181.

Udskamning af politiske modstandere var en effektiv metode, der kunne anvendes til vække begejstring om egen politik og underminere modstandere.⁹

Efter Den Franske Revolution iværksattes der dog tiltag, der skulle nedtone skriverierne. Ved reskriptet i 1790 flyttede man ansvaret for domsafsigelser fra politimesteren til domstolene, hvilket principielt medførte hårdere straffe, men også færre tilfældige domsfældelser. Kontrollen skulle effektiviseres. I samtiden beskriver den oplysningssøgende litterat, Rasmus Nyerup, hvordan der *aldrig* havde eksisteret større usikkerhed omkring, hvad man *kunne* og *måtte* skrive.¹⁰ Disse uklare retningslinjer afspejler udmærket den nagende irritation og tvivl hos Kronprinsen, da han ville fremstå som den oplyste, liberale og reformerende repræsentant for enevælden, men hvor den begrænsede kontrol medførte kontinuerlige kritiske skrifter mod hans egen person og politik.

Skriverierne stoppede ikke med reskriptet, og den første del af 1790'erne kan karakteriseres som et virvar af offentlige debatter om samfundsindretningen, religionsfrihed, rettigheder, frihed og andre centrale oplysningsidealer.¹¹ Disse diskussioner blev blandt andet udfoldet i saloner, kaffehuse og fremtrædende liberale klubber, som for eksempel *Drejers klub*.¹² Der blev udvekslet idéer, som kunne trykkes i tidsskrifter og magasiner, som *Minerva*, *Vækkeren* og *Aristokraternes Katekismus*, hvor aktører som Bruun og Heiberg lod sig inspirere af revolutionens rus og priste franske oplysningsidealer.¹³

Disse aktører var fremtrædende i en ellers polyfonisk offentlighed, hvor anonymiteten sikrede lighed for loven og en mulig opløsning af det sociale hierarki, da alle kunne rette deres skyts mod borgere fra samtlige samfundslag.¹⁴ Slutningen af 1780'erne og starten af 1790'erne var grundlæggende en periode med *relativ* grad af presse- og trykkefrihed. Tilnærmelserne til det republikanske fremryk i Frankrig og de evindelige kritiske indlæg om Kronprinsen og statsadministrationen begyndte dog at nage regenten. Og på samme vis som Struensee tredivå år før, så blev den

⁹ Rian 2014: 181.

¹⁰ Rian 2014: 182-183.

¹¹ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 270.

¹² Mchangama & Stjernfelt 2016: 181.

Drejers klub: En forening repræsenteret ved borgerstanden. Hvor liberale emner blev diskuteret og forankret i det tilknyttede medie, *Minerva*.

¹³ Rian 2014: 264 & Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 272 & Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 414.

¹⁴ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 417.

personlige omtale fra anonyme skribenter så belastende, at enevældens repræsentant fandt det nødvendigt at indskærpe og definere klare rammer for ytringer.¹⁵

Foranstaltningerne blev indledt i 1794, hvor der blev iværksat et arbejde henimod at gennemføre nye retningslinjer for, hvad der kunne tillades. Forarbejdet tog for alvor form i 1797, hvor der påbegyndtes en målrettet indsats, der resulterede i den endelige stadfæstning af forordningen to år efter.

Overordnet set må den sidste del af 1700-tallet vurderes som en periode med skelsættende opbrud, der revolutionerede måden, hvorved borgerne kommunikerede i offentligheden. Det var en offentlighed præget af et kaotisk samspil, hvor både fremtrædende samfundsdebattører og borgere kunne komme til orde og præge debatten. Det var netop denne udvikling, som forordningen fra september 1799 skulle konfrontere og have kontrol med.

Trykkefrihedsforordningen af september 1799

Forordningen indeholdt en række elementer, som direkte berørte den litterære offentlighed. Bestemmelsen blev udstedt efter et kommissionsarbejde, der påbegyndtes i oktober 1797. Der blev først præsenteret milde ændringer, hvilke blev modtaget positivt af flere medlemmer af statsrådet – men Kronprinsen og mere konservative embedsmænd, som den aktive *Generalprokurør*, *Christian Colbiørnsen*, mente ikke, at disse udkast var omfattende nok.¹⁶ Der var en splittelse i opfattelsen af nødvendigheden af de skrappe forslag og et klart skel mellem den liberale og konservative fløj. Colbiørnsen havde på samme vis som Kronprinsen oplevet den satiriske latterliggørelse, og han kommenterede d. 26. februar 1798 på det første moderate udkast med en skarp kritik af de formildende straffe.¹⁷ Den reviderede udgave, som kommissionen herefter udarbejdede, blev indsendt i juni 1798, men blev først behandlet af *Kancelliet* i foråret 1799.¹⁸ Dette udspil, der fortsat var præget af liberale idéer, tillod en hvis presse- og trykkefrihed, men efterkom konservative ønsker om hårdere straffe for især injurier og fornærmelser.¹⁹ Dette blev erstattet af

¹⁵ Mchangama & Stjernfelt 2016: 228.

¹⁶ Mchangama & Stjernfelt 2016: 228-230.

Generalprokurør: Embedsmand og statens juridiske konsulent.

Christian Colbiørnsen: Central skikkelse i den danske statsadministration fra 1780'erne til starten af 1800-tallet. Havde en afgørende rolle i statens kamp for landboreformerne og var en ferm tjener af enevældens.

¹⁷ Mchangama & Stjernfelt 2016: 230.

¹⁸ *Det Danske Kancelli*: Statens øverste centrale forvaltnings- og regeringsorgan.

¹⁹ Mchangama & Stjernfelt 2016: 230.

et overvejende konservativt og illiberal alternativ, der blev udfærdiget af Colbiørnsen henover sommeren 1799.²⁰

Månederne før den endelige proklamering af forordning nåede Kronprinsen sin smertetærskel. Dette fremgår af et brev til Kancellipræsident, Christian Brandt, i sensommeren 1799. Heri noterer Kronprinsen om de penneførerne kritikere, at: "Frygt maa jages i disse Mennesker", og at: "Kun ingen skaansel, og dette er forbi."²¹ Regenten var klar på at tage alvorlige midler i brug for at få bugt med de negative skrifter. Supplerende til denne *fatigue*, der var forårsaget af *skrivefrækheder*, bestod der i samme periode en tilspidset udenrigspolitisk situation, hvor England og Rusland lagde pres på. Der var diplomatiske repræsentanter fra begge lande tilstede i København. De engelske forlangte, at Danmark ophørte med *neutralitetspolitikken*, og de russiske forventede et opgør med offentlighedens anerkendelse af de franske revolutionære samt en stringent standsning af negative skrifter, der omfattede det engelske og russiske kongehus.²² Ruslands politiske pres udmøntede sig i en blokade af danske skibe i russiske havne.²³ Dette var øjensynligt en medvirkende faktor til det hastige tempo, hvormed udfærdigelsen blev gennemført og de markante forandringer, som lovbestemmelserne blev underlagt i sensommeren og efteråret 1799.

Forordningen blev i sin deklamation proklameret som *Forordningen som nærmere forklarer og bestemmer Trykkefrihedens Grænser*.²⁴ Indholdet var inddelt i 28 paragraffer, der indeholdt bestemmelser indenfor presse- og trykkefrihedsspørgsmålet. Iscenesættelsen af forordningen var overlagt, og ophavsmændene forsøgte gennem titlen; *trykkefrihedsforordningen*, at understrege fortællingen om en liberal regent, der var åben for idéer og forslag angående samfundet og dets indretning. Det må dog takseres som et umiskendeligt udtryk for politisk propaganda, da man betoner friheden, men negligerer indskrænkningerne. En magtfordrejning, der skulle forene forordningen med de gennemstrømmende oplysningsidealer.

Dette fremstår allerede klart i det indledende forord, hvor ophavsmændenes bevæggrunde for indførslen blev udlagt. Det bliver slået fast, hvor nær borgernes frihed står kongens hjerte, og at denne forordning definitivt *ikke* er en genindførsel

²⁰ Mchangama & Stjernfelt 2016: 230.

²¹ Rian 2014: 186 & Mchangama & Stjernfelt 2016: 230.

²² Mchangama & Stjernfelt 2016: 229-230.

Neutralitetspolitikken: Danmark handler frit med parterne i den krigshærgede periode, hvilket England finder problematisk, da det hjælper deres direkte modstander. Danmark er i forbund med Sverige og Rusland, som sikrer hinanden denne frihandel.

²³ Rian 2014: 38.

²⁴ Trykkefrihedsforordningen 1799: 308-318.

af censuren.²⁵ Udlægningen stemmer hverken overens med udarbejdelsesprocessen, hvor Kronprinsen tilsidesatte kommissionens liberale udkast eller Kronprinsens desperate brev til Kancellipræsidenten. I hvilken grad censuren blev genindført er et afgørende forhold, der fortsat bliver diskuteret blandt historikere, hvilket vil blive belyst i forskningsoversigten.

Det må dog konstateres, at indholdet af de følgende paragraffer tydeliggør, at hensigten med forordningen var et ønske om en reel kontrol med den verbale og litterære ytringsfrihed. Forordet italesætter, hvorledes regeringen var nødsaget til at gribe ind overfor disse *skadelige* skrivelser, da de var præget af et sådan *misbrug*, at de truede landets sikkerhed. Offentlighedens frihed havde udviklet sig til: "...tøileløs Frækhed, og blive et Middel for Ondskab, til at kunne, ustraffet, undergrave Statens Grundstøtter, og forstyrre den borgerlige Sikkerhed."²⁶ Fremstillingen vidner om, at bagmændene var indforstået med, hvordan forordningen ville fremstå og blive modtaget, og derfor *framede* indholdet, så det virkede til, at indskrænkningen af borgernes frihed var for deres egen skyld.

Forbudet mod anonymitet var et kernepunkt. Forordet fremhæver, at netop denne praksis var en af de mest *undergravende* elementer for statens sikkerhed og sammenhold. Denne praksis, med at udgive anonymt, var reelt set den eneste retsikkerhed og beskyttelse, som de litterære aktører havde for at kunne deltage uden at risikere at blive retsfulgt.

Uden at introducere en slavisk gennemgang af alle 28 paragraffer vil de mest afgørende elementer i indholdet blive fremhævet. De første paragraffer foreskriver, at man ikke må opfordre til ændring af lovgivningen eller gå imod bestemmelserne. Ligesom det var forbudt at håne eller fremskrive had mod regeringen, hvilket ville medføre landsforvisning.²⁷ Produktionen af *rygter*, *ironi*, *allegori* og deciderede *løgne* mod regeringen, Kongen og dennes familie, var yderst strafbart, og man måtte nu ikke skrive kritisk om kirken.²⁸ Selve indholdet blev underlagt konkrete forhold, der skulle forebygge kritiske skrifter om statsadministrationen.²⁹

Ophavsmændene opfordrede til, at borgerne fortsat bidrog med forslag til love, anordninger og indretninger, som man mente kunne forbedres. Det var dog vitalt, at man udtrykte sig *beskedent* og *ærbødigt*, da skadelige bagtanker ville blive

²⁵ Trykkefrihedsforordningen 1799: 308-309.

²⁶ Trykkefrihedsforordningen 1799: 308-309.

²⁷ Trykkefrihedsforordningen 1799: 309.

²⁸ Trykkefrihedsforordningen 1799: 310-311.

²⁹ Trykkefrihedsforordningen 1799: 311-312.

straffet med fængsel.³⁰ Det er svært at vurdere denne opfordring som et tegn på reel *frihed*, og det må i forlængelse af politiseringen af *trykkefrihedsforordningen* anskues som et politisk værktøj til, at fastholde billedet af en liberal regering selvom man nu kunne straffe alle ytringer, som man fandt skadelige.

Forordningen kommenterede også på en række praktiske foranstaltninger for bogtrykkerne. Det var et krav, at bogtrykkerne havde et *kongeligt privilegium*, for at kunne trykke.³¹ Denne tilladelse gav staten en enorm magt og må forventeligt have bevirket til en udbredt grad af selvensur hos de virkende trykkere, da de kunne få frataget dette privilegium og dermed deres levebrød. Det blev påkrævet, at der på titelbladet skulle fremgå forfatter, udgiver, redaktør og forlægger. Samtidig kunne den pågældende trykker eller udgiver blive stillet til ansvar for indholdet, hvis forfatteren ikke kunne udpeges eller lokaliseres.³² Alle udgivne skrifter på mindre end 24 ark, svarende til 384 normalsider, skulle simultant indsendes til den lokale politimester, som ved en gennemlæsning kunne afvise eller tilbagekalde materiale, hvis han fandt formuleringer eller indhold regelbrydende.³³

Foruden de hårde straffe, der fortsat kunne indbefatte dødsstraf, fængsel eller landsforvisning, så kunne sanktionerne ved flere overtrædelser have praktiske konsekvenser for bogtrykkerne. Disse kunne få frataget deres *privilegium* eller blive underlagt censur, hvor alt indhold skulle fremsendes til politimesteren, men også godkendes med stempel, *før* man endeligt måtte udgive materialet. Denne proces ville have alvorlige konsekvenser for en bogtrykker, da det ville medføre, at driften af mediet ville blive langt mere omstændig.

Konsekvenserne som denne forordning havde på den litterære offentlighed er hvad dette speciale vil undersøge. Men det kan konstateres, at forordningen gennem dets blotte indhold skærpede strafferammen for mindre forseelser og klargjorde konsekvenserne for diverse lovovertrædelser. Den indskrænkede rummet for, hvad der kunne ytres og afskaffede anonymiteten, så forfattere, udgivere, bogtrykkere og redaktører ikke længere kunne gemme sig. Den danske historiker, Harald Jørgensen, har rammende defineret forordningen som en *straffelov i trykkefrihedssager*.³⁴

³⁰ Trykkefrihedsforordningen 1799: 310.

³¹ Trykkefrihedsforordningen 1799: 313.

³² Trykkefrihedsforordningen 1799: 314-315.

³³ Trykkefrihedsforordningen 1799: 315-316.

³⁴ Jørgensen 1944: 31.

København og ordensmagtens indretning

København var ubetinget Danmarks største by ved århundredeskiftet. Jævnfør en folkeoptælling foretaget i perioden op til februar 1801 fremgår det, at der boede 100.975 indbyggerne i hovedstaden, hvilket svarer til cirka ti procent af den samlede danske befolkning.³⁵ Byen var en metropol med handel, liv og diverse aktiviteter, som var tilknyttet en sådan stad. Det var hér, at de centrale organer for den danske administration var beliggende med både kongehuset og Danske Kancelli. Det var en befærdet købstad, der var omgivet af volde og vandgrave, og byen kunne kun tilgås gennem de fire byporte og havnen. Københavns placering, omsluttet af volde og vandgrave, gjorde den idéel til forsvar mod udenlandske stater og sikrede en mulig kontrol af dens borgere.³⁶

Under Kronprins Frederik, kongemagtens legitime repræsentant, fungerede der en administration, som skulle udarbejde og håndhæve love. Statens borgere var forpligtet til at efterleve og indordne sig under disse. Selve håndteringen var uddelegeret til en række instanser, der havde afgørende betydning for de rammer og den hverdag, som omkransede købstadens indbyggere. Det Danske Kancelli, som var det fremmeste forvaltnings- og regeringsorgan i den danske stat, var ledet af Kancellipræsidenten, som var assisteret af den juridiske ekspert, Generalprokurøren. Herudover var der domstolene, hvis indretning var blevet reformeret under Struensee, så de nu hed Hof- og Stadsretten.³⁷ Disse instanser var beliggende på Østergade i hjertet af København.³⁸

Til at håndhæve den lovgivning, der blev fastsat af den politiske elite, havde der siden 1600-tallet været oprettet et politimesterembede. Dette embede skulle som udgangspunkt blot håndtere mindre forseelser og udstikke bøder, men embedets ansvar og opgaver steg stødt i 1700-tallet, hvor det blev suppleret med Københavns politiret, der dømte i politisager.³⁹ I 1790'erne bestod mandskabet i København blot af 20 betjente, der i øvrigt var ringe lønnet.⁴⁰

I politiforordningen i 1793 blev det påtalt, at instansens eksekvering skulle være mere effektiv, da den skulle følge med tidens udvikling og udfordringer.⁴¹ Politiforordningen definerede samtidig politiembedets klare funktion og opgave, der

³⁵ Pedersen 2014: 29.

³⁶ Pedersen 2014: 28-33.

³⁷ Pedersen 2014: 30.

³⁸ Pedersen 2014: 30.

³⁹ Pedersen 2014: 33-34.

⁴⁰ Pedersen 2014: 39-40.

⁴¹ Pedersen 2014: 35-36.

indbefattede, at embedet skulle *bestyre, foranstalte og udføre* de elementer af politivæsenet, som lå uden for rettens område.⁴² Fokus skulle være på byens vedligeholdelse og håndhævelsen af *ro og sikkerhed*. Dette indbefattede opgaver som:

“... at afværge opløb, hæmme betleri, være behjælpelig til ved ildebrand at skaffe vand og forebygge uorden (...) påse at vægterne efterkommer deres pligter, at gadernes brolægning og renlighed vedligeholdes, at lygterne til de bestemte tider er tændt, at vandvæsenet er i god stand...”⁴³

Opgaverne var i høj grad forbundet med helt basale og lavpraktiske opgaver. Dette aspekt er centralt, da det netop er disse *ansvarsområde og pligter*, som *Politievennens* bidragsydere påtaler og anholder, og som samtidig må ses som bladets redaktionelle formalia. Betjentene blev synlige i bybilledet grundet deres opsigtsvækkende røde uniformer og opgavernes karakter, der var knyttet til borgerkontakt. Selv ved politireformen i 1800 var det aktive mandskab fortsat begrænset, da det blot bestod af 32 betjente og 20 opsynsbetjente.⁴⁴

København var ikke kun en købstad, men en garnisonsby. Som det fremgår af materialet i *Politievennen*, så var militærets tilstedeværelse markant. Dette manifesterede sig ved fæstningsværker, voldsanlæg, vagtbygninger, hvor de var en integreret del af bybilledet.⁴⁵ Ved større begivenheder i København, hvor det begrænsede antal betjente skulle håndtere en større folkemængde, var det almen praksis, at militæret blev indkaldt. Soldaterne kunne opløse disse opløb ved en kendetegnende brutalitet og hensynsløshed.⁴⁶

Politievennen og dets ophav

I introduktionen af *Politievennen* kan det være svært at adskille bladet fra dets ophavsmand, K. H. Seidelin. Lollikken var på mange parametre synonym med magasinets indhold og virke. Han gennemførte sin bogtrykkereksamen i Hamborg i 1796 og åbnede året efter sit første bogtrykkeri i Pilestræde. Her kom Seidelins alsidighed til udtryk ved hans funktion som både forfatter, forlægger, oversætter og

⁴² Pedersen 2014: 41.

⁴³ Pedersen 2014: 41-42.

⁴⁴ Pedersen 2014: 39-43.

⁴⁵ Pedersen 2014: 52.

⁴⁶ Pedersen 2014: 50.

udgiver.⁴⁷ Han var en del af de oplysningssøgende og liberale kredse i 1790'erne og var involveret med omtalte oplysningsdebattører som Bruun og Heiberg. Seidelin så sig selv som opponert til statsadministrationen, hvilket var forankret i hans forkærlighed for oplysningsidealer som tolerance, fornuft, frihed og lighed.⁴⁸

Dette udfoldede han i sit virke som udgiver, hvor han blandt andet arbejdede sammen med Heiberg og Bruun.⁴⁹ Seidelin oplevede som den første efter indførslen af forordningen at blive underlagt censur i 1801. Denne kortvarige censur blev året efter erstattet med en livsvarig i 1802 efter en sag om æreskrænkelser.⁵⁰ Han forsøgte at fortsætte sit virke gennem stråmænd og anonymitet, men da dette blev indberettet, fik han d. 8. maj 1805 frataget sit bogtrykkerprivilegium.⁵¹ Hans position i bladet kan ikke undervurderes, da han foruden det redaktionelle ansvar bidrog med skarpe, satiriske og kritiske indlæg.

Det er med udgangspunkt i liberale oplysningstanker, at man skal se bladets tilblivelse i 1798. I det seidelinske forord satte han ord på, hvorfor dette magasin var essentielt for samfundet. Seidelin kategoriserer bladet som et *almueblad*, da det var drevet af interaktion og bidrag fra dets læsere i den brede befolkning. Bidragene omhandlede påtaler af politiets ansvarsområder og opførsel til soldaternes karakter samt forslag, der var rettet mod lovgivning og samfundsindretning.⁵² Seidelin ønskede en litterær offentlighed, hvor man kunne krasse i statsmagtens polerede lak. *Politievennen* er et oppositionsblad, der giver indblik i offentligheden, som var kendetegnet ved et vekselvirkende indhold og en polyfonisk deltagelse fra dets læsere.

Magasinet kostede fire skilling og indholdet bestod af ugentlige *uordener* og *bekendtgørelser*, hvor sidstnævnte fremlagde hvilke klager, der var blevet udbedret. Bladet nød stor succes og var et af tidens mest populære tidsskrifter. Dette afspejles blandt andet i den tiltagende provinsielle deltagelse fra Helsingør, Kalundborg, Svendborg, Odense og Aarhus. Det er ikke muligt, at fastsætte hvor stort et oplag magasinet blev produceret i og *Den Seidelinske Slægtsbogs* omtale af *Politievennens* centrale og fremtrædende rolle i den litterære offentlighed må åbenlyst tages med et gran salt, når det handler om troværdighed. Men det er svært at forestille sig, at et nichemedie skulle få så stor opmærksomhed og landsdækkende bidrag. Den danske

⁴⁷ Ilsøe 1992: 208-210 & Linvald 1923 (1): 2-3.

⁴⁸ Mchangama & Stjernfelt 2016: 240 & Linvald 1923 (1): 2.

⁴⁹ Nyrop 1870: 77 & Seidelin 1960: 335.

⁵⁰ Mchangama & Stjernfelt 2016: 240.

⁵¹ Seidelin 1960: 342.

⁵² *Politievennen* 1798: 1-3 (no. 1).

historiker, Jacob Gabriel Davidsen, har italesat, at det var almen kendt, at få borgere ønskede at blive omtalt eller indgå i magasinet.⁵³ Dette understøtter, at der var en forståelse for, at dette blad blev læst og diskuteret i den brede offentlighed.

Forskningsoversigt & teori

Trykkefrihedsforordningens historiske fremstilling

I en mønstring af det historiske forskningsfelt, der berører forordningen af 1799, fremstår det klart, at man bør håndtere materialet med en kritisk tilgang, da der eksisterer en divergerende udlægning af forordningens indflydelse. I samtiden var de første aktører, der kommenterede på den nye lov den fynske bogtrykker, Søren Hempel, og den juridiske embedsmand, A.S. Ørsted.⁵⁴ Hempel rettede i *Min Mening om den nye Trykke-Forordning af 27. Sept. 1799* en kritik af forordningens beskyttelse af embedsmænd og udtrykte bekymring for den skærpede strafferamme, der nu i højere grad kunne medføre livslang censur for de deltagende aktører.⁵⁵ Fynboen anså indførslen som et brud på idéen om, at folket frit kunne præsentere forslag til forbedringer, da sådanne kommentarer kunne have alvorlige strafferetslige konsekvenser.⁵⁶

Hempels kommentar fik Ørsted til at spidse pennen og præsentere et forsvar for forordningens indhold. Dette gjorde han i *Forsøg til en rigtig Fortolkning og Bedømmelse over Forordningen om Trykkefrihedens Grændser*.⁵⁷ Det kan vurderes, at Ørsted var konservativ af sind, men at hans indlæg præsenterede en overvejende liberal tolkning af lovgivningen. Som den danske kirkehistoriker, L. Koch, beskriver i slutningen af 1800-tallet, så var Ørsteds udlægning af en sådan liberal karakter, at den fremstillede dets ophavsmænd mere venligsindede end *pressefrihedens venner* gjorde.⁵⁸ Ørsted afviste, at forordningen forhindrede skribenter i at kunne skrive om lovgivning, religiøse anliggender eller embedsværket.⁵⁹ Han betvivlede, at censurfrihed var en betingelse for trykkefrihed, da censuren kunne forebygge *skadeligt* indhold, der *misbrugte* trykkefriheden. Oppositionens udlægning af begrænsning som

⁵³ Davidsen 1977: 279.

⁵⁴ Jørgensen 1944: 40.

⁵⁵ Mchangama & Stjernfelt 2016: 237 & Jørgensen 1944: 40.

⁵⁶ Blandhøjl 2014: 300 & Mchangama & Stjernfelt 2016: 237-238.

⁵⁷ Ørsted 1801: 25.

⁵⁸ Koch 1898: 19, 20 & 24.

⁵⁹ Ørsted 1801: 29.

lig med indskrænkning var ifølge Ørsted misforstået.⁶⁰ Han anså truslen ved en ukontrolleret offentlighed som legitim, da en konstant kritisk og bespottende presse kunne lede til oprør og regeringsomstyrtelse.⁶¹ Det er centralt, når man diskuterer Ørsteds udlægning af forordningen, at det medregnes, at han opererede med en forståelse af den statslige indretning, hvor den kongelig enevælde var installeret som et a priori forhold for statens eksistens og stabilitet. Ørsted anså trykkefrihed og enevælde som forenelig, men hvis en begrænsning af ytringsfriheden var nødvendig for at bibeholde samfundsstrukturen lå ansvaret ikke hos den indskrænkende, men hos *misbrugerne* af friheden. Ørsted anerkendte ikke, at forordningen var en despots værk.⁶²

Han præsenterede få kritiske punkter af forordningen, men imødekom dog Hempels kritik af forbudet mod anonymitet. Det fremstår dog klart, at han ikke så forordningen som værende skyld i, at de kritiske røster blev færre de følgende år. Det er svært ikke at mistænke hans udlægning som *bevidst* godtroende, da en mere kritisk udlægning øjensynligt kunne have haft konsekvenser for hans fremtidige karriere i embedsværket. Ørsteds tolkning viser det historiske skel i udlægningen af forordningens indflydelse. Dette kan ses ved inddragelse af en række moderne og forhenværende aktører, hvis fremstillinger af forordningens effekt på den litterære offentlighed divergerer.

Den danske historiker, Camillus Nyrop, vurderede i anden del af 1800-tallet, at forordningens lovgivning var forsvarlig, da den oprørske republikanske moral havde presset sig ind i den danske offentlighed.⁶³ Nyrop anså dog, at forordningen havde mærkbare præventive konsekvenser for den skrivende offentlighed, da Kongen kunne tolke lovgivningen på strammeste vis. Således at regeringen kunne praktisere reel censur.⁶⁴ Denne læsning af lovgivningen er delt af Axel Linvald, der fremhæver de praktiske virkninger indførslen havde på den samlede presse, såsom bøder, censur og i visse tilfælde landsforvisninger.⁶⁵ Han præsenterer en rammende kritik af Kronprinsen i *Bidrag til Danmark-Norges inden- og udenrigske historie omkring begyndelsen af det 19. Aarhundrede*, hvor han også sår tvivl om Ørsteds tolkning.

⁶⁰ Ørsted 1801: 35-40.

⁶¹ Ørsted 1801: 70-75.

⁶² Jørgensen 1944: 46-47.

⁶³ Nyrop 1870: 8-11.

⁶⁴ Nyrop 1870: 11.

⁶⁵ Linvald 1923 (1): 7-8.

Linvald så en *magtkær* regents værk, der havde som mål at indføre en indskrænkning af ytringsfriheden, der kunne ramme bredest muligt.⁶⁶

Denne forståelse, hvor forordningen ikke blot var et ønske om en bedre tone, men en klar intention om at kontrollere ytringer er delt af senere historikere. Jens Engberg kommenterer blandt andet i sit værk om Frederik VI, at regenten, efter hans rådgivere *Johan Bülow* og *A.P. Bernstorff* forsvandt grundet afskedigelse og død, udviklede en klar despotisk stil, hvor hans tolerance for kritik var væk.⁶⁷ Indførslen afspejlede Kronprinsens personlige udvikling. Selv hvis de skærpede straffe ikke blev anvendt, så havde de styrken, der kunne afskræmme borgere fra at deltage i den offentlige debat.⁶⁸

Dette er et andet billede end 1800-tals historiker, Edvard Holm, skitserede i sine omfattende værker om perioden. Hans pen tegnede et positivt billede af Kronprinsens handlinger. Holm beskrev Kronprinsen som en pålidelig ven af trykkefriheden og anså ikke forordningen som et udtryk for en illiberal holdning. Holm fremhævede det tiltagende *misbrug* af trykkefriheden samt presset fra blandt andre den russiske tsar, som de afgørende grunde til, at regeringen traf beslutningen om forordningen.⁶⁹ Holms vurdering af konsekvenserne ved indførslen flugter med Ørsted, da han også mente, at få elementer var strikse, men at der var en frihed under den konstitutionelle kongemagt, som reformvilligt havde skabt et *spillerum* for offentlighedens ytringer – så længe den afholdte sig fra at opildne til *skadelig* omtale af kongehuset.⁷⁰ I Holms fremstilling af forordningen bør det medregnes, at i de værker som undertegnede er bekendt med, der er hans skildring af begivenhederne i Danmark op til, under og efter forordningen overvejende loyale overfor kongehuset.

En senere historiker, der kommenterede på årsagen for indførslen og dens konsekvenser, er Christian Kirchoff-Larsen. I *Den danske Presses Historie* viderefører han Holms forståelse af den russiske påvirkning af Kronprinsen som den mest afgørende årsag til indførslen.⁷¹ Kirchoff-Larsen bidrager med relevante samtidsberetninger via hans inddragelse af den danske filolog og litteraturkritiker, Jacob Baden, og samtidshistorikeren, Laurids Engelstoff, der begge præsenterede

⁶⁶ Linvald 1923 (2): 23-39 & Linvald 1923 (1): 7-8.

⁶⁷ *Johan Bülow & A.P. Bernstorff*: Begge tætte rådgivere af Kronprinsen og liberale af sind. Især Bernstorff forsvarede ytringsfriheden. Bülow blev afskediget grundet sin kritiske omtale af statens bestyrere.

⁶⁸ Engberg 2009: 272-287.

⁶⁹ Engberg 2009: 280 & Holm 1888: 176.

⁷⁰ Holm 1888: 180 & Rian 2014: 38-39.

⁷¹ Kirchoff-Larsen 1946: 235.

bekymring for lovens skærpede straffe.⁷² Baden frygtede, at forordningen ville "...rive Pennen af Fingrene..." på skribenter, mens Engelstoff frygtede fængsel og landsforvisning for sine publikationer.⁷³ På trods af dette mener Kirchhoff-Larsen ikke, at der var tale om *reel* censur. Han udtrykker forståelse for regeringens beslutsomme handling i 1799, da Bruun og Heiberg havde *sprængt trykkefriheden i luften*.⁷⁴ Kirchhoff-Larsen anså dog, at forordningen medførte en begrænsning på et niveau, der ikke var nødvendigt.⁷⁵

Det er ikke kun forbeholdt analyser formuleret i det 19. århundrede, at anse forordningens betydning som forholdvis mild eller betone, at den kunne have været mere indgribende. Den danske historiker, Ole Feldbæk, fremhævede for eksempel i sin historiske gennemgang af pressefriheden, at regeringen ikke vendte tilbage til pressetilstanden fra før 1770 og fremhævede, at Kronprinsen havde afstået fra at genindføre *forhåndscensur*.⁷⁶ Forhåndscensuren, hér udelukkende forstået som den proces hvor *alt* gennemlæses og godkendes før udgivelse – hvilket principielt ignorerer politimesterens rolle.

Samme forståelse er at finde hos den danske historiker, Harald Jørgensen, der beskæftigede sig med forordningen i *Trykkefrihedsspørgsmaalet i Danmark 1799-1848* samt de retslige efterspil i *Thi kendes for ret*. Jørgensen beskrev perioden i starten af 1790'erne, som en tid hvor pressen havde stor frihed, og det var først, da omtalen vendte sig fra Den Franske Revolution mod Kronprinsen og hans virke, at hans tolerance for alvor forsvandt.⁷⁷ Jørgensen meldte sig under Holms fane, da han så de mest afgørende aspekter for indførslen bero på de øgede skriverier, Kronprinsens uvilje og den udenrigspolitiske udvikling.⁷⁸ Han behandlede nøgternt udviklingen, hvor han mente, at året 1799 indikerede afslutningen på en epoke med høj grad af frihed i tolerancen overfor skribenterne.⁷⁹ Han betonedede dog, ligesom Kirchhoff-Larsen og Feldbæk, at selvom der var tale om begrænsning, så var dette *ikke* en genindførelse af censuren. Domstolene havde fortsat retten til at dømme i sager, der omhandlede trykkefrihed.⁸⁰ Ifølge Jørgensen var det blot "... et mindre skaar i den

⁷² Kirchhoff-Larsen 1946: 239.

⁷³ Kirchhoff-Larsen 1946: 239.

⁷⁴ Kirchhoff-Larsen 1946: 236 & 245.

⁷⁵ Kirchhoff-Larsen 1946: s. 245.

⁷⁶ Feldbæk 1982: 239-241.

⁷⁷ Jørgensen 1944: 23-24.

⁷⁸ Jørgensen 1944: 27.

⁷⁹ Jørgensen 1944: 31 & 36.

⁸⁰ Jørgensen 1944: 37.

Fuldkomne Censurfrihed...”⁸¹ Og han fremhævede, at de mere barbariske straffe blev erstattet med milde løsninger.⁸² Jørgensen erkendte præmissen om, at frygten for den evige censur eksisterede i skribenternes overvejelser, men mente ikke, at forordningen kunne tilskrives at være årsagen til, at den offentlige debat pludselig forstummede.⁸³

Jørgensen mente, at det var udviklingen i Frankrig, som fik de danske liberalister til at holde sig tilbage i den offentlige debat samt en nationalromantisk ånd, der opstod i kølvandet på konflikten med England.⁸⁴ Ifølge Jørgensen var det ikke forordningen, som kvalte den offentlige debat, og han fremhævede Ørsted og Hempels indlæg om forordningen som eksempler på, at det fortsat var muligt at kommentere på regeringens politik.⁸⁵ Forordningen havde ifølge Jørgensen ikke til formål at dæmpe eller kvæle den offentlige debat, men blot forbedre måden, hvorved man kommunikerede – en forståelse der flugter med Ørsteds tidligere udlægning.⁸⁶

Gennemgående for ovenstående historikere som Ørsted, Holm og Jørgensen er at der synes at eksistere en reel forståelse for bevæggrunden for beslutningen om at indføre forordningen. I stedet for at *misbruge* og *udnytte* friheden til at skrive hvad man ville, blot for at gøre det, så burde disse skribenter have bidraget til den oplyste enevælde og understøttet dens stabilitet. På sin vis vækker denne argumentation mindelser om den nyere tids debat om offentliggørelsen og (gen)optrykkelsen af Muhammed-tegningerne.

Henrik Horstbøll, Ulrik Langen og Frederik Stjernfelt udgav i efteråret sidste år det omfattende værk, *Grov Konfækt – Tre vilde år med trykkefrihed 1770-1773*. Og selvom værkets afgrænsning er klar, så berører teksten også årene efter. Her præsenteres det, hvordan udgivelser af især tidsskrifter, en genre som *Politievennen* må inkluderes i, eksploderede i 1790'erne.⁸⁷ Med den konsekvens at de næsten blev halveret i det første årti efter forordningen. Årsagerne til dette er der som nævnt uenighed om, men de tre historikere fastslår, at der rent praktisk blev produceret og udgivet markant færre i årene efter.

⁸¹ Jørgensen 1944: 37.

⁸² Jørgensen 1944: 37.

⁸³ Jørgensen 1944: 39-40.

⁸⁴ Jørgensen 1944: s. 39-40.

⁸⁵ Jørgensen 1944: s. 47.

⁸⁶ Jørgensen 1944: s. 47.

⁸⁷ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (1): 54.

Dette er et åbenlyst tegn på en indskrænket offentlig debat, hvilket de tre norske tidsskriftsforskere Ellen Krefting, Aina Nøding og Mona Ringvej også har formuleret. De beskriver mediet som drivkraften i datidens offentlighed og anser tidsskriftet som indbegrebet af oplysningsmediet.⁸⁸ Hvis man ville indskrænke den offentlige debat, så var dette området. De norske historikere mener, at udarbejdelsen af forordningen skal ses som en direkte eftervirkning på den dansk-norske presses udvikling efter Den Franske Revolution.⁸⁹ De vurderer, at forordningen satte en eftertrykkelig stopper for offentlige konstitutionelle debatter og skrivefriheden reelt var slut, da fokus nu mere var centreret omkring begrænsninger end muligheder.⁹⁰

Denne kritiske tilgang til forordningens effekt bliver understøttet af Jacob Mchangama og Frederik Stjernfelt. De betoner, at forordningen medførte en stigende selvrensning, da alle skrifter under 24 ark skulle indsendes til kontrol.⁹¹ Mchangama og Stjernfelt understreger, at det *var* forordningen, som havde den stiltiende effekt på offentlighedens skrivelyst og ikke de spæde nationalromantiske tanker eller Napoleon Bonapartes magtovertagelse i Frankrig.⁹²

Hvor Mchangama og Stjernfelt definerer perioden i starten af 1790'erne med mærkatet; *relativ* trykkefrihed, så markerer den norske historiker, Øystein Rian, perioden som den dansk-norske *perestrojka*.⁹³ Han mener, at historikere generelt *ikke* har behandlet forordningen med passende alvor, da man har nedtonet de repressive konsekvenser, som den medførte.⁹⁴ Rian konstaterer, at det trykte ord blev *kontrolleret, tæmmet og kneblet* med indførslen i 1799.⁹⁵ Rians landsmand, Sverre Blandhol, fremhæver det uomtvistelige signal som straffen af Bruun og Heiberg viste, da de efter indførslen blev idømt landsforvisning med tilbagevirkende kraft. De var fremtrædende symboler på den kritiske offentlighed, og deres skæbne statuerede et eksempel, der ikke var til at misforstå for resten af den penneførende stand, der pønsede på at videreføre den skriftlige stil i det nye århundrede.⁹⁶

Denne censurerende effekt bakker den danske historiker, Svend Bruhns, op om. Dette ekspliciterer han i sin gennemgang af optakten til og selve konsekvensen

⁸⁸ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 287-288.

⁸⁹ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 253.

⁹⁰ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 271.

⁹¹ Mchangama & Stjernfelt 2016: 234-235.

⁹² Mchangama & Stjernfelt 2016: 235.

⁹³ *Perestrojka*: Ombygning eller omstrukturering. Sovjetisk politisk program, der i 1980'erne havde til formål at reformere, demokratisere og liberalisere statens økonomiske og politiske indretning.

⁹⁴ Mchangama & Stjernfelt 2016: 194 & Rian 2014: 45-50.

⁹⁵ Rian 2014: 185.

⁹⁶ Blandhol 2014: 305.

af forordningen. På samme vis som Rian opponerer Bruhns mod den tidlige udlægning, der ikke har anerkendt, at der var tale om en reel *genindførelse* af censuren i Danmark-Norge.⁹⁷ Han anholder især tidligere historikere og retslærde, som han mener har undervurderet forhåndscensuren betydning, da de i for høj grad differentierer mellem forhåndscensuren og manuskriptcensuren.⁹⁸ Forhåndscensuren betød, at man fortsat kunne få trykt og udgivet præcis det man ville ved en bogtrykker med privilegium, men disse skrifter skulle ved deres udgivelse opgives til politikontoret, der så kunne afvise eller trække det tilbage. Dette var ikke det samme som manuskriptcensuren, hvor teksterne skulle godkendes af en censor, før de kunne komme i trykken.⁹⁹

Bruhns afviser at prise forhåndscensuren, blot fordi den ikke er manuskriptcensur. Han præsenterer en i stedet en overordnet betegnelse, nemlig *publiceringscensur*. Her opereres med en forståelse, hvor der er tale om indskrænkende censur, ligemeget om det er forhåndscensur eller manuskriptcensur.¹⁰⁰ For selvom man kunne producere og trykke skrifter hos bogtrykkere, der havde privilegium, så mener han, det må overvejes, om udgiverne ville finansiere materiale, som de mistænkte ville blive afvist af politikontrollanten – dette gjorde praksissen stærkt selvcensurerende.¹⁰¹ Bruhns anerkender, at det i perioden efter forordningens indførelse ikke var *alt* som blev gennemlæst af politimesteren, men han vurderer, at fordi politimesteren kunne blive straffet og holdt ansvarlig, hvis *skadelige* skrifter passerede, så må det logisk udledes, at kontrollanterne var særdeles opmærksomme og strikse omkring, hvilke skrifter de lod passere.¹⁰² Bruhns er umiskendelig i sin udlægning af forordningens betydning, da han fremhæver dens tilstedeværelse som både censurerende og selvcensurerende, og han konstaterer, at forordningen *de facto* betød en genindførelse af censur i Danmark-Norge.¹⁰³

Offentligheden i slutningen af 1700-tallet

Politievennen giver ikke kun et indblik i samtidens udvikling, men indeholder et materiale, der præsenterer den litterære offentligheds tilstand og beskaffenhed. Da

⁹⁷ Bruhns 2004: 231-232.

⁹⁸ Bruhns 2004: 232-235.

⁹⁹ Bruhns 2004: 232.

¹⁰⁰ Bruhns 2004: 232-236.

¹⁰¹ Bruhns 2004: 232-236.

¹⁰² Bruhns 2004: 234.

¹⁰³ Bruhns 2004: 237-241.

magasinet var forankret i de ugentlige indsendte indlæg, så var bladet afhængig af en aktiv interaktion fra dets læsere. Det er derfor essentielt at klargøre, hvorledes denne debatterende offentlighed kan defineres og beskrives. Af den grund må det udlægges; hvem som skrev, læste og interagerede i den offentlige debat.

Den tyske sociolog og filosof, Jürgen Habermas, har formuleret en afgørende teori om offentligheden. Heri udlægger han, hvordan dennes udvikling i 1700-tallet bør ansues som en overgang og transformation fra en *repræsentativ offentlighed* til en *borgerlig offentlighed*.¹⁰⁴ Et udgangspunkt i en offentlighed, hvor menigmand er passiv, statisk og tavs, og hvor landets regent og adel skal ses som legemliggørelsen af offentligheden, hvilket manifesterede sig gennem ritualer og statuskendetegn.¹⁰⁵ Til en offentlighed, hvor borgerskabet i form af overklassen, handels- og forretningsfolk samt den politiske elite positionerede sig og var de afgørende aktører i dens sfære. Denne *borgerlige offentlighed* var repræsenteret af rationelle aktører, der agerede og involverede sig gennem fornuft og intellekt.¹⁰⁶ Det var en enhed, der gennem saglig argumentation og diskussion søgte mod enighed og forståelse, der var i kritisk opposition til magthaverne.¹⁰⁷ Denne aktive deltagelse med ophav i dialektisk ræsonnement, var kernen i den *borgerlige offentlighed*. Den blev ifølge Habermas udfoldet i kaffehuse, saloner og i det spirende klubliv, hvorefter idéerne og tankerne blev forankret og videreformidlet via de tilgængelige skriftlige medier.¹⁰⁸

Denne fremstilling af 1700-tallets offentlighed, med udgangspunkt i én fornuft, én opinion, én idé og én specifik bevægelse er i de senere år blevet udfordret af nævnte historikere som Krefting, Nøding og Ringvej og af nyere værker som *Grov Konfækt*. Disse beskriver offentligheden i sidste del af 1700-tallet som tættere på et moderne kommentarfelt på internettet end Habermas' idealtypiske offentlighed.¹⁰⁹ Denne periodes offentlighed bør herfor ikke ses som en simplificeret og monolitisk samfundsgruppes udfoldelse, men som en sfære med en voksende tekstlig og verbal polyfoni. Denne var kendetgnet ved et interagerende, højlydt, kritisk, vekselvirkende og rastløst publikum, der indbefattede unge, gamle, mænd, kvinder samt både dannede og ulærde.¹¹⁰ Offentlighedens sfære blev udfoldet af skrevne medier, der udgjorde litterære mødesteder for meningsudveksling, kritik og debat.

¹⁰⁴ Habermas 2009: 49-78.

¹⁰⁵ Habermas 2009: 49-78.

¹⁰⁶ Habermas 2009: 49-78.

¹⁰⁷ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 283-284.

¹⁰⁸ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 12.

¹⁰⁹ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (1): 422.

¹¹⁰ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 195.

Indholdet var alsidigt og præsenterede indlæg med rod i oplysningstidens idealer, men indeholdt også korrespondancer om banale hverdagsproblematikker.¹¹¹

Offentligheden i slutningen af 1700-tallet skal forstås som en foranderlig kommunikationsproces, hvor publikationer muliggjorde den relationelle etablering af interaktion mellem borgerne på tværs af statens samfundsklasser. Sfæren bestod af et deltagende publikum, hvor det følelsesmæssige og holdningsbaserede udtryk og indhold var mere fremtrædende end den rationelle dialog i både debatter, pamfletter og tidsskrifter.¹¹² Der var ikke tale om én *borgerlig offentlighed*, men en offentlighed, hvor diversiteten hos aktørerne var mangfoldig, og hvor disse både agerede afsendere og modtagere. Et samsurium, hvor uskoledede og bramfrie stemmer kom til orde, og hvor statsadministrationens medlemmer tog aktiv del i debatten. Indholdet og aktørernes geografiske tilhørssted koncentrerede sig om København, men der er en lang række eksempler på jyske og fynske bidrag.¹¹³ Det er vigtigt at understrege, at offentlighedens sfære havde et bredere ophav end tidligere antaget, og at lempelsen indenfor trykkefrihed blev en mulig opløsning af det sociale hierarki, da borgere fra de lavere samfundslag nu kunne blive en integreret del af diskussionen og samfundsdebatten.¹¹⁴

Uden at påbegynde analysen af *Politievennen* må det konstateres, at det er et lignende billede, som fremstår, når man dykker ned i bladets indhold. Indlæggenes ophavsmænd er også hér kendetegnet ved en divergerende baggrund og indholdet er varieret. De litterære aktører er læserne, som primært er bosat i København, men med hurtigt begynder indlæg fra Aarhus, Odense, Svendborg og Helsingør at blive regelmæssige. *Politievennen* kan som udgangspunkt ses som en understøttende søjle til den moderne opfattelse af offentligheden i slutningen af 1700-tallet. Det var et vekselvirkende litterært kaos, hvor mange stemmer med alskens holdninger skabte offentligheden.

Analyse

Denne sektion vil præsentere en analytisk nærlæsning af samtlige 349 numre i *Politievennen* fra 1798-1805. Fokus er rettet mod, hvilke konsekvenser forordningen af 1799 havde for indholdet i *Politievennen*. Især omtalen af kongehuset, regeringen,

¹¹¹ Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 184.

¹¹² Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 415-416 & Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 202.

¹¹³ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 420.

¹¹⁴ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (2): 202-417.

politiet og militæret vil blive belyst, og resultaterne af denne undersøgelse vil blive anvendt i den følgende diskussion, der vil søge at indflette analysens slutninger i den etablerede forskning.

De tidlige hæfter i *Politievennen*

Indledningsvis er det centralt at analysere og udlægge, hvordan indholdet og omtalen så ud før indførslen af forordningen. Dette indebærer de første 75 numre af bladet og løber i perioden fra 1798 og i de første ni måneder af 1799.

Læseren bliver konfronteret med Seidelins krasse pen i bladets første artikel, der beretter om Kong Christian VII's fødselsdag. Selvom disse tidlige indlæg primært er anonyme, så er det mere end overvejende sandsynligt, at disse er forfattet af *Politievennens* redaktør, K. H. Seidelin. Dette kan vurderes, da bladet endnu ikke var etableret og kendt, hvilket logisk begrænser de indsendte bidrag fra borgerne. Efterretningerne om fødselsdagsarrangementet er et tilbagevendende fænomen, som konsekvent ses i de følgende år. De er som oftest deklareret: *Om Uordener ved Kongens Fødselsdag*. Det første bidrag i artikelserien fremstiller iscenesættelsen og fejringen særdeles kritisk. Med en stikkende pen bliver seancen beskrevet som et *overfladisk* teater, hvor dets pomp og pragt må få fremtidens oplyste borgere til at se tilbage på dette med forundring og uforståenhed.¹¹⁵ Seidelin illustrerer, at når man bibeholder en sådan fejring og forherligelse, så videreføres en forældet praksis. Det specificeres endvidere, hvordan et omfattende antal aktører blev sat til at udfylde *latterlige* roller for Kongen, da de skulle indtage de mest *tåbelige* roller til ære for den *udvalgte*:

“... at nogle hundrede lejede eller vindesyge Stakler i næsten 24 Timer spillede paa Byens største Torv den usædeligste latterligste og tillige ynkeligste Rolle, til Ære for den Fødte!”¹¹⁶

Kritikken er hård, da latterliggørelsen af denne illusoriske forestilling for én enkelt person er en kritik af borgernes funktion som blot statister eller duelige redskaber til en selvforherligende begivenhed. Det er en indirekte kritik af samfundets indretning,

¹¹⁵ *Politievennen* 1798: 4-7 (no. 1).

¹¹⁶ *Politievennen* 1798: 4 (no. 1).

hvis beskaffenhed, suppleret med denne praksis, er en anakronisme. Folk måtte stå til rådighed for *usædelige* og *ynkelige* roller for blot at ære statens leder.

Seidelin fortsætter ufortrødent og betoner den overflod og uansvarlighed, der prægede seancens aftenfest, hvor folk var klædt i dyre dragter, som de måtte leje for denne ene dag. Det handler mere om *couture*, *ekstravagance* og *etikette* end substans. En fremstilling, som tydeligvis vækker minder om beskrivelser af især det franske hof og dets hang til overflod. Ligheden bliver understøttet af en direkte reference til den måske mest berømte af enevældige konger, Ludvig XIV:

“... tydelig spore den Tids Aand, da den opfandtes, hiin stolte og forkælede fjortende Ludvigs Tid, Der med umættelig Hunger efterjog Glæden og aldrig fandt den, fordi han ikke eet Øjeblik kunde give Slip paa sin indbildte Grandeur.”¹¹⁷

Sammenstillingen med *Solkongens* grandiose tilbøjeligheder kan hverken i samtiden eller nutiden misforstås. I en tid, hvor man søgte oplysning og lighed, bestyret af Kronprins Frederik, der anså sig selv som personificeringen på en reformerende og oplyst enevælde, må dette indlæg ses som et markant angreb på kongehuset. Det er en anklage mod kongehusets omdømme og position i Danmark, der cementeres via en sammenligning, der åbenlyst kompromitterer statsledelsen. Dette indlæg markerer en bidende start på bladet, hvor sproget fremstår frit, og frygten for juridiske repressalier virker mild.

I februar året efter fortsætter Seidelin efterretningerne om seancen i *Uordener i Anledning af Kongens Fødselsdag*, hvor han igen stiller skarpt på begivenheden.¹¹⁸ Allerede i nummeret ugen forinden, altså dagene op til seancen, blev der indrykket et indsendt bidrag, *Velment Hint til Theaterdirektionen*, der omhandler hvilke foranstaltninger, der bør foretages, så især billetsalget til forestillingen om aftenen kunne forløbe bedre. Dette er rettet mod teaterdirektionen, men omhandler også, hvordan soldater året forinden *skammelig* opkøbte og solgte billetter til en højere pris.¹¹⁹ Denne udlægning er udstillende for kongehuset, militæret, politiet og teaterdirektionen, som alle bliver holdt ansvarlige for denne praksis. En landsfaders festdag, der er præget af kaos og korrupsion blandt statens instanser, og hvor

¹¹⁷ Politievennen 1798: 4 (no. 1).

¹¹⁸ Politievennen 1799: 649-652 (no. 41).

¹¹⁹ Politievennen 1799: 625-627 (no. 40).

befolkningen bliver udnyttet til at betale forhøjede priser – det er en iøjnefaldende og pinlig kritik.

Efter denne indsendte påtale følger Seidelin op med føromtalt indlæg, hvor han evaluerer festivitasens forløb. Han anholder, at de foranstaltninger som bladet præsenterede ugen før ikke er efterlevet og fremhæver de matroser og soldater, der tilkæmpede sig forrang i køerne til billetsalget.¹²⁰ Et kaotisk forløb med slagsmål i gelederne, og hvor de tumultariske forhold må ses som en direkte udledning af en mangelfuld og nølende politik, som påvirker alle deltagere.¹²¹

Seidelin påtaler, hvordan begivenheden bør forberedes bedre, og artikelserien viser, at man fortsat *kunne* og *turde* skrive med en kritisk pen, der udstillede de regerende og deres instanser. Serien, der berører *Kongens fødselsdag*, fortsætter efter indførslen af forordningen. Indholdet af disse vil blive fremlagt, når der er etableret et mere omfattende billede af tilstanden før forordningen.

Dette kræver inddragelse af en anden artikelserie i bladet. Blikket skal bibeholdes på de første hæfter i *Politievennen*, hvor man stifter bekendtskab med *Om Politiets Rettighed til Uddeling af Stokkeprygl i tilfælde af Opløb*, forfattet af Seidelin¹²² Heri præsenteres der en anke af politiets opførsel i det københavnske byliv. Beskrivelsen i første nummer indbefatter brutaliteten, hvormed politiet anvender deres stokke mod forsamlinger. Selvom Seidelin påskønner politiets rolle generelt, så mener han, at der må stilles spørgsmål ved belægget for deres anvendelse af vold.¹²³ Seidelin vil præsentere en mulig: "...Udvikling af Opløbsretten, det er at sige en Udvikling af den Ret, der har Sted i og under Opløb fra Regieringens og de regieredes Side."¹²⁴ Artikelserien har altså rod i et ønske om en retslig forankring af forsamlinger, samt et brud med politiets ret til at kunne udøve vold mod borgere under dække af opløb. Et opløb er ifølge Seidelin ikke betingelsesløst forbundet med tumult og opstand, men indebærer desuden en almen forsamling af borgere.¹²⁵ Seidelin sender et klart signal om, at de ansvarshavende for ugeringerne er politiet og den lovgivning, som de bestemmende har udstukket.

Det bliver udlagt, hvordan politiets handlinger bryder med retspraksis, da denne siger, at: "...enhver offentlig Udøvelses Ret (i Dette Tilfælde Straf) altid

¹²⁰ *Politievennen* 1799: 649-652 (no. 41).

¹²¹ *Politievennen* 1799: 649-652 (no. 41).

¹²² *Politievennen* 1798: 7-13 (no. 1).

¹²³ *Politievennen* 1798: 7-13 (no. 1).

¹²⁴ *Politievennen* 1798: 17 (no. 2).

¹²⁵ *Politievennen* 1798: 17-21 (no. 2).

forudsætter en Dom...”¹²⁶ Denne kontante praksis, hvor politiet fysisk slår ned på forsamlinger underminerer dermed borgernes retssikkerhed, da: “... Politiet her blev Dommer, Anklager og Vidner i sin egen Sag.”¹²⁷ Politiet overskrider dets beføjelser, fordi de skal efterkomme de bestemmendes ønske om at forebygge opstand ved at ophæve alle forsamlinger. Politiet bør ifølge Seidelin kun anvende deres stokke i nødværge – ikke som straf.¹²⁸ Disse ord planter en tvivl hos læserne; kan man stole på, at regeringen har borgernes sikkerhed og rettigheder som førsteprioritet, eller lovgiver de blot efter en sikring af egen magt og position?

Ifølge Seidelin er regeringen *ikke* til for at: “... forebygge en Forbrydelse (det er en Opdragelsens Pligt) men for at Straffe dem.”¹²⁹ Regeringen skal opdrage og oplyse borgerne og ellers forholde sig passiv og uindskrænkende. Dette budskab bliver cementeret som en absolut liberal præmis, da Seidelin fremfører: “Gid disse Ord var indskrevne i enhver lovgivers hjerte, og stode med uudslettelige Bogstaver paa hver en Magistrats persons Arbeidsbord.”¹³⁰

Dette forsvar for retten til opløb udstiller de lovgivende og bestemmende. De bliver mindet om deres rolle og stillet til ansvar for den eksisterende lovgivning, der fører til vold og brutalitet mod borgerne samt indskrænker deres *naturlige* frihed.¹³¹ Selv kongehuset bliver belærd om, hvad dets position er i samfundet: “... og enhver Statsherskers Kunst bestaaer egentlig blot deri at sørge for Denne almene Frihed kan bestaae urørt og uden at collidere med sig selv.”¹³² Det fremstår utænkeligt, at landets bestyrere har fundet det ideelt at få en sådan offentlig påtale, der udstiller et formynderi, hvor politikken og lovgivningen er decideret uretfærdig for borgerne.

Indlægget er et konkret modsvar til regeringen og dens udøvende instansers indskrænkende praksis, da det i stedet er deres beføjelser, der bør indskrænkes. En indskrænkning af den borgerlige frihed er nemlig: “... alletider uret, thi en Stats Øjemed er netop at sikre Den.”¹³³ Der ligger en skjult påmindelse om idéen om en oplyst *samfundskontrakt*, hvor borgerne anerkender den enevældige leder, da han respekterer borgernes frihed og rettigheder. Det er hér, at artikelserien udvikler sig opsigtsvækkende, da Seidelin betoner, at ikke alle revolutioner per definition er uretfærdige:

¹²⁶ Politievennen 1798: 23 (no. 2).

¹²⁷ Politievennen 1798: 24 (no. 2).

¹²⁸ Politievennen 1798: 65-72 (no. 5).

¹²⁹ Politievennen 1798: 25 (no. 2 – i noter).

¹³⁰ Politievennen 1798: 24 (no. 2 – i noter).

¹³¹ Politievennen 1798: 25 (no. 2 – i noter).

¹³² Politievennen 1798: 68 (no. 5).

¹³³ Politievennen 1798: 67 (no. 5).

“End ydermere var endda tilovers at afgjøre, om alle Revolutioner
i Almindelighed ere uretfærdige, og i modsatte Tilfælde,
under hvilke Omstændigheder da ikke?¹³⁴

Det må udledes, at hvis regerenten ikke respekterer sin position og overskrider sine beføjelser så eksisterer der tilfælde, hvor en udvikling, der udmunder i opstand fra dets borgerne, kan forsvares. Det er en yderst prekær insinuation, da Den Franske Revolution er frisk i hukommelsen og blot en indirekte forståelse eller flirten med idéen om en reel anerkendelse af revolutionens grundlag, må ses som eksplosiv. Seidelin giver udtryk for, at når samfundets indretning og virke ikke begunstiger eller sikrer borgernes frihed, så må der forventes en reaktion, som *ikke* er uretfærdig, da den blot har rod i en sikring af basale rettigheder.

Seidelin betoner den moralske pligt, som bør eksisterer i samfundet, hvilket indbefatter, at hvis man som borger overværer en flygtig forsamling, så: “... er Det nødvendigt, han forøger Deres Tal.”¹³⁵ En påmindelse om, at det er ens *pligt* at involvere sig, hvis man ser sine medborgere i knibe. Selv hvis modparten er ordensmagten. Den tavse og uengagerede borger, der ikke *aktivt* kerer sig om sine medborgeres rettigheder, kan kendetegnes ved *slaveånd*, *borgerlig død* og *immoralitet* og som et individ, der har affundet sig med en *undertrykt* position i samfundet.¹³⁶ I et sådan forsvar for borgerrettigheder, kan de aktive handlinger ikke ses som uordener: “(Her at Ulovligt er ikke Uret).”¹³⁷ Borgeren kan trøste sig ved sin straf, da han har udført en vigtig borgertjeneste, for det er ikke almuen, der står for den såkaldte *pøbelopførsel*, men modparten.¹³⁸ Denne tilskyndelse til sammenhold mod statens håndtering af opløb vidner om en spirende forståelse for, at det er borgerne, der må forsvare sig mod politiets grovhed, ikke omvendt. Det er en mærkbar kritik af politiet, som i princippet er til for borgernes sikkerhed.

Artiklerne præsenterer en tydelig opfordring til, at borgerne samler sig og udviser sammenhold i kampen for frihed og rettigheder. Politiet, regeringen og kongehuset bliver udstillet. De sidstnævnte som frygtsomme og usikre på egen position, hvilket

¹³⁴ Politievennen 1798: 50 (no. 4).

¹³⁵ Politievennen 1798: 56 (no. 4).

¹³⁶ Politievennen 1798: 58 (no. 4).

¹³⁷ Politievennen 1798: 69 (no. 5).

¹³⁸ Politievennen 1798: 67 (no. 5).

får dens politik og lovgivning til at overskride dets beføjelser - de *anvender* magt *mod* ret for at *forebygge* uret.¹³⁹ Ifølge Seidelin strider denne politik *mod fornuften*, da ingen forsamling er ulovlig i sig selv. Teksten genspejler tidens oplysningsidealer, og når de bestemmende ikke bliver fremstillet som drevet af fornuft, så må de ses som snæversynede og konservative. Dette har i læsernes og de liberale kredse været lig med en politik og overbevisning, der hørte fortiden til.

Disse artikler serier er de mest samfunds- og institutionskritiske i magasinet *før* forordningen. De anholder ikke blot den praktiske udøvelse af lovgivningen, men dens forankring i de politiske bestemmelser. Den positionerer borgerne og deres rettigheder som en reel kontrast til de bestemmende. Dette er, kombineret med opfordringen til sammenhold blandt borgerne, en yderst bekymrende udvikling for kongehuset, da det ikke blot oplyser borgerne om deres rettigheder, men rummer en indirekte revolutionær trussel.¹⁴⁰ Dette understreger, at der var en relativ trykkefrihed op til forordningen, da man kunne udgive indhold som ovenstående. Bidende bidrag som disse må logisk ansues som medvirkende til, at forordningen blev indført i efteråret 1799.

Tidlig omtale af militæret og politiet

Omtalen af militæret og politiet var en integreret del af *Politievennens* indhold. Deres opførelse ved royale arrangementer er veldokumenterede, men de er også et gennemgående tema for de mange indsendte bidrag før forordningen. Dette ses i et indsendt bidrag, *Et Overfald ved Kalkbrænderiveien*, der beretter om en underofficer, hvis opgave er at forhindre desertørers vej til Sverige. I sin formodede kedsomhed ender han med at genere og true forbipasserende borgere.¹⁴¹ Denne adfærd bliver åbenlyst udlagt som uacceptabel, da den i høj grad skaber utryghed. En omtale som denne er repræsentativ for materialet i *Politievennen*, da der regelmæssigt indrykkes bidrag, der på samme vis påtaler soldaternes chikanerende adfærd overfor borgerne.

Det beskrives i *Soldaterpolitie*, hvorledes en soldat konfronterer en borger på Knippelsbro, hvilket resulterer i, at borgeren bliver angrebet, *så det sprøjtede med blod*.¹⁴² Samme forløb udspiller sig i det indsendte bidrag, *Militær Uorden i Helsingør*, hvor en soldat umotiveret overfalder en slagterdreng med sin geværkolbe, og hvor

¹³⁹ Politievennen 1798: 65-72 (no. 5).

¹⁴⁰ Politievennen 1798: 67 (no. 5).

¹⁴¹ Politievennen 1798: 33-40 (no. 3).

¹⁴² Politievennen 1798: 45-47 (no. 3).

straffen blot er en *beskeden* bøde.¹⁴³ Det fremstilles ofte, hvordan der er separate regler for soldaterne, da deres brutale opførsel sjældent har passende konsekvenser. Dette fremhæves også i artiklen, *Soldaterbravure*, hvis satiriske og ironiske indhold og titel må ses som forfattet af Seidelin.¹⁴⁴ Hér italesætter han netop problemet, at borgerne er underlagt en konstant hensynsløs og voldsom opførsel fra soldaterne:

“Hvorledes faaer Borgeren Ret over en Soldat eller Officeer, naar Denne, Der egentlig er Borgerens leiede Tjener, vover at trække det Værge Borgeren igjennem Regjeringen har betroet ham, imod sin Herre.”¹⁴⁵

Det er en klar påtale, der ikke blot anholder soldaternes opførsel, men fremhæver, at de i deres natur er *Borgerens Tjener*, der netop skal beskytte og sikre deres tryghed. For ikke at remse alle af disse indlæg op må det blot konstateres, at indholdet er sigende for omtalen af militæret, da det ofte involverer dramatiske beretninger, der beskriver soldaternes hensynsløse ageren overfor borgerne. Det er et absolut kendetegn for indholdet af *Politievennen før* indførslen af forordningen.

Det er en paradoksals udlægning, hvor de instanser der er ansvarlige for ro og orden netop bliver fremhævet som de ansvarshavende, når disse uordener udspiller sig. Denne fremstilling udbygger indtrykket af militæret og politiets rolle ved royale arrangementer, da deres opførsel på samme vis kolliderer med borgerens ret og behov. At der i *Spørgsmaal og Forslag til Kastellets Kommandant Hr. Generalmajor Veimann* anonymt bliver rettet henvendelse til militærets ledelse om soldaternes ageren vidner om de problemer, som et stort antal borgere følte ved soldaternes massive tilstedeværelse.¹⁴⁶ De talrige eksempler på soldaternes *truende* bajonetter ved smalle passager eller broer i for eksempel *Noget om Bajonetter og Stokke, Til Udgiveren af Politievennen og Om Bajonetterne* understøtter dette.¹⁴⁷

Da soldaternes adfærd var så generende for borgerne, sås der tvivl om berettigelsen til deres virke i byen. I *Et Par Ord om Rosenborg Have* bliver det fremlagt, hvordan daglige aktioner generer borgernes tilværelse.¹⁴⁸ I det anonymt indsendte indlæg

¹⁴³ Politievennen 1799: 778-779 (no. 49).

¹⁴⁴ Politievennen 1799: 665-666 (no. 42).

¹⁴⁵ Politievennen 1798: 46 (no. 3).

¹⁴⁶ Politievennen 1798: 97-101 (no. 7).

¹⁴⁷ Politievennen 1798: 374-376 (no. 24) & Politievennen 1799: 833-835 (no. 53) & Politievennen 1799: 844-846 (no. 53).

¹⁴⁸ Politievennen 1798: 293-300 (no. 19).

konfronterer skribenten forholdene ved Rosenborg Have, hvor soldaternes øredøvende trommespil og marchbrøl forskrækker de besøgende. Soldaternes tilstedeværelse er dog i høj grad overflødig, da:

“... Den Pedanterie, indbildte Ære og Vigtighed, De Gemenes grusomme Behandling, Det Dagdriverie en Regjering sanctionerer ved at holde, ved at lønne med Hæder og med Undtagelse fra almindelig Sædelighed, en – Mængde af flere tusinde Mænd i Deres arbejdsdygtigste Aar...”¹⁴⁹

Det er en kritisk fremstilling af en konkret politisk beslutning, da regeringen bliver anholdt for at fastholde denne konstellation, hvor soldaterne ikke har noget at tage sig til, og derfor generer borgerne. Udover opførslen er det også et samfundsproblem, da disse soldater er i den arbejdsdygtige alder, og herfor kunne bidrage til samfundet ved at producere varer eller håndværk. Der bliver endda præsenteret et alternativ til dette *dagdriveri* i *Forslag til et nyt Gevær for Soldaterne*.¹⁵⁰ Her er det nye våben, som soldaterne skal anvende, strikkepindel! Seidelin har vedhæftet en note til denne indsendte artikel, hvilket accentuerer, hvem som betaler for soldaternes tidsfordriv: “... De Dem lønnende Borgeres Sved!”¹⁵¹

Det er borgerne, som brødføder denne *Klasse af lediggaende Mænd*, der ikke laver andet end at obstruere borgernes hverdag. En hverdag, hvor soldaterne bliver opdraget i: “... Den fordærveligste Erhvervelse, Udulighed, og Væmmelse for Arbejd!”¹⁵² Militærets drift fremstilles gennem soldaternes adfærd som en demotiverende opdragelses- eller uddannelsesanstalt, hvor de menige hverken opnår disciplin eller flid. Det er en stolt statslig instans, der normalt ville forbindes med determination og disciplin, men hvis mandskab nu fremstilles som ugidelige mænd, der fordriver kedsomheden med chikane af byens borgere.

Disse bidrag præsenterer en skandaliserende kritik af soldaternes karakter og militærets indretning. Det er en stigmatiserende omtale, der klart oplyser og præger læsernes opfattelse. Landets bestemmende må have følt sig truffet, da militærets tilstedeværelse og virke var en direkte afspejling af den politik, som blev ført. Disse angreb på soldaterne var talrige i bladet og det vidner om, at der *før* forordningen i 1799 eksisterede en bred vifte af såvel indsendte som seidelinsk forfattede indlæg,

¹⁴⁹ Politievennen 1798: 296 (no. 19).

¹⁵⁰ Politievennen 1799: 577-580 (no. 37).

¹⁵¹ Politievennen 1799: 579 (no. 37).

¹⁵² Politievennen 1799: 580 (no. 37).

der påtalte soldaternes virke og berettigelse i bybilledet – det var en indforstået og legitim problemstilling, der var bredt forankret.

Omtalen af politiet er også fremtrædende i *Politievennen*. De ugentlige *uordener*, som fremgår af samtlige udgivelser indbefatter praktiske uregelmæssigheder, der var under politiets ansvarsområde. Politiet og militæret blev personificeringen på de politiske beslutninger, som statens regerende udlagde. Politiet var gennem deres opgaver ofte i nærkontakt med borgerne, hvilket førte til hyppige sammenstød, anvendelse af stokkeprygl og en mistro blandt borgerne.

I artiklen, *Fruentimmerpryglernes Opdagelse*, bliver den manglende tillid til politiet fremlagt.¹⁵³ En kriminalsag, hvor der opstod problemer med opklaringen, fordi flere *fruentimmere* ikke turde eller fandt det meningsfuldt at indmelde viden, da de ikke mente, de ville blive taget seriøst. Denne mistro bliver understøttet af et senere indlæg, *Der kommer Politiet! Et Par Ord til nærmere Eftertanke*.¹⁵⁴ Her beretter den anonyme skribent om politiets indflydelse på humøret og stemningen hos borgerne. Selv børnene råber *der kommer politiet* ved betjentenes ankomst, og det bliver fremhævet, at selv disse *skyldfrie skabninger* bliver påvirket af politiets fremtoning og tilstedeværelse.¹⁵⁵ Det nævnes, hvordan politiets ankomst omslutter gaden med et uro, der først forsvinder, da de forlader området igen: “Men neppe havde Disse frygtelige Væsener vendt Ryggen, før Frygten forsvandt, Munterheden kom tilbage, og Spillet gik for sig som før.”¹⁵⁶ Disse beretninger viser, hvordan deres tilstedeværelse skabte frygt og utryghed blandt borgerne. De var utilregnelige, hensynsløse og voldsparete, og de fremstilles som en skarp kontrast til rollen som tillidsvækkende repræsentanter, som borgerne kunne ønske og forvente.

I stedet for overilede aktioner med stokkeprygl, som det for eksempel ses i det indsendte bidrag *Slet Politi i Købstaden ***** i Sælland*, så advokeres der i andre indlæg for at søge en middelvej, hvor politiet prioriterer et beskedent opsyn og undlader at begrænse borgernes frihed.¹⁵⁷ Politiet miskrediteres og udstilles af de penneførende skribenter og omtales som en instans, der kontinuerligt overskrider dets beføjelser gennem indblanding i borgernes hverdag. Der fremstår et eksplicit

¹⁵³ *Politievennen* 1798: 29-31 (no. 2).

¹⁵⁴ *Politievennen* 1798: 59-62 (no. 4).

¹⁵⁵ *Politievennen* 1798: 59 (no. 4).

¹⁵⁶ *Politievennen* 1798: 59-62 (no. 4).

¹⁵⁷ *Politievennen* 1799: 897-901 (no. 57) & *Politievennen* 1799: 982-986 (no. 62).

ønske i *Politievennen* om at ændre politiets tilstedeværelse og adfærd, så det afspejler borgernes behov.

I sommeren 1799 blev der indrykket et indlæg, som er benævnt, *Hvad jeg vil gjøre naar jeg bliver Politimester*, sandsynligvis skrevet af Seidelin grundet dets satiriske tone.¹⁵⁸ Heri fremgår der 23 punkter, der illustrerer, hvordan Seidelin ville agere, hvis han besad embedet. Det er et satirisk og slet skjult belærende indhold, der fremhæver områder, der kunne og burde forbedres. De afgørende elementer af indholdet må tilskrives dets mål om retfærdighed og lige behandling af samfundets borgere.¹⁵⁹ I forhold til det gennemgående indhold i *Politievennen* er især tre punkter rammende:

- “11) Jeg vil ikke fæste nogen blind Tillid til nogen af mine Betjente eller Adjutaanter; thi Det vilde kun fordærve Dem og gjøre mig uretfærdig og med rette forhadet (...)
- 12) Jeg vil aldrig vrisse om nogen kommer med Klager, men altid med Deeltagelse anhøre Dem, og straks gjøre Anstalt til Sagens Undersøgelse (...)
- 14) Min Middagssøvn vil jeg reent afskaffe. Den Selvfornægtelse er vel betalt om Derved blot een Uorden mere forebygges.”¹⁶⁰

Disse punkter er centrale, da de vidner om, at den pågældende politimester ikke blindt måtte stole på betjentene, da de ikke handlede efter moralske eller praktiske retningslinjer. En blind tillid ville være at indtage en stridende position overfor borgerne. Herudover skulle politimesteren altid være til rådighed, så man kunne løse uordener eller overtrædelser effektivt. Og endelig en satirisk illustration af politiledelsen, der åbenbart var kendetegnet ved søvn og dovenskab fremfor en iver efter at sørge for borgernes sikkerhed og byens vedligeholdelse.

At Seidelin fremhæver dette som et punkt for forandring, viser, at tilliden til samtidens ledelse hos politiet og de udøvende betjente var mangelfuld. Denne latterliggørelse af politiets vigtigste embede, kombineret med de indsendte bidrag, understøtter, at der i omtalen af både militæret og politiet herskede en forholdsvis fri trykkefrihed op til forordningen. De pinlige fremstillinger af politiet og militærets voldelige og *pobelagtige* karakter er et fremherskende tema i *Politievennen*.

¹⁵⁸ *Politievennen* 1798: 89-94 (no. 7).

¹⁵⁹ *Politievennen* 1798: 89-91 (no. 7).

¹⁶⁰ *Politievennen* 1798: 91 (no. 7).

Borgerrettigheder og oplysningsidealer i fokus

Politievennen er kendetegnet ved dets artiklers enorme spændevidde, når det kommer til omtale og indhold. Selvom de ovenstående artikelsier repræsenterer en markant kritik af de bestemmende og dens instanser, så er de ikke de eneste, der anholder statens samfundsindretning. Flere af de indsendte indlæg i perioden *før* forordningen er knyttet til *varskoer* om vedligeholdelse af for eksempel faldefærdige rækværk eller ufarbare fortove og veje, som dagligt generede borgerne. Disse anmærkninger er i højere grad adresseret til politiet. Omend de virker uskyldige, så var disse ugentligt indrykkede uordener og misvedlige holdte elementer i hovedstaden ikke et ønskeligt stempel at få. I oplysningstidens efterår kunne disse forhold fremstå som tegn på et tilbagestående civilisatorisk udviklings- og dannelsestrin for staten og borgerne, hvilket ikke just var en anerkendelse af enevældig konges aura og omdømme.

Dette bliver italesat i indlægget, *Marcards Bemærkninger over Reenlighed*, underskrevet af borgeren H. Baagøe.¹⁶¹ Her nævnes samtidens opfattelse af, hvordan denne reenlighed afspejler folkets dannelse og oplysning. Der eksisterer en direkte korrelation mellem *offentlig Reenlighed, borgerlig Ordenskjerlighed og et civiliseret Folk* – man vurderer folkets *egen Dannelse* ud fra denne *Maalestok*.¹⁶² Med dette in mente må de konstante påtaler og påmindelser om mangler og uordener have irriteret de regerende. Det har næppe hjulpet, at Baagøe inddragede den engelske stat og fremhævede dette folks velanseelse som en udledning af deres orden og reenlighed.

Disse ugentlige og kritiske fremstillinger af forholdene i byen leder videre til et begyndende fokus på medbestemmelse. Der figurerer flere eksempler, hvor de indrykkede bidrag søger mod en ændring eller justering af konkrete love, som oftest tilskrives at være udarbejdet og indført i en fjern fortid, der har ringe forbindelse til nutidens forhold.¹⁶³ Dette ønske om politisk medbestemmelse er et af flere idealer, der er forankret i oplysningstiden. Med samme ærinde som artikelserien om opløbsretten, så manifesterer tidens liberale strømninger sig i bladet. Dette sker især gennem indlæg, hvor fokus er rettet mod borgernes rettigheder og frihed.

¹⁶¹ *Politievennen* 1799: 1201-1209 (no. 76).

¹⁶² *Politievennen* 1799: 1203 (no. 76).

¹⁶³ *Politievennen* 1798: 195-203 (no. 13) & *Politievennen* 1798: 216-222 (no. 14) & *Politievennen* 1799: 580-586 (no. 37).

Dette kommer til udtryk i det anonymt forfattede dobbeltindlæg, *Forslag om vore Færgeløbs bedre Bestyrelse*.¹⁶⁴ Hér fremføres en kritik af rigets infrastruktur, når det kommer til transport af varer og borgere over de danske stræder og bæltter. Gennem en række retoriske spørgsmål betones det, at regeringen ikke har bekymret sig nok om de danske færgeløbs tilstand, og at ansvaret ligger hos den politiske elite.¹⁶⁵ Misvedligholdelsen fremhæves som en frihedsbegrænsning for borgerne og er samtidig en skarp kritik af enevældens erhvervspolitik, hvor de handlende og selv postvæsenet er underlagt ugunstige eller utilstrækkelige forhold.

Dette konkrete eksempel, der udstiller regeringens manglende fokus på både passager- og varertransport er et problem, der også berører den danske hovedstad. I et indlæg af den anonyme skribent, *Jens Porthader*, i sommeren 1799 bliver adgangen til byen via havnen og portene problematiseret. Hér bliver reglementet for portenes længerevarende lukning på især søndage og helligdage fremstillet som en alvorlig begrænsning af borgernes frihed.¹⁶⁶ *Porthaderen* beskriver effekten ved dette, hvilket indeholder en episode, hvor en højgravid kvinde dør, da faderen ikke kunne få adgang til byen og hente hjælp uden for 'åbningstiden'.¹⁶⁷ Ansvar for denne tragedie placeres hos denne *portelov* og dens *ufornuftige* politiske fædre.

Porthaderen sender afslutningsvis en direkte henvendelse til de bestemmende om at ophæve denne indretning: "Statsbestyrere bør fremme al fornuftig og grundig Frihed, den Tvang med Porte bør ikke finde Sted..."¹⁶⁸ En klar påtale om mindre indskrænkning og regulering, da denne lov bryder med *fornuften* og *friheden*. Som sidenote bør det nævnes, at indlægget, *Politi: Lovgivning*, fra sommeren 1801, formodentlig forfattet af Seidelin, netop roser kongen for at have ændret reglerne, så der nu er dispensationer for borgerne, så de kan komme igennem Nørreport i disse lukkeintervaller.¹⁶⁹ Dette indlæg er karakteriseret ved rosede gløser, der afspejler tilfredsheden med, at de bestemmende har efterkommet et liberalt opråb om mindre begrænsning og mere frihed.

Et andet eksempel på dette evindeligt fokus på frihed og rettigheder er den anonyme artikelserie, *Noget om Gadekjærs og andre Vandsteders Rensning*. Heri præsenteres betragtninger om ejendomsretten. I København var der problemer med urent og til tider manglende drikkevand, men en løsning på dette måtte ifølge

¹⁶⁴ Politievennen 1799: 593-601 (no. 38) & Politievennen 1799: 641-649 (no. 41).

¹⁶⁵ Politievennen 1799: 597-600 (no. 38).

¹⁶⁶ Politievennen 1799: 913-915 (no. 58).

¹⁶⁷ Politievennen 1799: 914-915 (no. 58).

¹⁶⁸ Politievennen 1799: 915 (no. 58).

¹⁶⁹ Politievennen 1801: 2702 (no. 169).

skribenten absolut ikke kollidere med ejendomsretten.¹⁷⁰ Privat ejendom skulle udelukkende bestyres af dets ejere, da regeringen eller politiets indblanding i dette var:

“...stridende imod Ejendommens Natur, at paalægge Politiet at paasee hvorledes Ejeren istandholder Dem; thi han har upaatvivleligen Ret, endog til at lade Dem forfalde.”¹⁷¹

Det er nævneværdigt, da det placerer bladet i et forsvar for borgernes rettigheder, selvom konsekvenserne har negativ indflydelse på samfundet. De principielle rettigheder *skulle* respekteres og beskyttes. Det er en klar påmindelse om, at den enevældige stats beføjelser ikke måtte være ubegrænsede.

Politievennen ville ikke være et magasin, der var forankret i oplysningstidens idealer, hvis det ikke samtidig indeholdt en række indlæg, der omhandlede *lighed*. Det mest fremtrædende blev indrykket i sensommeren 1799, hvor det anonymt forfattede bidrag *Lighed! O hellige Lighed!* omhandler forholdene for jøderne.¹⁷² Kritikken er underspillet men umiskendeligt fremført, da: “Paa en Tid Da en oplyst og tollerant Regjering ingen Forskjel gjør imellem sine Borgere (...) hersker Der endnu hos os en gammel Uskik...”¹⁷³ Den danske regent lever ikke op til tidens forventning om *tolerance* og *oplysning*. Kritikpunktet er, at en dansk husvært kan give *præsidentpas* til en jøde, men en jødisk husvært ikke kan give *præsidentpas* til en anden jøde foruden en godkendelse fra politikammeret.¹⁷⁴ En praksis, hvor der i passet blev stemplet, at der var tale om en jøde.¹⁷⁵

Ifølge skribenten er dette en stigmatiserende behandling af de omkring 2.000 jøder, der var bosat i byen omkring århundredeskiftet.¹⁷⁶ Behandlingen fremhæves som *nedværdigende*, *krænkende* og *ydmýgende*, og den manifesterer jøderne som en underklasse. Da opfattelsen af enevælden var central for dens position som statens øverste myndighed, så havde oplysningstiden medført, at det var afgørende, at den fulgte med tidens liberale strømninger. Behandlingen af jøderne er derfor et vigtigt

¹⁷⁰ *Politievennen* 1799: 721-725 (no. 46) & *Politievennen* 1799: 737-741 (no. 47).

¹⁷¹ *Politievennen* 1799: 738 (no. 47).

¹⁷² *Politievennen* 1799: 804-808 (no. 51).

¹⁷³ *Politievennen* 1799: 802 (no. 51).

¹⁷⁴ *Præsidentpas*: Pas udstedt af overpræsidenten i København (1799: Christian Urne).

¹⁷⁵ *Politievennen* 1799: 805-807 (no. 51).

¹⁷⁶ Pedersen 2014: 50.

aspekt i fortællingen om omtalen af kongehuset og regeringen, da den viser en regent, der på visse områder var ude af trit med tidens udvikling og de liberale borgeres ønske.

Før analysen fokuserer på omtalen *efter* forordningens indførelse, bør det nævnes, at der er enkeltstående tilfælde, hvor regenten direkte bliver omtalt i bladet. Et slående eksempel er indlægget, *Pøbelagtige Optrin ved Suhms ligbegængelse*, hvor det nævnes, hvordan afskedshædringen af Peter Frederik Suhm var præget af kaotiske tilstande, hvor den *pøbelagtige* opførelse igen blev udført af den udøvende magt.¹⁷⁷ Omtalen af hædringen er nævneværdig, da Suhm, den danske forfatter og historiker, i 1770'erne havde været aktiv i kritikken af enevælden og dens lovgivning. Han arbejdede på statsreformationer, der mandede ud i 42 *regeringsregler*, præsenteret i udgivelsen *Euphron*, hvorfra radikale forslag som skrive- og trykkefrihed, religionsfrihed, fokus på oplysning af borgerne, frihandel, afvikling af told og lavere skatter, uafhængige domstole og ligestilling mellem stænderne blev fremlagt.¹⁷⁸ På flere områder repræsenterer disse liberale pejlemærker en klar afspejling af de tanker, som bliver accentueret i *Politivennen*.

Et afgørende element i beretningen om *Suhms ligbegængelse*, altså ceremonien omkring hans begravelse, hvor en stor menneskemængde var mødt op for at tage afsked, er, at der fremgår en kommentar om en husar fra det kongelige regiment, som forsøgte at forcere sin vej gennem menneskemængden.¹⁷⁹ Han havde en *knægt* ridende bag sig, og ifølge skribenten fremturede de begge mod den sammenstimlede masse og truede med at anvende deres våben for at bane sig vej. Da dette fremstod umuligt, sadlede de om, og i fuld galop red de fra stedet, hvor de på vejen var: "... nær ved at ride Mænd overende, der beklædte De vigtigste Embeder i Staten."¹⁸⁰ Det kan udledes af dette bidrag, at husaren og *knægten* må have følt sig vigtige, da de optrådte med ligegyldighed overfor borgerne og statens elite uden at være nervøse for konsekvenserne.

Beskueren beskriver, at dette vakte stor forfærdelse hos folk omkring, og i det følgende nummer bliver det fremført, hvem *knægten* på hesten var - nemlig *Prindsen*.¹⁸¹ Selvom dette ikke bliver præciseret til Kronprinsen, så må det vurderes,

¹⁷⁷ Politivennen, no. 21 (1798), s. 328-332.

¹⁷⁸ Christensen 2014: 406-407.

¹⁷⁹ Politivennen, no. 21 (1798), s. 330-332.

¹⁸⁰ Politivennen, no. 21 (1798), s. 331.

¹⁸¹ Politivennen, no. 22 (1798), s. 341.

at ved at anvende den bestemte form i omtalen, så har forfatteren forventet, at der hos læseren var en klar forståelse af, hvem *prindsen* var. Det må med overvejende sandsynlighed udledes, at denne *prinds* netop var Kronprins Frederik. Denne pinlige fremstilling, hvor regenten udstilles som hensynsløs og respektløs overfor landets borgere og andre af landets fremtrædende aktører må siges at være prekær. At denne opførsel udspiller sig ved afskedshædringen af den folkelige oplysningsmand, Suhm, må ses som en klar og pinlig kontrast.

Da dette er en beretning, må der åbenlyst stilles spørgsmål ved kildens troværdighed, da et mål om at udstille kongehuset i *Politievennen* ikke fremstår utænkeligt. Men det centrale hér er, at man ved at indrykke denne beretning i bladet løber en klar risiko, da beskrivelsen er både skandaliserende og udstillende. Det er denne form for kritik, som jævnfør §4 af den senere indførte forordning, kunne medføre landsforvisning, da indholdet kan vurderes at inkludere *beskiæmmende* og *fornærmende* omtale af kongen og hans familie.¹⁸²

Der er også enkelte indlæg, der indeholder ros af regenten. Dette sker i de anonymt indsendte indlæg, *Kronprindsen indlukker Madskibene* og *En smuk handling*.¹⁸³ Hér berettes der om danske proviantskibes risikofyldte færd gennem det isfyldte farvand udenfor København. Skibene lå tæt udenfor bommene og anmodede om at få adgang til havnen, da risikoen for skibbrud var overhængende. Det lykkedes nogle *skippere* at rette henvendelse til Kronprinsen, og han beordrede en midlertidig ophævelse, så skibene kunne komme i sikkerhed. Vanen tro i *Politievennen* så fremfører skribenten et forslag til, hvorledes dette kunne løses fremadrettet, da man kunne videregive retten til at ophæve bommene til en kommandant, så processen kunne effektiviseres.¹⁸⁴ En udvikling, hvor man fra regeringens side ville afgive og uddelegere bestemmelses- og ansvarsområder, der ville gøre det nemmere for borgerne og handelsstanden.

Lovprisningen af Kronprinsens handling er tydelig, men den afspejler *Politievennens* liberale syn på enevældens funktion; at den skal stå til rådighed for borgerne, når de har brug for den og ellers tilpasse samfundets indretning og lovgivning, så det kommer borgerne til gode. Dette kan udledes af de sidste linjer i

¹⁸² Trykkefrihedsforordningen 1799: 309-312.

¹⁸³ *Politivennen*, no. 56 (1799), s. 881-886 & *Politivennen*, no. 59 (1799), s. 929-932.

¹⁸⁴ *Politivennen*, no. 56 (1799), s. 885-886.

En smuk handling, hvor Kronprinsen bliver rost for at agere efter borgernes ønsker og behov: "Held Den Prinds, Der handler som Borger!"¹⁸⁵

Når det kommer til omtalen af kongehuset, regeringen, militæret og politiet i perioden *før* indførslen af forordningen, så fremstår det klart, at der eksisterede en *forholdsvis* fri trykkefrihed. Indholdet giver samtidig et indblik i, hvilke elementer som Kronprinsen ville have et opgør med ved forordningens tilblivelse. En kritisk og satirisk omtale, hvor franske oplysningsparoler om *liberté, égalité* og *fraternité* tydeliggøres gennem magasinets fokus på menneske- og frihedsrettigheder, ligheds-idealiser samt opfordring til sammenhold. *Politievennen* er et oppositionsblad, der ønsker et opgør med magtmisbrug og søger en forskydning mod borgerlig medbestemmelse i samfundets ansvarsområder. Regeringen og kongehusets lovgivning bliver i mange tilfælde udstillet, og deres udøvende instanser bliver fremhævet som direkte obstruerende for borgernes glæde og tryghed. Dette fremgår ikke blot af Seidelins liberale pen, da man ofte ser krasse fremstillinger produceret og indsendt af danske borgere.

***Politievennens* modtagelse af Trykkefrihedsforordningen**

Når blikket nu rettes mod forordningens konsekvenser for indholdet og omtalen i *Politievennen*, så omfatter dette numrene 75 til 349 og perioden fra slut 1799 til 1805. Fremgangsmåden vil igen være kendetegnet ved konkrete og analyserende nedslag i indholdet samt et fokus på de overordnede linjer og udviklinger i bladet. Denne sektion vil indledningsvis berøre, hvordan forordningens indførsel blev modtaget og behandlet i *Politievennen*.

Forordningen blev behandlet i *Politievennen* en måned efter dens indførsel. Dette fremgår af *Erklæring i Anledning af Trykkeforordningen af 27 September 99*, hvor Seidelin udlægger sin opfattelse af forordningen.¹⁸⁶ Dens indflydelse på bladets udtryk fremgår klart, da alle udgivelser nu er underskrevet. Og hvis de ikke er, så har Seidelin noteret, at så skal han anses som forfatter. Det bliver fremhævet, at bladet fortsat vil stå til rådighed for engagerede borgere og indsendte skrifter, der påtaler forsømte pligter. Disse vil blive håndteret på samme vis som før. Det er en

¹⁸⁵ *Politievennen*, no. 59 (1799), s. 932.

¹⁸⁶ *Politievennen* 1799: 1279-1280 (no. 80).

opfordring til fortsat at bidrage og involvere sig i bladets indhold. Seidelin pointerer magasinetts rolle og dets fortsatte virke som essentielt for samfundet, da risikoen for en tilbagevenden til en *uoplyst* og *barbarisk* tid vil være akut truende ved en passiv og uengageret offentlighed:

“I den Overbevisning, at Gjenfødselen af Barbaries, Volds og Uansvarligheds Sekler sikkert vilde have Sted, hvis redelige, oplyste og nidkjære Sandhedselskere ophørte i Skrifter at meddele Deres Lys og at afdrage Ondskabens glimrende Maske...”¹⁸⁷

Lollikken har bange anelser i forhold til fremtiden, da en fraværende demaskering af misbrug og forsømmelser vil betyde en *genfødslen* af fortidens litterære mørke og tavshed. En tilbagevenden til en æra, hvor pressens friheds- og sandhedssøgende fremstilling af misbrug kun glimrer ved dens fravær, og hvor den indskrænkende behandling af borgerne genopstår, da ingen tør eller kan påtale disse overtrædelser. Titlens benævnelse af blot ‘trykkeforordningen’, altså *uden* ‘frihed’, viser, at Seidelin havde gennemskuet ophavsmændenes formål. Indlægget er *ikke* en opfordring til bladets læsere om at abonnere på forordningens *angivelige* mål om at forbedre tonen og sikre staten mod den stigende trussel indefra.

Selvom Seidelin henviser til §7 og §10 fra forordningen, som tilskriver, at man fortsat bør deltage i den offentlige debat, så fremstår Alvoren ved indførslen klart i teksten. Det noteres, at flere af de sædvanlige anonyme bidragsydere til *Politievennen* har frasagt sig fortsat deltagelse. En velanset skribent har ifølge Seidelin *henlagt pennen*, da frygten for retslige repressalier nu afskrækker ham fra videre deltagelse.¹⁸⁸ Det er derfor magtpåliggende for Seidelin at opfordre læserne til at bidrage, da han gruer for forordningens indflydelse på samfundets udvikling. Flere historikere har nævnt, hvorledes indførslen præsenterede en pludselig ny virkelighed for aktørerne, som de nu skulle navigere i. Dette underbygges af denne desperate opfordring fra Seidelin Han uddyber i øvrigt opfattelsen af forordningens indvirkning flere år senere: “Nazionens Læselyst forsvandt, og al min Lyst til at gavne som Skribent og som Bogtrykker ophørte...”¹⁸⁹ Hvilke konsekvenser dette så konkret havde for selve indholdet af det trykte i bladet, vil de følgende sider belyse.

¹⁸⁷ *Politievennen* 1799: 1279 (no. 80).

¹⁸⁸ *Politievennen* 1799: 1279 (no. 80 – i noter).

¹⁸⁹ Seidelin 1960: 341.

Efterprøvning af forordningens paragraffer i foråret 1800

En meningsfuld påbegyndelse af numrene efter indførslen vil være at fokusere på de fortsatte beretninger om *uordener* ved fejringen af *Kongens fødselsdag*, da indholdet i disse var markante og kritiske i de tidlige hæfter. I starten af februar 1800 fortsatte denne serie med et indrykket indlæg under titlen, *Uordener i Anledning af Kongens Fødselsdag*.¹⁹⁰ Seidelin fremhæver, hvordan dagen var præget af tumult og erkender, at dette nok bliver en gentagende anke i årene frem. Begivenheden bliver fremstillet som *udannet* og *uanstændig*, og især aftenens hofbal bliver udstillet.¹⁹¹ Da der desværre mangler to sider i den tilgængelige udgave af *Politievennen*, side 1504 og 1505, er det ikke muligt at udlede mere fra dette indlæg.

Men allerede i nummeret efter bliver der indrykket en opfølgning, hvor især billetsalget til aftenens teaterstykke bliver beskrevet som et kaotisk foretagende, hvor *slagsmål*, *stokkeprygl* og *uordener* mellem masserne, politiet og militæret, står på i fuld flor.¹⁹² Det er en fortsat kritik af betjentene og soldaternes opførsel samt en klar påtale til de bestemmende om, at seancens forløb skal revideres. Seidelin retter en særdeles skarp kritik mod militærets tilstedeværelse, da han vurderer, at de har en decideret *skadelig* effekt på situationen: "... men efter min Overbevisning skadeligste Middel til at holde Styr, det Militæres Medvirkning, kan undværes."¹⁹³

Seidelin skærper tonen ugen efter, hvor han fortsætter kritikken af militærets tilstedeværelse, da de er det *skadeligste* middel: "... til at holde Styr paa Folkestimler, hvor ikke Den højeste Nødvendighed fordrer Det."¹⁹⁴ Denne kritik af militærets ageren og den bagvedliggende beslutning om at sætte dem ind mod borgerne, må ses som et bidende fremstød, der udfra forordningen bevæger sig på grænsen af det tilladelige. Seidelin betoner, at han vil procedere i al *beskedenhed* som §7 i forordningen beforder, da kongehuset selv *indbyder* og *opfordrer* enhver *redelig* mand til at tage del i den offentlige debat.¹⁹⁵ Denne agtpågivenhed viser, at forordningen allerede i foråret 1800 var en integreret del af måden, hvormed borgerne udarbejdede de skriftlige bidrag. Seidelins forebyggende selvforsvar viser, at han var indforstået med, at materialet ville bevæge sig ud i et risikabelt ærinde, der i dets

¹⁹⁰ *Politievennen* 1800: 1502-1504 (no. 94).

¹⁹¹ *Politievennen* 1800: 1502-1504 (no. 94).

¹⁹² *Politievennen* 1800: 1512-1515 (no. 95).

¹⁹³ *Politievennen* 1800: 1515 (no. 95).

¹⁹⁴ *Politievennen* 1800: 1529 (no. 96).

¹⁹⁵ *Politievennen* 1800: 1530-1531 (no. 96).

§7: Forordningen opfordrer oplyste borgere til fortsat at deltage i den offentlige debat, dog skal dette være med beskeden og ærbødige formuleringer.

substans ville efterprøve forordningens paragraffer. Af den grund virker det til, at han følte han måtte helgardere sig ved at lade det forstå, at han jo blot udfyldte den opfordrede rolle som aktiv borger.

Lollikken genoptager herefter den tidligere kritik af håndteringen af opløb. Seidelin fremhæver, at denne stimmel ofte blot består af ordentlige borgere, som bliver forsøgt opløst med de hårdeste midler.¹⁹⁶ Han fortsætter retorikken fra de første hæfter, da han anholder idéen om, at opløbene er lig *pøbelvirksomhed*, da denne unuancerede beskrivelse bliver anvendt til at legitimere vold mod almene borgere.¹⁹⁷ Dette viser forbløffende klart, at anklagepunkterne fra *før* indførslen endnu er aktuelle, og den krasse udlægning af både de bestemmende og udøvende instanser fortsættes *efter* indførslen. Magasinet tydeliggør sin position for læserne, da det cementeres, at *Politievennen* stadig har borgernes frihed, sikkerhed og rettigheder som førsteprioritet.

Seidelin anvender de sidste linjer i indlægget til at rette en direkte kritik mod soldaternes karakter, da han fremhæver deres baggrund.¹⁹⁸ Militæret består ifølge Seidelin af en stor del *gemene fremmede*, som er kommet for nemt til deres officerstillinger. Da disse befalingsmænd har opnået deres position gennem *foræring*, så beror deres udmærkelser ikke på kvalifikationer. Dette afsluttes med et utvetydigt svirp mod kongehuset, da dennes rolle bliver fæstnet, da:

“... saa vigtige Embeder ikke uden paa Dette Vilkår bortgives af en Konge,
hvis Hus har havt De stærkeste Prøver paa indfødte
Danskes og Norskes Tapperhed...”¹⁹⁹

Den stolte danske militærtradition, der er forankret i danske befalingsmænd er nu overladt til *gemene fremmede*. Seidelin priser de største danske hærførere og de sejre de præsterede, og det bliver tørt konstateret: “... men ikke et eneste stort Slag ved fremmede Hærførere.”²⁰⁰ Respekten for denne tradition er mangefuld, og ansvaret er hos enevældens bestyre, Kronprins Frederik. Indlægget har en eskalerende kurve, der først fremhæver militærets brutale opførsel mod borgerne, hvilket udvikler sig til en reel skandalisering af embedets karakter og ophav, og endeligt placeres det

¹⁹⁶ *Politievennen* 1800: 1531-1533 (no. 96).

¹⁹⁷ *Politievennen* 1800: 1531-1532 (no. 96).

¹⁹⁸ *Politievennen* 1800: 1532-1533 (no. 96).

¹⁹⁹ *Politievennen* 1800: 1533 (no. 96).

²⁰⁰ *Politievennen* 1800: 1533 (no. 96).

samlede ansvar hos regenten. Et ansvar, hvor der sås tvivl om regentens ledelse og dømmekraft i anliggender, der involverer det danske forsvar. Det er en alvorlig kritik, hvis indhold bestemt ikke bærer præg af, at der er indført en dæmpende forordningen måneder forinden.

Retorikken opretholdes i starten af marts 1800, hvor næste del i serien viderefører skandaliseringen af soldaterne.²⁰¹ Seidelin påtaler deres karakter og den proces, hvorved de er blevet optaget i dansk tjeneste. Soldaterne er ifølge Seidelin blevet optaget ved én af to processer: "... enten ved Desertering ud af et andet Lands Tjeneste, Der at sige ved Utroskab og Mened, eller ved i Tyskland at være hvervede af Danske..."²⁰² Det er ikke længere en kritik af soldaternes opførsel mod borgerne, men en substantiel tvivl om soldaternes tilhørsforhold, moral og loyalitet. De er indskrevet i den danske hær gennem *utroskab* eller *menneskehandel*, og repræsenteres ved *drukkenskab*, *liderlighed* og *ulydighed*. Dette må uomtvisteligt takseres som et reelt karaktermord på ikke blot soldaterne, men hele statsadministrationen, da de havde det reelle ansvar for militæret og statens institutionelle indretning og beskaffenhed.

I denne udlægning er militæret ikke præget af frivillighed eller loyalitet mod kronen eller landet, men karakteriseret ved *skummet af den tyske nation*, der: "... skulle stride i krigstid for os vore Koner og Børn..."²⁰³ Dette er et eksempel på Seidelins retoriske snilde, da læseren sidder tilbage med en umiskendelig tvivl; kan man *virkelig* have tiltro til, at disse illoyale og ulydige soldater vil forsvare og sågar dø for landet og borgerne. Seidelins krav om at landet dropper udenlandske soldater kan i hvert fald ikke misforstås.

Selve anordningen, der medførte et stort antal udenlandske og især tyske soldater, havde været almen praksis gennem 1700-tallet, da særlig godsejerstanden var nervøse for, at en værnepligtshær ville fravriste dem en stor del af statens arbejdskraftsressourcer.²⁰⁴ Indretning var derfor ikke ukendt for borgerne, men fremstillingen må have vækket læsernes forargelse og kreeret en nagende tvivl om regentens dømmekraft. Selvom Seidelin erkender, at enkelte soldater potentielt kan forbedre sig, så finder han det svært at ignorere soldaternes *tyverier*, *forbrydelser* og *deserteringer*.²⁰⁵ Militærets rygrad består nu af illoyale desertører, hvis ære og

²⁰¹ Politievennen 1800: 1563-1565 (no. 98).

²⁰² Politievennen 1800: 1563 (no. 98).

²⁰³ Politievennen 1800: 1565 (no. 98).

²⁰⁴ Petersen 2001: 172-173.

²⁰⁵ Politievennen 1800: 1565 (no. 98).

courage må forventes at være på et absolut minimum – det er en iøjnefaldende og fundamental demaskering af det danske forsvars karakter og beskaffenhed.

Indlægget i 1800 er det sidste i rækken af *Uordener i Anledning af Kongens Fødselsdag*. En nævneværdig detalje er, at der noteres ‘fortsættes’ til slut i teksten, hvilket ellers konsekvent er blevet overholdt. Det er muligt, at årsagen til artikelseriens bratte ophold skal findes i et sideløbende retsligt efterspil, hvor Seidelin var den sigtede part. Retssagen involverede Seidelin og skibskonstruktør, *F.C.H. Hohlenberg*.²⁰⁶ Forspillet til retssagen har rod i den franske skibskonstruktør, *M.C.L. Ducrest*, der i to pjecer i 1799, *Notice* og *Nouvelle théorie*, kritiserede Hohlenbergs konstruktioner af flådens skibe.²⁰⁷ Da disse var udgivet af Seidelin, var han nu stedfortræder for den bortrejste Ducrest og skulle jævnfør den nye forordning hæfte for franskmandens kritik.²⁰⁸

Hohlenberg blev givet fri proces i den pågældende sag d. 28. januar 1800, og Seidelin blev indkaldt d. 24. februar – få uger før sidste bidrag i artikelserien.²⁰⁹ Det må vurderes som overvejende sandsynligt, at der i forlængelse af disse retsforhør er blevet signaleret til Seidelin, at disse skrivelser næppe havde positiv indvirken på sagen. Ellers kunne han formodentlig på egen hånd have tydet skriften på væggen og vurderet, at denne artikelserie ikke ville hjælpe på udfaldet af dommen.

Konsekvensen af retssagen var, at Seidelin i februar 1801, altså året efter, blev idømt censur og nu efter forordningens §20 kun måtte udgive skrifter, hvor politimesteren havde læst og stemplet ‘Maa trykkes’ på forsiden – dette ses fra d. 14. februar og udgivelsesnummer 147, men kun et enkelt nummer frem, da Seidelin nådigt slap for tilsynet.²¹⁰ Om denne retsag var en reel konsekvens af hans fortsatte skrifter er svær at dokumentere, men sammenfaldet i anklagen og de hindringer som myndighederne lagde for Seidelin i retsforløbet, vidner om, at der i hvert ikke var megen vilje til at tilgodese hans forsvar.

Året efter det litterære angreb på militæret, omtales fejringen af *Kongens fødselsdag* kort i *Om Festlighederne i Anledning af Kongens Fødselsdag*. Her priser Seidelin

²⁰⁶ *F.C.H. Hohlenberg*: Den kongelige flådes øverste skibskonstruktør.

M.C.L. Ducrest: Fransk skibskonstruktør. Kom til Danmark i forbindelse med ansættelse af storkøbmand, Frederic de Coninck.

²⁰⁷ Langen 2017: 53.

²⁰⁸ Seidelin 1960: 339-340.

²⁰⁹ Langen 2017: 54.

²¹⁰ Politievennen 1801: 2337 (no. 147) & Seidelin 1960: 340.

arrangementets udvikling, der nu mere eller mindre var fri for uordener.²¹¹ Samme måned bliver det første af fire indlæg i artikelserien *Fragmenter af en Tale, som var bestemt til at holdes i et Selskab paa Kongens Fødselsdag*, trykt i *Politievennen*.²¹² Selvom titlen vækker interesse i denne sammenhæng, så er det ikke en direkte kommentar til fejringen, men i stedet en gennemgang af Danmarkshistoriens med fokus på kongehuset og dets rolle – hvilket er at tage hånd om sin befolkning, sikre dets rettigheder og frihed samt afholde sig fra krige og *udenlandske eventyr*, der før har medført *svimlen fra bedårende højder*.²¹³ En klar, men ukontroversiel opfordring til regeringen og Kongen om at fokusere på dets borgere i højere grad end personlig *grandeur*, anseelse og magt.

Selvom det italesættes i indlægget, at bladet tidligere har været kritisk ved begivenheden, og at der nu ikke er noget at være forarget over, så fremstår det alligevel som en mærkværdig udvikling, da man ved alle tidligere omtaler af seancen kunne fremhæve elementer, der kunne skandaliseres.

Denne kritiske afholdenhed ved fødseldagen fortsætter i 1802, hvor det i *Komediebilletter ved Kongens Fødselsdag* beskrives, at der ikke længere er kaos og uordener på Kongens Nytorv eller omkring billetsalget. I de efterfølgende år, hvor bladet blev underlagt censur og skulle godkendes ved politimesteren, figurerer der kun enkelte ufarlige benævnelser af fejringen.²¹⁴

Artikelserien, der omtaler arrangementet har den styrke, at den blotlægger den kontinuerlige udvikling fra *før* til *efter* forordningen i et konkret forhold, der viser, at indførslen for alvor fik greb om omtalen af kongehuset og regeringen i løbet af 1800. Da Seidelin er forfatter på disse indlæg, er det svært at adskille lollikkens personlige virke fra magasinet som helhed, da der i denne serie af omtalen af arrangementet, er en mulig sammenhæng mellem bladets dalende kritik og hans personlige sideløbende retssager. Det kan være svært at fastslå, om de bestemmende havde held med at afskrække Seidelin, eller om han selv indså at kampen var ulige, men efter 1801 var de kritiske beretningen om *Kongens fødselsdag* i hvert fald enten afmonterede eller ikke tilstedeværende. Det var dog ikke alt kritisk indhold der forsvandt – sommeren 1800 viste, at der fortsat var bid i *Politievennens* indhold.

²¹¹ *Politievennen* 1801: 2321-2323 (no. 146).

²¹² *Politievennen* 1801: 2315-2318 (no. 145).

²¹³ *Politievennen* 1801: 2315-2318 (no. 145) & *Politievennen* 1801: 2331-2334 (no. 146) & *Politievennen* 1801: 2347-2350 (no. 147) & *Politievennen* 1801: 2395-2398 (no. 150).

²¹⁴ *Politievennen* 1802: 3143-3144 (no. 197).

Den kritiske sommer i 1800

Som sidste afsnit viser så er det kendetegnende for *Politievennen*, at der i den første periode efter indførslen fortsat bliver indrykket indlæg, der er kritisk stemt overfor både militæret, politiet og den politiske elite. Omend det umiddelbart fremstår harmløst, så ses dette allerede i december 1799 i det anonymt indsendte bidrag *Theateruskikke*, hvor utilfredshed med pladsmangel i teatret bliver udlagt.²¹⁵ Det er ifølge forfatteren kongehusets ansvar at dette håndteres: "... thi naar Kongen som Theaterholder sælger mig en Parterrebillet for mine 2 Mark, har jeg Rettighed til en tilstrækkelig Plads paa hans Parterre."²¹⁶ Skribenten betoner, at disse forhold ikke ville forekomme, hvis teatret var privatejet. Dette er opsigtsvækkende, da Kongens rolle heri bliver anset som den afgørende faktor for, at disse forhold er mangelfulde. Det er en fortsættelse af idéen fra tidligere, hvor man ønskede flere teatre, som ikke var på statslige hænder. Udlægningen er et udtryk for et gennemgående ønske i *Politievennen*; liberalisering og udlicitering af statslige ansvarsområder. Et klart ønske, der bliver eksemplificeret i konkrete forslag, hvilket øjensynligt har medført stor irritation på de bonede gulve.

Kritisk omtale af magteliten kan også findes i artikelserien, *To Toldboder, to Indsejlinger til Kjøbenhavn*, hvis omfattende indlæg strækker sig over foråret og sommeren 1800.²¹⁷ Serien er formentlig skrevet af Seidelin og omhandler som udgangspunkt København Havns ene ind- og udløb. Pladsen er trang, og skibenes mandskab bliver forsinket i deres ærinder. Forholdene er til stor irritation for de rejsende og handlende, da de medfører: "... ny Standsning. Baadene knuses, Skibene ramponeres, Mandskabet bander, skraaler og strabadseres, og Tiden, Den kostbare Tid, spildes."²¹⁸ Det er en skammelig fremstilling af handelsforholdene i Københavns Havn, da de er så mangelfulde, at det har fatale konsekvenser for skibenes sikkerhed og leverancer til byen.

Kritikken rettes herefter mod bommene, da der bliver harcelleret mod, at den åbner sent, lukker tidligt og har lukket på søndage og helligdage – regeringen må omstøde denne religiøse *levning af overtro*, der gør, at bommen skal holdes lukket på

²¹⁵ *Politievennen* 1799: 1374-1375 (no. 86).

²¹⁶ *Politievennen* 1799: 1374 (no. 86).

²¹⁷ *Politievennen* 1800: 1713-1721 (no. 108) (1800) & *Politievennen* 1800: 1729-1735 (no. 109) & *Politievennen* 1800: 1799-1804 (no. 113) & *Politievennen* 1800: 1833-1838 (no. 115) & *Politievennen* 1800: 1847-1854 (no. 116).

²¹⁸ *Politievennen* 1800: 1720 (no. 108).

disse dage.²¹⁹ Det er en fortsættelse af kritikken, hvor der blev opponeret mod lukketider for portene til København. Det er en klage, som også bliver præsenteret helt fremme i 1803 i det anonymt indsendte *Om Portlukning under Gudstjeneste*, hvor det bliver påtalt, at man i en *oplyst* tidsalder ikke bør indrette samfundet efter de kristne seancer.²²⁰ Selvom dette ikke er bidende kritik, så vidner det om en opfattelse af den personlige frihed og handelslivet, som ikke bør underlægges af religiøse traditioner.

Tonen bliver markant mere bidsk i sommeren 1800, hvor artikelserien behandler handelspolitikken og toldreglerne.²²¹ Det beskrives, hvordan anordningen med told blev skabt som en mulighed for opportune og *Graadige Regenter*, der kunne tilrane sig mere.²²² Denne *despotiske* handling var nu regentens stolthed, og pengene blev urimeligt tildraget: "... under Det skjønnne Paaskud at ophjælpe Fabrikker og (og) Nationalindustri."²²³ Det antydes, at denne indkomst til statens regent har rod i en fordækt anordning, hvor man har givet beskatningen *skin af villighed*.²²⁴ Det er en udspekuleret og overlagt handling, der betyder, at borgerne skal betale en høj del af deres tjente penge, hvilket ikke er *retfærdigt*. Ifølge skribenten er toldens praksis grundlagt af en *graadig yngling*, som hér må forstås som regenten. Og denne har tilranet sig disse skatter, hvilket reelt betyder at de opkrævede midler ikke retmæssigt tilhører ham.

Seidelin fremhæver, at toldreglerne medfører *smugleri, falskhed, mened, lumskhed og angiveri* – med andre ord leder denne ordning de involverede aktører i fordærv ved at tvinge dem ud i lyssky og uærlige foretagender. For de almene borgere har toldordningen omfattende konsekvenser, da de kunne have været foruden økonomisk *ruining* og *sult*.²²⁵ Kontrastfeltet mellem regentens forbrug og borgernes midler som end ikke rækker til dagen og vejen har en udstillende styrke, da den afklæder den enevælden, som illusorisk eksisterer i et gensidigt samspil med dens borgere.

Den nye toldforordning af 1797 bliver inddraget, da den netop blev indført for at gøre op med smugleri og derfor nedjusterede tolden, men Seidelin betoner, at man blot kunne have ønsket, at loven var blevet indført tidligere og konstaterer tørt:

²¹⁹ Politievennen 1800: 1730–1733 (no. 109).

²²⁰ Politievennen 1803: 4179–4180 (no. 262).

²²¹ Politievennen 1800: 1799–1804 (no. 113).

²²² Politievennen 1800: 1800 (no. 113).

²²³ Politievennen 1800: 1802 (no. 113).

²²⁴ Politievennen 1800: 1800 (no. 113).

²²⁵ Politievennen 1800: 1802 (no. 113).

“Dette siges ikke for at prise Forordningen...”²²⁶ Disse fremstillinger af kongehusets rolle i toldafgiften må uomtvisteligt have været til stor provokation for regenten. Regeringen havde nemlig skabt et billede af, at man aktivt havde imødekommet borgerne og handelsfolkets ønske, og man havde reageret på problemet ved en lavere told i forordningen i 1797. At regentens aner herefter bliver fremhævet som direkte ophavsmænd til denne *uretfærdige* anordning, der blot har til formål at fratage borgerne og de handlende deres penge uden nævneværdig ret, må ses som en overraskende bidsk kritik af regenten. Der bliver reelt sået tvivl om regentens ret til en betragtelig indtægtskilde, hvilket ellers er et fundament i samfundsindretningen.

Det må betvivles, om denne toldforordning i 1797 ville have været indført med det formål at sænke toldafgiften, hvis det ikke var fordi, der eksisterede en bekymring blandt den politiske elite over de mistede summer, som forsvandt via smugleri. Seidelin erkender, at man næppe kan forvente, at siddende regenter vil afskaffe dette *odiose paalæg*. Og påpeger, at:

“I ingen Stat er Statshusholdningens stedse
Drevet som den burde, hvor man kaster Øjet,
finder man i Europa intet uden forgjældede Regjeringer.”²²⁷

Ved første øjekast er denne kritik rettet mod Europa, men det fremstår overvejende sandsynligt, at der i denne *Europa* benævnelse er et fast blik rettet mod den danske stat og dens regent. Artikelserien omhandler netop de danske forhold, så det må vurderes som en barsk kritik, der viser en afgørende mistro til regeringens formåen i forhold til at drive en stat. Det er et voldsomt fremstød, da det fremmer tvivlen om de bestemmendes position i samfundet og skaber usikkerhed om, hvorvidt disse agerer til borgernes fordel.

De stående hære i Europa bliver fremhævet som den mest skadelige effekt på statsøkonomierne, og Seidelin beskriver, hvordan de vedvarende konflikter skaber et nulsumsspil, som fortsat vil ruinere stater på bekostning af borgerne. Det er endnu et indirekte angreb på installationen af de tidsfordrivende soldater i København. Denne søgen mod nedtrapning og nedrustning imellem de europæiske stater bliver yderst aktuell foråret efter, hvor den engelske flåde har indfundet sig ved København.

²²⁶ Politievennen 1800: 1802-1803 (no. 113) & Forordningen om Tolden og Kiøbsted-Consumtionen 1797-1798.

²²⁷ Politievennen 1800: 1803-1804 (no. 113).

I de sidste artikler i serien erkender Seidelin, at tolden ikke bliver afskaffet, men at den så må reguleres til det mindst mulige.²²⁸

Serien fremlægger i sin helhed en sønderlemmende kritik af både forholdene, indretningen og afgifterne, som er knyttet til den spirende handel i havnen. Det er en påmindelse om, at selvom der var fin fortjeneste i den florissante periode, så ville borgerne og handelsfolket have en større andel af udbyttet. Misbilligelsen af regeringen og kongehusets position i samfundets anliggender bliver endnu engang fremstillet som hæmmende, og artikelseriens omtale af eliten fremstår ikke påvirket af forordningens indførsel året forinden.

Selvom teksterne er indrykket anonymt, så må indholdets skarpe og sviende kritiske retorik anses som værende beslægtet med indlæg af Seidelin. Spydigheden, hvormed kritikken bliver leveret er slående, og de usminkede beskrivelser er kendetegnende for lollikkens penneførende hånd.

I det hele taget må denne sommer i 1800 anses som *gloende*, når det kommer til omtalen af den politiske elite. Kun få uger efter at ovenstående artikelserie blev indrykket blev et anonymt indlæg indsendt, der satirisk fremstillede den traditionsbundne *etikette* ved hoffet. I artiklen, *Spørgsmaal i en Strid imellem Etiket og sund Fornuft*, skal et selskab ved hoffet forlade Rosenborg Slot. Men da selskabet stod klar ved døren, var der ingen af herskabets vogne i sigte, og da andre *dødelige* vogne ikke måtte køre ind i gården, måtte selskabet ile gennem regnen ud til vognene.²²⁹

Seancen resulterede i at de blev drivvåde, fordi de skulle overholde en *etikette*, der som skribenten formulerer; stred mod sund *fornuft*. At skribenten anvender *dødelige* til at beskrive den almene karet og dens kusk, og hoffet dermed må stå som de *udødelige*, spiller på en satirisk og ironisk tangent, hvis iscenesættelse kan fremstå latterliggørende. Oprinnet må ses som et teatralsk skuespil, hvor praksissen og opførslen er forældet og kun symbolsk bliver holdt i hævd af kongehuset for at opretholde en unik facade, der anvendes til at manifestere den skærende kontrast mellem kongehuset og de almene borgere. *Forestillingen* bliver påtalt som *intetsigende grandeur* og fremstilles som en modpol til tidens reformerende ord om oplysning og fornuft.

Det fremføres, at skulle det ske, at en borger kørte til Christiansborg Slot og ankom til kongens dør, da ville: "... enhver see(r), at Borgeren bliver Derved ikke

²²⁸ Politievennen 1800: 1833-1838 (no. 115).

²²⁹ Politievennen 1800: 1910-1911 (no. 120).

større, og Kongen ikke mindre!”²³⁰ Det er udelukkende et problem for kongehusets selvforståelse og prestige at anerkende sine borgere. I *Politievennen* er dette endnu et eksempel på, hvordan liberale oplysningstanker forankres i spalterne og demaskerer elitens fine fornemmelser, der udspringer af den ophøjede fortælling om enevældens *grandeur*.

Politievennens omtale af knaphed og dyrhed

Et emne der for alvor markerer sig i indholdet af bladet er den udbredte knaphed, som resulterer i dyre fødevarer for borgerne. Det er allerede udtalt efter vinteren 1798, og det er områder, hvor kongehuset og regeringen havde prominente roller i håndteringen og løsningen.

Problemet aktualiseres tidligt i *Politievennen*, hvor der i foråret 1799, altså før indførslen, bliver indrykket et opråb, hvis titel fint dækker det skrevnes indhold, *Det Dyre Smør! Det Dyre Brænde! Det Dyre Korn!* Heri anklager den anonyme skribent handelsborgerskabet for at holde priserne oppe uden omtanke for dets medborgere. Skribenten anholder statens forvaltere, da disse har blind tiltro til købmændenes *ædle* tænkemåder og ignorerer, hvordan handelsstanden *skinner deres medborgere*.²³¹ Det er en ansvarsplacering delt mellem handelsstanden og de bestemmende. Sidstnævntes nølende politik er et reelt kritikpunkt, da de ikke tilgængeliggør det det opmagasinerede forråd, hvilket ønskes med *ræsonnement* i, at et større udbud af varer vil medføre lavere priser på markedet. Regeringen og kongehuset sidder på hænderne: “Nej, men Den (borgeren) maae med Sorg see sig skuffet i sin Forventning.”²³²

Skribenten påpeger dette og retter kritikken mod de bestemmendes virke, da der understreges en forventning om, at det netop er disse udfordringer, som de bør løse: “... thi var Dette ikke dens Mening...”²³³ Der sås tvivl om regeringen lever op til deres ansvar som statsforvaltere, da de støtter handelsstanden, hvilket er i opposition til borgerne. Regeringen og kongehuset har et medansvar for, at denne krise ikke løses.

Fødevarerens kvaliteterne og de høje priser fortsætter *efter* indførslen af forordningen i september 1799. I *En Bøn til Magistraten i Kjøbenhavn og til Kronprindsen* og det

²³⁰ *Politievennen* 1800: 1911 (no. 120).

²³¹ *Politievennen* 1799: 867 (no. 55).

²³² *Politievennen* 1799: 867 (no. 55).

²³³ *Politievennen* 1799: 867 (no. 55).

efterfølgende *Tillæg til Det i No. 88 indrykkede Bøn til Københavns Magistrat og Kronprindsen* ved årsskiftet, beskrives Københavns store kvaler med fødevarepriserne ved anonyme bidrag.²³⁴ Lidelsen bliver understreget og det forventes at magistraten og Kronprinsen løser denne knibe, da de har midlet, hvilket er tydeliggjort gennem håndteringen af problemerne med brændeoplag, hvor man havde opmagasineret.²³⁵ Ifølge den anonyme skribent bør især kornmagasinerne åbnes, og han henvender sig direkte til Kronprinsen: "Og du, Frederik!"²³⁶ Og fremhæver rosende den tidligere omtalte *smukke handling*, hvor Kronprinsen åbnede bommene for de trængte skibe. Den anonyme skribent blander sig i den førte politik, da han ikke vurderer at den uregulerede handel er nok til at holde priserne nede. Magasinerne er løsningen, og der præsenteres et muligt knæfald for regenten: "... og Taknemmelighedens Taare skal vorde Din Løn!"²³⁷ Det er loyalitet og påskønnelse fra statens borgere, som Kronprinsen kan se frem til ved en løsning. Dette vidner også om situationens alvor.

Artiklerne præsenterer alternative løsninger ved for eksempel opkøb af korn hos svenskerne. Men det konstateres, at: "... Kronprindsen (ville) gjøre alt hvad Der staaer i hans Magt..."²³⁸ Skribenten appellerer til at handelsmændene tilsidesætter deres evindelige fokus på profit og i stedet fokuserer på *Fædrelandets Tarv*.²³⁹ Læserne må forstå, at regenten gør hvad han kan, men at købmænd og kornpugere sidder med nøglen til problemet.

Dette forsvar for kongehuset og regeringen fortsættes få uger efter, hvor det anonymt indsendte indlæg, *Endnu om Den Dyre Rug* i januar 1800, irettesætter den tidligere forfatter, da han mener, at idéen om at sælge ud af kornmagasinerne er en vildfarelse.²⁴⁰ En sådan løsning vil ramme agerbrugerne, som ikke vil kunne betale deres arbejdere. Og københavnerne har i øvrigt aldrig været ramt af hungersnød - man fornemmer at linjerne bliver trukket op mellem land og by. Seidelin spidser pennen i sit følgende modsvar, som først nævner, at han er fortalere for frihandel, men at der er brug for en opretholdelse af rugmagasiner, der kan sikre både købmænd og agerbrugere retfærdige priser. Han slutter, at frihandelen ikke i sig kan løse problemet, og det herfor må være det københavnske magistrats pligt, at have en

²³⁴ Politievennen 1799: 1403-1407 (no. 88) & Politievennen 1800: 1409-1412 (no. 89).

²³⁵ Politievennen 1799: 1406 (no. 88).

²³⁶ Politievennen 1799: 1407 (no. 88).

²³⁷ Politievennen 1799: 1407 (no. 88).

²³⁸ Politievennen 1800: 1412 (no. 89).

²³⁹ Politievennen 1800: 1412 (no. 89).

²⁴⁰ Politievennen 1800: 1425-1426 (no. 90).

kornmagasinerer der kan holde priserne nede.²⁴¹ Dette er et eksempel på en reel diskussion i den litterære offentlighed om, hvad de bestemmende må gøre. Disse indlæg undlader dog en konfronterende kritik af både kongehuset og regeringen. Der stilles dog spørgsmål ved regeringens beslutning om at tillade eksport af fødevarer.²⁴² Dette bliver ligesom med opmaganiseringen set som et tilfælde, hvor de regerende er på handelsstandens side, da de tillader denne eksport med stor profit for den enkelte, men til stor skade for den almene borger i Danmark.

Denne undren fortsættes i sensommeren 1800, hvor regenten dog får ros for at have indført *udførselsforbud* af smør.²⁴³ Reguleringen bliver tilmed anerkendt af Seidelin, der i *Til Udgifverer af Politivenen og Svar på Artiklen om Dyrtiden* fremhæver dens nødvendighed.²⁴⁴ Han erkender, at dette indgreb er absolut nødvendigt, for at en stor del af befolkningen ikke lider. Magasinerne skal være fyldte, så man har kontrol med markedet.

Som udgangspunkt er dette en positiv fremstilling. Regeringen har reageret på den længerevarende krise, og dens ansvar for det lange forløb virker til at være fortrængt. Samtidig er det i *Politievenens* regi nævneværdigt, at der anmodes om, at regeringen involverer sig mere, tager mere ansvar og reelt set aktivt regulerer det frie marked, og dermed indkrænker den enkeltes frihed. Disse indlæg i sensommeren 1800 vidner om, at man begynder at indtage en mindre skarp kritisk position mod kongehuset, regeringen og dens håndtering.

Krisen var dog ikke ovre, da regeringen forbød yderligere eksport i efteråret 1800. Seidelin indrykkede samtidig et indlæg, der præsenterede et overordnet billede på dyrtiden i hele Europa.²⁴⁵ Det fremgår, at tilstanden er alvorlig i både Frankrig, England, Norge og Sverige, og lollikken konstaterer, at det danske folk med tro må kigge mod regenten for løsninger, og han slår overraskende fast, at:

²⁴¹ Politievenen 1800: 1430 (no. 90).

²⁴² Politievenen 1800: 1884-1885 (no. 118).

²⁴³ Politievenen 1800: 1916-1919 (no. 120).

²⁴⁴ Politievenen 1800: 1927-1933 (no. 121).

²⁴⁵ Politievenen 1800: 2030 (no. 127) & Politievenen 1800: 2065-2073 (no. 130).

“... et saadant taarefuldt, stirrende, mindende Øje, er mere gennemtrængende end Klager, end Støj, end Oprørsdaad. Danmarks opmærksomme Regjering ilede at bøde paa en Landeulykke, som Den ikke kunde forudsee, thi ellers havde Den forebygget Den.”²⁴⁶

Når man har læst Seidelins artikelserie om *Kongens fødselsdag*, hans karaktermord på soldaterne i foråret og bladets iscenesættelse af den uretfærdige toldafgift i samme sommer, så er dette citat yderst forbløffende. Nu er det ifølge Seidelin helt essentielt, at borgerne har tillid til regeringen og kongehuset, og at disse nu agerer på bedste vis for borgerne. De bestemmende er ikke skyld i krisetilstanden, hvilket fremhæves, trods de tidligere hæfters beretninger om fodslæbende politik i løsningen af dyrhed og knaphed. Seidelin fremfører en entydig opfordring til sine medborgere om, at bevare tilliden og ikke rette kritik eller modspil mod deres handlinger. De regerende er nu borgernes bedste håb for en mulig bedring. Dette indlæg fremviser en iøjnefaldende og skelsættende forandring i tilgangen til og opfattelsen af de ledende aktører i landet. Dette er også et indblik i den begyndende nationalromantik, der værnede om landets fremtrædende personer.

Den nationalromantiske strømning

Det netop omtalte seidelinske citat kan dog ikke stå alene, da denne pludselige tillid reelt opstår uger før ovenstående indlæg. I den foregående tekst beretter Seidelin om den akutte eskalering under *Freya-affæren*.²⁴⁷ Indlægget, *Om Krigen*, er en direkte meddelelse til de danske borgere.²⁴⁸ Seidelin ytrer opstemt, hvordan regeringen ikke lod sig skræmme, men handlede konsekvent: “Men Danmarks Regjering lader sig ikke skræmme, med Il og Raskhed blev Kronborg sat i Forsvarsstand, med Iver arbejdedes Nat og Dag...”²⁴⁹ Det er et effektivt dansk forsvar, der bliver igangsat, og beskrivelsen stadfæster tiltroen til de ledende aktører. Danmark er i alarmberedskab, og Seidelin titulerer de store danske søhelte i en fædrelandskærlig hyldest, da: “Danmarks Søhæder var aldrig besmittet, aldrig overgaaet.”²⁵⁰ Lollokken

²⁴⁶ Politievennen 1800: 2068–2069 (no. 130).

²⁴⁷ *Freya-affæren*: I juli 1800 blev seks danske handelsskibe bragt til undersøgelse af den engelske flåde efter et kort forsvar af den danske fregat, Freya. Det er første alvorlige eskalering i udviklingen mod Slaget på Reden i april 1801 og Englandskrigene.

²⁴⁸ Politievennen 1800: 1953–1962 (no. 123).

²⁴⁹ Politievennen 1800: 1954 (no. 123).

²⁵⁰ Politievennen 1800: 1958 (no. 123).

miskrediterer den engelske modstander og oplyser om sin: "...Tillid og Kjærlighed til Regjeringen, til vore Krigere, til os selv som Nation..."²⁵¹

Det er en nationalromantisk kærlighedserklæring til fædrelandet, dets regent og militæret. Det danske forsvar er manifesteret af *Kongesønnens utrættelige virksomhed* og alt om ukampdygtige, sløve og illoyale soldater synes glemt. Det er et bidrag, der er forfattet op til en formodet krigstilstand, hvilket netop kommer til udtryk i Seidelins opildende opfordring til befolkningen om at hylde og bidrage til nationens ære gennem lyrik og poesi.²⁵²

Blot få uger før Slaget på Reden indrykker Seidelin endnu en opfordring. I *Forslag til alle patriotiske Danske, Norske og Holstenere* beskriver han, at i sådanne tider vil enhver *Fædrelandssøn* kæmpe til den sidste blodstråbe for landets overlevelse.²⁵³ Seidelin opfordrer sine medborgere, *de fædrelandske Danske, Norske og Holstenere*, til at stoppe al samhandel med englænderne da det er i nationens bedste.²⁵⁴ Dette budskab fortsættes to dage efter Slaget på Reden, hvor der figurerer flere indlæg, der hylder det danske mod og den danske regent. Det bliver beskrevet, hvordan de danske tropper kæmpede med *udodelig Ære* og den *Danske Tapperhed* kendetegnede deres indsats.²⁵⁵ Disse indlæg er klare eksempler på den nationalromantiske følelse og ånd, som spredte sig i den litterære offentlighed. Sammenhold var altafgørende og ordene appellerede til borgernes tillid, stolthed og sammenholdskraft.

Efter slaget d. 2. april blev de indrykkede bidrag af mere praktisk karakter, hvilket giver mening, da indholdet flugter med den langstrækkende våbenhvile. Men som vi skal se i det kommende afsnit om militærets fortsatte omtale, så var soldaternes ophav ikke glemt, blot fordi der var udbrudt krig. Da regeringen i 1802 vedtog, at stoppe hvervningen af udenlandske soldater blev det gratuleret med stolthed og begejstring i *Politievennen*. Denne *ypperlige forordning* ville gøre *Fædrelandets Forsvar* mere end dobbelt så *stærkt og agtet*.²⁵⁶ Dette skal ikke blot ses som en anerkendelse af, at regeringen nu efter flere år efterkom anmodningen fra tidligere hæfter i bladet, men en hyldest til en selvstændig stat, der nu kunne styrke dets

²⁵¹ Politievennen 1800: 1955 (no. 123).

²⁵² Politievennen 1800: 1961 (no. 123).

²⁵³ Politievennen 1801: 2428-2443 (no. 152).

²⁵⁴ Politievennen 1801: 2429 (no. 152).

²⁵⁵ Politievennen 1801: 2449-2451 (no. 154) & Politievennen 1801: 2452-2453 (no. 154).

²⁵⁶ Politievennen 1802: 2479-2481 (no. 218).

forsvar med indfødte, der ikke var kendetegnet ved *deserteringer, illoyalitet og utilregnelig adfærd*.²⁵⁷

Forandringen i tilgangen til regenten ses også i Seidelins beretning om et arrangement for kongehuset i Frederiksberg Have i sommeren 1801.²⁵⁸ Her berettes der om seancer, der inkluderer ødelæggelser af haven, som masserne har foresaget. Men kritikken er nu rettet mod medborgerne, hvis opførsel er *skammelig*, når: "...kronprinsen og den kongelige familie, med rette kunne gøre sand krav på (agtelse og ærbødighed), når de opofrer nogle timer til indbyrdes fornøjelse."²⁵⁹

Kongehusets velvillighed til et sådan arrangement bør nu tilgås med ydmyghed fra borgerne. Det er ikke militæret, politiet eller arrangørerne, som bliver udstillet som synderne men borgernes utilstedelige opførsel under arrangementet. Skribenten beskriver, at dette må *smerte* både kongehuset og den gode borger, da de var vidne til:

"... ubødig og ubeskedent en Maade forstyrrer hans og Families, samt Den gode Deel af Publikums Fornøjelser, og Derved tillige ødelægger, hvad Der med særdeles megen Umage og Bekostning udføres, mere maaskee til almindelig Pryd og Fornøjelse, end for Kongehusets eget personlige Divertissement."²⁶⁰

Det er en pludselig hensynstagen til kongehuset og en anerkendelse af deres umage for borgernes skyld. Samtidig bliver der heller ikke knyttet kommentarer til den bekostelige del af arrangementets opsætning. Denne taknemmelige afdækning af et kongeligt arrangement er ikke set tidligere i magasinet.

Beretningerne om dyrhed og knaphed kan også skrives ind i denne udvikling af ansvarsplacering og statspatriotisme. Indlæggende angående varemangel fortsætter og fødevarerne var så knappe i Europa, at man meget illustrativt vil beskatte eller afskaffe hårpudder, da materialet der anvendes til det kunne bruges bedre.²⁶¹ De danske forhold sammenlignes med andre stater, hvilket indebærer priser og levnes-

²⁵⁷ Politievennen 1802: 2479-2481 (no. 218).

²⁵⁸ Politievennen 1801: 2714-2718 (no. 170).

²⁵⁹ Politievennen 1801: 2714-2718 (no. 170).

²⁶⁰ Politievennen 1801: 2717 (no. 170).

²⁶¹ Politievennen 1800: 2145-2146 (no. 135) & Politievennen 1801: 2537-2538 (no. 159).

midler. Og en række indlæg fremfører forslag om forbud mod eksport af diverse fødevarer. Dette kan ses i *Om Dyrtiden, Sammenligning imellem Priser paa endeel Levnesmidler i Paris og i København* og artikelserien *Om Dyrtiden i Engelland*.²⁶² Regeringen og kongehuset virker dog ikke til at være i skudlinjen, da indlæggene nu i højere grad har fokus på købmændenes rolle.

Købmændene bliver for eksempel stillet til ansvar for, at Norge er på randen af hungersnød i 1801, da det er deres opgave, at sørge for opmagasineringen – ikke regeringens.²⁶³ Samtidig kan man i sensommeren 1800 se Seidelin alliere sig med og lovprise den lokale politimester i Helsingør, da han havde informeret en række nyankomne skippere om, at de ikke kunne sælge deres varer til lokale købmænd, førend borgerne var forsynede.²⁶⁴ At Seidelin roser politimesteren, for at anvende sine betjente så dette bliver overholdt er tankevækkende, da en sådan indblanding i borgerne og handelsmændenes liv tidligere i *Politievennen* ville have medført strid kritik af selvsamme Seidelin. Det er åbenlyst krisetid, og med krigens faretruende udsigter forstærkes denne landsdækkende kamp mod de borgere, som ikke udviser *samfundssind*, men blot tænker på profit.

Denne kritik involverer også bønderne og landprangshandel. Landprang, bøndernes direkte salg af varer udenfor torvehandlen, medførte nemlig, at byerne ikke fik varere, hvilket logisk medførte færre varer og højere priser. Denne samfundsødelæggende praksis bliver hårdt angrebet, og tonen er bidende i sin omtale. I *Om Dyrtiden* opfordres regeringen, magistratet og politiet til at gribe ind og anvende de *skrappeste* og *kraftigste* midler, for at komme dette til livs.²⁶⁵ Det er en anke rettet mod medborgerne og et varigt element i bladets indhold i hele perioden. Dette kan ses i *Om Landprang* og *Om Landprang i Anledning af De i Politievennen No. 307 desangaaende fremsatte Tanker*, der alle udstiller dette helt fremme i sommeren 1804.²⁶⁶

Udviklingen i indholdet afspejler den spirende nationalromantik efter sensommeren 1800, hvor der skete en udenrigspolitisk konfliktoptrapning. Den kritiske brod er nu ikke rettet mod de bestemmende, men mod landsmænd, der ikke udviser den rette

²⁶² *Politievennen* 1800: 2089-2094 (no. 131) & *Politievennen* 1800: 2097-2099 (no. 132) & *Politievennen* 1800: 2113-2117 (no. 133) & *Politievennen* 1800: 2125-2126 (no. 133) & *Politievennen* 1800: 2129-2131 (no. 134) & *Politievennen* 1800: 2145-2146 (no. 135).

²⁶³ *Politievennen* 1801: 2891-2892 (no. 181) & *Politievennen* 1802: 3608-3610 (no. 225).

²⁶⁴ *Politievennen* 1800: 1828-1829 (no. 115).

²⁶⁵ *Politievennen* 1800: 2113-2117 (no. 133).

²⁶⁶ *Politievennen* 1804: 4883-4885 (no. 306) & *Politievennen* 1804: 5042-5047 (no. 317).

loyalitet mod dets medborgere. Det er mærkbart, hvorledes den kontinuerlige kritik af grådige landsmænds statsundergravende virksomhed bliver en fast del af bladet. Da den udefrakommende trussel skaber et naturligt sammenhold og tillid til statens ledelse, så vender den kritiske pen indad og udstiller de borgere, der ikke lever op til og understøtter det solidariske og nationale sammenhold. Som det fremgår af næste afsnit, så var der fortsat en skarp kritik af de *fremmede* soldater i den danske hær efter slaget mod englænderne, men dette understøtter også den nationalromantiske idé, hvor landets sønner selv kan tage vare på og kæmpe for sit land.

Grundlæggende kan det fremstå som en bemærkelsesværdig udvikling, der eksplicit viser den enorme betydning en forestående udenlandsk trussel kan have på et samfunds opfattelse af dets ledere og institution. Men det kan også ses som en naturlig udvikling, da mere principielle spørgsmål om personlige *rettigheder* og *frihed* må træde i baggrunden, når det helt basalt handler om statens overlevelse.

Militæret og Politiets fortsatte omtale i bladet

På trods af den nationalromantiske vækkelse er der fortsat en klar kritik af de *fremmede* soldaters tilstedeværelse i den danske hær. Dette synliggøres gennem de indrykkede indlæg om *borgervæbning* og *borgermilitær*.²⁶⁷

I december 1800, få måneder efter *Freya-affæren* og Seidelins opildende skriv, indrykkes et indlæg forfattet af ham selv, hvor han omtaler de københavnske *borgerofficerer*.²⁶⁸ Han advokerer for, at disse skal nyde samme respekt ved ordner, rang og hæder som arméens officerer.²⁶⁹ Seidelin opstiller et klart skel mellem borgermilitæret og det reelle militær, da sidstnævnte har svært ved at anerkende, at borgermilitæret uniformeres og udstyres på samme vis som dem.²⁷⁰ Dette forsvar for borgermilitærets rettigheder og anerkendelse udvikler sig til en udleverende kritik af statens militær. I *Spørgsmaal til Borgerofficerer* fra sensommeren 1801 bliver der indrykket en direkte kritik af borgerofficerernes opførsel, da denne ifølge Seidelin minder for meget om statsofficerernes – behandlingen af frivillige borgere bør

²⁶⁷ *Borgervæbning*: Militært organiseret korps af borgere. I starten af 1800-tallet skulle dele af mandskabet sørge for ro og orden indenfor købstædernes murer, imens andre skulle indgå i eventuelle operationer mod fjenden.

²⁶⁸ *Borgerofficer*: Befalingsmand tilknyttet borgervæbningen.

²⁶⁹ Politievennen 1800: 2216-2217 (no. 139).

²⁷⁰ Politievennen 1801: 2750 (no. 172).

adskille sig fra: "... et Korps af Soldater, Det vil sige, af tvungne Almuesmænd eller hvervet Uds kud."²⁷¹

Det er endnu en distinkt fremstilling, der ikke undsiger sig muligheden for at udstille den *fremmede* soldats karakter. Disse *fremmede* forsvarer nemlig ikke staten grundet ære, mod eller fædrelandskærlighed, men blot fordi de ikke har andet valg. Seidelin konstaterer herfor, at behandlingen af de frivillige ikke kan sidestilles med disse *fremmede* soldaters.

Seidelin blev holdt ansvarlig for indholdet, da *Generalitets- og Kommissariatskollegiet* vurderede, at disse pennestrøg kunne anses som *forklejnende* og *upassende* i dets fremstilling af soldaterne.²⁷² Seidelin blev indstævntet ved politiretten, hvilket han konfronterede i efteråret 1801 i *Erklæring*, hvor han fremførte sit forsvar i ti punkter.²⁷³ Seidelin pointerer i denne tekst vigtigheden af, at borgerofficererne kun efterligner arméen i *krigskunst* og ikke i dets behandling af militærets *gemene*, altså soldaterne.²⁷⁴ Det er bemærkelsesværdigt, at han netop i sit forsvar for at have *forklejnet* militærets mandskab konsekvent omtaler dem som *gemene*. Det vidner ikke om en dybtfølt anger. Seidelin differentierer fortsat mellem disse frivillige og de tvungne soldater, hvilket er hans hovedargument for, at disse borgere ikke skal behandles på samme vis. Borgerofficeren skal behandle sine mænd ordentligt, da de uden for embedet er hans ligemænd i *duelighed* og *moral*. Arméens fremmede deklarerer derimod som den *mindre gode del* eller *udskud* af fremmede nationer.²⁷⁵

Han refærdiggør sit ordvalg med retorisk snilde, da *udskud* jo blot betyder en mindre moralitetsgrad, hvilket helt underspillet dog fortsat udstiller karakteren i store dele af militærets mandskab. Seidelin har indset, at han er i problemer, da han afsluttende nævner, at han slet ikke har nævnt, at det var den danske hær han omtalte og i øvrigt ikke ville *forhåne* soldaterstanden eller sit *elskede fædreland*. Indlægget var blot en simpel fremhævelse af, at de danske borgerofficerer skulle behandle de frivillige ordentligt.²⁷⁶ Det er en omstændig vej til denne pointe, hvor han fandt det nødvendigt at blotlægge, udstille og skandalisere arméens soldater. Reelt set har Seidelin næppe kunne dy sig i sin iver efter at få ændret indretningen i

²⁷¹ Politievennen 1801: 2750-2751 (no. 172).

²⁷² Seidelin 1960: 339.

Generalitets- og Kommissariatskollegiet: Administrativ enhed der håndterede militære anliggender.

²⁷³ Politievennen 1801: 2833-2838 (no. 178).

²⁷⁴ Politievennen 1801: 2834 (no. 178).

²⁷⁵ Politievennen 1801: 2835-2836 (no. 178).

²⁷⁶ Politievennen 1801: 2837-2838 (no. 178).

det danske militær, og borgerofficerernes behandling af de frivillige borgere var en udmærket indgangsvinkel til at manifestere denne pointe. Det er svært at udlægge forsvarsskriftet anderledes end, at han ikke fortryder karaktermordet på de *fremmede* soldater, men er indforstået med de retslige konsekvenser indholdet kunne betyde.²⁷⁷ Den endelige konsekvens var, at Seidelin modtog en reprimande for indholdet.²⁷⁸

Karaktermordet på de *fremmede* soldater er radikalt og eksplicit i dets kritik, selvom forordningen var trådt i kraft. Den tidligere nævnte euforiske behandling af den senere lovgivning, der stoppede hervedningen af udenlandske soldater år senere, viser klart, hvor afgørende dette forhold var for Seidelin. Det var en mærkesag, som endelig blev imødekommet. Efteråret 1801, hvor Seidelin blev indstævnet for sin omtale af soldaterne, blev også det sidste direkte udleverende og skandaliserende materiale om militæret og dets mandskab i *Politievennen*.

Overordnet set er der gennem hele dette speciales afgrænsningsperiode beretninger om soldaters generende adfærd overfor borgerne, men alvoren i disse påtaler var aftagende og foruden de kritiske udlægninger af *fremmede* i den danske hær, så var der kun et fåtal af kritiske røster tilbage. Reminiscente indsendte indberetninger om militærets tilstedeværelse i bybilledet med *støj, stokkeprygl, utilstedelig opførsel og truende bajonetter* indgår helt fremme i 1804.²⁷⁹ Udlægningerne af disse problemer er dog umiskendeligt færre, og dets bid er reduceret til blot almene påtaler uden gnist og kraft.

En anden udvikling som bør nævnes i omtalen af militæret *efter* forordningen er, at den eskalerende udenrigspolitiske konflikt med England påvirker bladet på den måde, at der nu er indlæg om *borgervæbning, studentervæbning og landværn*.²⁸⁰ Disse fremhæver, hvordan man bør slutte op om den danske stat og indtage nyttige roller. Det er en logisk udvikling af den nationalromantiske ånd, hvor krigens gru vækker sammenhold og solidaritet.

Denne solidaritet udmunder i, at der opstår et fokus på at holde hånden under soldaterne og deres familier. Seidelin genoptrykker blandt andet i 1803 en artikelserie fra et tysk medie, der fremhæver, hvordan staten og de ansvarshavende

²⁷⁷ *Politievennen* 1801: 2838 (no. 178).

²⁷⁸ Seidelin 1960: 339.

²⁷⁹ *Politievennen* 1800: 1793-1794 (no. 113) & *Politievennen* 1801: 2673-2676 (no. 168) & *Politievennen* 1804: 4840-4841 (no. 304).

²⁸⁰ *Politievennen* 1801: 2417-2419 (no. 152) & *Politievennen* 1801: 2455-2458 (no. 154) & *Politievennen* 1801: 2497-2500 (no. 157) & *Politievennen* 1804: 5303-5306 (no. 333) & *Politievennen* 1804: 5373-5378 (no. 338).

Landværn: Lokalforsvar oprettet uden for byerne.

officerer kan tage hånd om de nedslidte og kvæstede soldater ved at oprette et fattigvæsen internt i den militære institution.²⁸¹ Dette understøttets af løbende indlæg, som *Forslag til Bedste for De afmarserede Regimenters Koner og Børn* og *Om Bidrag til De faldne Brødres Enkers og De læmlæstedes Underhold*, hvor det fremlægges, hvordan der kan tages hånd om soldaternes efterladte familie, der ofte står uden indtægtskilde.²⁸²

Militærets omtale er en forankret del af indholdet *efter* forordningen. Men hvor den udelukkende var kritisk *før* de nye bestemmelser, så bliver de skandaliserende fremstillinger færre og erstattes med et større fokus på forsørgelse og omsorg. Militæret bliver via den spirende nationalromantik integreret i det danske sind på en måde, hvor man også bekymrer sig om deres helbred og familier. Lovændringen i 1802, hvor man besluttede at afslutte herved af *fremmede* soldater, har åbenlyst haft en afgørende effekt på borgernes opfattelse af militæret.

Politiets omtale i *Politievennen* undergår på flere parametre samme udvikling som militæret. Der er påtaler i forhold til mindre forseelser og indlæg om manglende vedligeholdelse, men de afskrækkende beretninger om *stokkeprygl* og chikane af borgerne er betragtelig færre.

Der er dog et par interessante indlæg i omtalen af politiet *efter* forordningen, som bør fremhæves. I foråret 1800 indrykker Seidelin *Bekjendtgjørelse*, hvor han introducerer bladet for den nyudnævnte politimester, *Hans Haagen*.²⁸³ Seidelin anbefaler *Politievennen* og dets anvendelighed, da alle Haagens forgængere har: "... læst Den, undersøgt og vejjet Dens Indhold, benyttet sig ofte af Dens Angivelser, forbedret meget af Det Deri Paaankede..."²⁸⁴ Disse selvsmigrende bemærkninger fremhæver bladet som en samfundsnyttig informationskilde, der støtter politiet i sit virke. Det er samtidig en markering af, at bladet fortsat *efter* forordningen har som mål at påtale og belyse situationer og elementer, som politiet ikke er opmærksomme på. Dette flugter med den reelle udvikling i bladet, da de ugentlige opremsninger af *uordener* i de danske købstæder, fortsat er kendetegnende for indholdet.

²⁸¹ *Politievennen* 1803: 4222-4226 (no. 265) & *Politievennen* 1803: 4240-4243 (no. 266).

²⁸² *Politievennen* 1801: 2463-2464 (no. 154) & *Politievennen* 1803: 4206-4307 (no. 270).

²⁸³ *Politievennen* 1800: 1569-1572 (no. 99).

Hans Haagen: Politimester i København fra 1800 og blev i 1814 landets første politidirektør.

²⁸⁴ *Politievennen* 1800: 1570-1572 (no. 99).

Der er fortsat indsendte bidrag, der behandler dårlig opførsel, og hvordan den lovgivning politiet handler ud fra bør indrettes.²⁸⁵ Der bliver præsenteret forslag til politiets rolle og betjentenes funktion i både landsbyerne og købstæderne.²⁸⁶ Seidelin kommenterer for eksempel på det nye havnepoliti i *Politi: Lovgivning*, hvor han påmindrer om de gældende regler og retningslinjer for politiets ansvar og opsyn.²⁸⁷

Et bemærkelsesværdigt indlæg fra *efter* forordningens indførsel er Seidelins indlæg *Om Spillefælderne* i foråret 1801, der bør anskues som pejlemærket for den udvikling, der sker i synet på politiet *efter* forordningen.²⁸⁸ Her rapporterer han om farerne ved spil på værtshuse, hvor især bønder bliver snydt. Det noteringsværdige er, at Seidelin som tidligere har pointeret, hvordan man med god grund ikke kunne stole på eller have tillid til politiet nu forsikrer læserne og disse bønder om, at de bør rette henvendelse til politimesteren, da han uden tvivl vil løse problemet: "Det er at beklage at Bønderne ofte af Uvidenhed eller tosset Frygt ikke henvende sig til Politimesteren, Der sikkert nok vilde vide at skaffe Dem Ret."²⁸⁹ Mistilliden som blev fremført *før* forordningen har nu rod i *uvidenhed* eller en *tosset frygt*, der må forstås som uforeneligt med det virkelig billede af den virksomme og redelige politimester, der løser borgernes problemer. Dette viser udmærket den forandring, der sker i *Politievenens* omtale og syn på politiet. Penneførerne har ikke længere den kritiske lyst til at fremstille betjentene og deres overordnede som urovækkende amatører, der qua deres opførsel er til gene for landets borgere.

Politievenens indhold post 1802

Som det fremgår af ovenstående afsnit, så var der efter sensommeren 1800 en klar moderering af det kritiske indhold i *Politievenen*. Og da Seidelin blev underlagt censur i 1802, var der et mærkbart fokus på almuens oplysning og dannelse. Dette ses i de vedvarende anmodninger om flere og bedre skoler i landsbyerne. Indlæg som *Uorden i Kjøge*, *En Bøn til Skolekommisionen*, *Om Gadeviser og Historier for Almuen*, *Tanker om Bondebørnenes Skolegang* retter netop fokus mod inddragelse og oplysning af landets borgere.²⁹⁰

²⁸⁵ *Politievenen* 1801: 2614–2616 (no. 164).

²⁸⁶ *Politievenen* 1801: 2599–2606 (no. 163) & *Politievenen* 1801: 2618–2623 (no. 164).

²⁸⁷ *Politievenen* 1801: 2700–2702 (no. 169).

²⁸⁸ *Politievenen* 1801: 2500–2503 (no. 157).

²⁸⁹ *Politievenen* 1801: 2502 (no. 157).

²⁹⁰ *Politievenen* 1799: 1192–1196 (no. 75) & *Politievenen* 1799: 1389–1391 (no. 87) & *Politievenen* 1802: 3634–3640 (no. 228) & *Politievenen* 1804: 5085–5089 (no. 320).

På samme vis er den statslige håndtering af betleri et kontinuerligt fokus for *Politievenns* indhold efter 1802. I indlæg som *Forslag til Fattigvæsens Direktion*, *Forslag til en Plan til Betleriets Afskaffelse* og *De Fattiges bedre Forsørgelse paa landet*, *Et par Ord til Dem*, *Der vil tage sig Deraf*, *Tanker om Fattigvæsenet* og artikelserien *Ere Arbejdsanstalter nødvendige paa Landet i Danmark* bliver læserne præsenteret for en række problemstillinger, der både angår betleriet i byerne, og hvordan disse folk på bedst mulig vis kan bidrage til samfundet.²⁹¹

Disse indlæg fremhæver fortsat skavanker ved dele af samfundsindretningen, men de er fremført på en sådan måde, at anmodningerne leveres respektfuldt. De fremstår hverken satirisk latterliggørende eller udstillende. Reelt set efterlever disse bidrag i den litterære offentlighed den anmodede respektable praksis i forordningen og kan vurderes som billedet på, at indvirkningen efterhånden havde manifesteret sig i magasinet. Den var nu en integreret del af udtrykket og den litterære retorik.

Selve indholdet er efter 1802 fortsat knyttet til de ugentlige *uordener* om fortorve, broer og byens vedligeholdelse suppleret med *bekendtgørelser*, der fremhæver, hvilke *uordener* der er behandlet. Grundet krisetiden fremgår der en ugentlig oversigt med *torvepriser*, der viser, hvor meget for eksempel byg, havre, rug og smør koster.²⁹²

Borgervæbningens anordning er et fremtrædende punkt i denne periode, men overordnet set må det konstateres, at der ikke længere fremgår væsentligt kritiske fremstillinger af de bestemmende eller statens instanser, der har komplicerende karakter.²⁹³ Det bør dog nævnes, at indsendte bidrag af *Præsten Holm*, som var en fast bidragsyder i 1803 og 1804, præsenterede visse anmodninger, der kan opfattes som mere kontante i deres betoning. Men disse berørte hverken ømtålelige emner eller bør sammenstilles med den krasse pen, som tidligere hæfter var forfattet med – indlæggende i den sidste periode af specialets afgrænsning præsenterer få eller ingen pennible sager for de bestemmende og dets udøvende magt.²⁹⁴

²⁹¹ *Politievenns* 1799: 1368-1370 (no. 86) & *Politievenns* 1802: 3254-3263 (no. 203) & *Politievenns* 1802: 3386-3388 (no. 212) & *Politievenns* 1803: 4705-4712 (no. 296) & *Politievenns* 1803: 4724-4729 (no. 297).

²⁹² *Politievenns* 1804: 5320-5324 (no. 334).

²⁹³ *Politievenns* 1804: 5306-5308 (no. 333) & *Politievenns* 1804: 5373-5378 (no. 338).

²⁹⁴ *Politievenns* 1803: 3997-4002 (no. 250) & *Politievenns* 1803: 4013-4018 (no. 252) & *Politievenns* 1803: 4282-4288 (no. 269) & *Politievenns* 1803: 4313-4318 (no. 271) & *Politievenns* 1803: 4396-4402 (no. 276) & *Politievenns* 1803: 4580-4584 (no. 288).

K.H. Seidelins virke i *Politievennen*

Når man overordnet set udlægger omtalen af de fire fokusområder i *Politievennen*, kan det konstateres, at der *før* indførslen var en skarp og bidende satirisk tone, som manifesterede sig i liberale friheds- og rettighedssøgende indlæg. Indholdet påtalte uregelmæssigheder i regeringens ansvarsområder og søgte medbestemmelse. De mest udstillende og skandaliserende bidrag var forfattet af Seidelin, men de kritiske indsendte indlæg fra læserne vidnede om, at der i den offentlige sfære var en kritisk tilgang til den danske stat, dens bestemmende og udøvende instanser.

Da forordningen trådte i kraft i efteråret 1799 betød det helt praktisk, at der nu var signifikant færre indsendte artikler og bidragsydere til bladet. Seidelin kommenterer selv på dette i det tidligere omtalte indlæg fra november 1799, hvori han behandler forordningens umiddelbare konsekvenser for bladet. Det pointeres, at flere forfattere i *Politievennen* havde stoppet deres videre deltagelse. Formentlig fordi den anonyme praksis nu var forbudt. Dette udsagn, kombineret med indholdet *efter* forordningen, er et klart vidnesbyrd om, at der praktisk var færre indsendte bidrag med kritisk brod. Konsekvensen var at drivkraften bag den fortsatte kritik i 1799 og 1800 primært var Seidelins egen pen.

De kritiske indlæg i denne perioden må derfor vurderes som nært knyttet til Seidelins person og virke, da han nu fortrinsvis alene måtte indtage rollen, som den bidske vagthund for borgernes frihed og rettigheder. Denne rolle vedkendte han sig, da man fortsat *efter* forordningen kan læse adskillige kompromitterende indlæg, der fastholdte et skarpt kritisk fokus på især militæret og de ansvarshavende. Disse blev i det første år *efter* indførslen fortsat udstillet i et satirisk og pinligt lys. Da Seidelin blev personificeringen på den kritiske røst i magasinet, må hans personlige virke vurderes som havende en direkte indflydelse på indholdet, da han jævnfør forordningen skulle hæfte for samtlige anonyme skrifter.

Det fremstår klart, at der henover sensommeren og efteråret 1800 skete en markant ændring i både indholdet og den kritiske tilgang til især statens bestyrere. Fra dette punkt er der entydigt færre spydige og udleverende indlæg i *Politievennen*. Dette kan tilskrives krigsstemningen og den nationalromantiske ånd, der opildner til *sammenhold*, *loyalitet* og *tillid* til de bestemmende og en glorificering af danske soldaters *tapperhed*, *ære* og *courage*.

Denne udvikling må sammen med Seidelins retssag mod Hohlenberg ses som de mest afgørende faktorer til den retoriske og indholdsmæssige forandring i *Politievennen*. Sagen mod Hohlenberg medførte at Seidelin blev underlagt kortvarig

censur, hvilket rimeligvis har været en forskrækkelse, der havde indvirkning på hans virke som redaktør og udgiver, og dermed for bladets udtryk og indhold. Det bør i tillæg til dette nævnes, at der i november 1801 indrykkes *Forespørgsel angaaende Aarøsunds Færgeløb*, hvori den anonyme skribent insinuerer, at den lokale postmester, Christian Frederik Bøeg, havde opkrævet en højere takst end tilladt for færgeoverfarten. Bøeg tog ikke denne anklage mildt og lagde efterfølgende sag an.²⁹⁵ Konsekvensen af dette var at Seidelin nu blev dømt og underlagt permanent censur fra midten af august 1802. Han forsøgte at undgå dette via stråmænd som litteratus K. Hansen og hans stedsøn, Albrecht Schönberg. Fra dette moment var *Politievennen* enten forfattet og samlet af Seidelin, og udgivelserne derfor påstemplet 'maa trykkes' af politimester Haagen, eller angiveligt forfattet og samlet af andre end Seidelin.²⁹⁶

At straffen var så skrap er bemærkelsesværdig, da lolliken aldrig blev dømt for sine skrifter mod kongehuset eller regeringen. Retssagens dom kan formodentlig ses som en konsekvens af det samlede indhold i *Politievennen*, da de bestemmende med overvejende sandsynlighed havde set nok. Seidelin beskriver selv, hvordan dette forløb med *miskendelser*, *bagtale* og *forfølgelse* fra den øverste elite af samfundet prægede hans virke: "Mine ideligen mødende Uheld, det Had, jeg tydeligen endog hos Mægtige sporede, have for Øjeblikke gydet Galde i min Skæbnes Bæger."²⁹⁷ Den personlige censur medførte, at enhver kritisk omtale nu havde en uoverkommelig vej til spalterne og den litterære offentlighed.

Dette fremgår netop af analysen, da konsekvenserne for indholdet er åbenlys, da de bidende artikler løbende forsvandt, og i sidste del af dette speciales periodiske afgrænsning var indholdet i *Politievennen* blevet modereret, så det efterlevede forordningens principper og foreskrifter.

Trykkefrihedsforordningen fik efter en betragtelig periode med talrige krasse indlæg og efterprøvninger af paragrafferne fra Seidelin manifesteret sin position i *Politievennens* indhold. Magasinet vidner om, at der i den litterære offentlighed før forordningens indførelse var reelle kritiske røster, der udfordrede, udstillede og i visse tilfælde skandaliserede statens elite. Dette videreførtes i begrænset form efter indførelsen, men grundet den udenrigspolitiske udvikling i efteråret 1800 ophørte den reelle opposition, og den kritiske pen blev afvæbnet og moderat. *Politievennens*

²⁹⁵ *Politievennen* 1801: 2945-2947 (no. 185).

²⁹⁶ *Politievennen* 1802: 3583-3585 (no. 225) & Seidelin 1960: 335.

²⁹⁷ Seidelin 1960: 341.

indhold besad herefter ikke længere den samme kritiske gnist og puls, når det kom til omtalen af politiet, militæret, kongehuset eller regeringen.

Diskussion

Disse slutningers relevans og brugbarhed vil nu blive flettet ind i den eksisterende forskning på området. Som nævnt i forskningsoversigten, så fremgår der et afgørende skel i udlægningen af forordningens indvirkning på datidens litterære miljø i Danmark. Denne diskrepans kan nu tilgås med den viden og indsigt, som dette speciales analyse af det liberale almueblad, *Politievennen*, har bibragt. Denne diskussion vil herfor kunne bidrage med en nuancering af forordningens betydning og de eftervirkninger, som den medførte.

Indledningsvis bør det nævnes at samtlige historikere, der har behandlet forordningen, anerkender, at der i starten af 1800-tallet indtraf en reel forandring i omfanget af deltagelse og indholdet i den litterære offentlighed. *Grov Konfækt* viser nøgternt, hvordan perioden *efter* forordningen indeholdt markant færre bidrag og udgivelser af især tidsskrifter.²⁹⁸ Den reelle uenighed blandt historikere opstår først, når man dykker ned i selve forklaringerne på denne udvikling. Før *Politievennen* indregnes i dette forskningsfelt, er det bydende at sammenholde disse udlægninger af tilstanden i den litterære offentlighed op til indførslen. Dette er centralt, da denne optakt til forordningen virker til at have indflydelse på visse historikers forståelse af dens efterfølgende konsekvenser.

Repræsentanterne for den fløj der har en konservativ udlægning af forordningens indflydelse, vurderer bredt, at der i perioden op til indførslen var en sprængfarlig omtale og et oprud i den offentlige debat, hvilket betød, at forordningens udarbejdelse var velbegrundet. Historikere som A.S. Ørsted, Harald Jørgensen, Edvard Holm og Christian Kirchhoff-Larsen fremstiller forordningens indhold mildt og søger forklaringen på udviklingen i offentligheden gennem andre forhold.

Ørsted fremhæver den overhængende fare ved en bespottende presse.²⁹⁹ Holm mente, at de kritiske skrivelser om landets regerende svækkede deres position og forøgede det stigende udenrigspolitiske pres. Dette havde dermed en direkte indvirkning på fremskyndelsen af forordningen. Jørgensen fremhæver på samme vis de

²⁹⁸ Horstbøll, Langen & Stjernfelt 2020 (1): 54.

²⁹⁹ Ørsted 1801: 93-96.

kritiske skrifter som en integreret del af den litterære offentlighed, og Kirchhoff-Larsen mener, at de to oppositionsmænd, Bruun og Heiberg, *sprængte trykkefriheden i luften*, hvilket viser, at den kritiske offentlighed bestod helt frem til indførslen.³⁰⁰

Disse udlægninger fremstår generelt samstemmende med de mere nutidige udlægninger af perioden. Jacob Mchangama og Frederik Stjernfelt anser årene i starten af 1790'erne mere som en art *relativ* trykke- og pressefrihed, men fremhæver de markante stramninger, som blev iværksat løbende i det følgende årti.³⁰¹ De norske historikere, Ellen Krefting, Aina Nøding og Mona Ringvej, fremhæver, at denne udvikling i 1790'erne var en direkte udledning af oplysningstidens idéer og Den Franske Revolution, hvilket understøttes af Camillus Nyrop, der betoner den *voksende republikanske moral* i den danske offentlighed i samme periode.³⁰² Det er en overvejende enstemmig udlægning af perioden op til 1799, hvor også Øystein Rian og Svend Bruhns' fremstilling af forordningens forstummende effekt implicerer, at den dermed stoppede en eksisterende og aktiv offentlig debat.³⁰³

I en sådan samklang er diskussionsforholdet begrænset, og det kan påpeges, at denne eksistens af en aktiv og relativ fri litterær offentlighed *før* forordningen også kommer til udtryk i analysen af *Politievenns* indhold. Der er klare kritiske indlæg i både 1798 og i foråret og sommeren 1799. Disse eksemplificeres i særligt kompromitterende fremstillinger af *Kongens fødselsdag*, hvor arrangementet og behandlingen af borgerne bliver skandaliseret af både Seidelin og læsernes indsendte bidrag. Ydermere i de indlæg der omtaler *stokkeprygl, borgerrettigheder og lovgivning*, hvilke accentuerer oplysningstankerne i bladets indhold. Disse bidrag søger en reformering af både den politiske lovgivning og samfundsindretningen. Indlæggene påtaler soldaterne og betjentenes adfærd, der tilsidesætter borgernes rettigheder og indskrænker deres frihed. Den noget fortærskede franske parole; *frihed, lighed og broderskab* gennemstrømmer også bladets første år. *Frihed* for borgerne, *lighed* i rettigheder og idéen om et legitimt *broderskab*, der forankres i et fællesskab på tværs af klasse og stand. Dette forenes i et konkret ønske om liberalisering og modernisering af lovgivningen, medbestemmelse samt rettigheder, der sikrer borgernes personlige frihed. Indholdet søger på flere parametre en konstitutionel samfundsreformering, hvor borgernes position fremmes, og hvor Kongen reduceres til en forvaltningsposition i højere grad end en *leviathansk* formynder.

³⁰⁰ Kirchhoff-Larsen 1946: s. 245.

³⁰¹ Mchangama & Stjernfelt 2016: 208-209.

³⁰² Krefting, Nøding & Ringvej 2014: 253 & Nyrop 1870 (2): 8-11.

³⁰³ Bruhns 2004: 232-236.

De vedvarende indrykkede bidrag, der omhandler den politiske elite og dens udøvende instanser vidner om en indforstået tilstedeværelse af en *synlig* trykke- og pressefrihed, hvor markante straffe som landsforvisningen af *Michael Brabrand* og embedsafskedigelsen af *Peter Collett*, endnu ikke fuldkommen afholdte de litterære aktører fra at udfolde sig.³⁰⁴ Grebet blev strammet om offentligheden i årene op til 1799, men det afskrækkede ikke alle fra at udgive kompromitterende materiale. Anonymiteten var i den henseende absolut afgørende for fremførelsen af de bidende kritikpunkter, der kunne latterliggøre magteliten, dens embedsfolk og de udøvende instanser, der skulle håndhæve loven. *Politievennen*'s indhold *før* forordningen må ses som understøttende for den eksisterende forskning, da den konsoliderer eksistensen af en *relativ* trykke- og pressefrihed i perioden op til indførelsen.

Den reelle divergens blandt den historiske fremstilling af forordningen træder frem, når dens censurerende effekt skal udlægges. I fremstillingen af dens præventive og selvcensurerende konsekvens er der bred enighed blandt moderne aktører som Mchangama, Stjernfelt og Rian om, at indførelsen havde en klar selvcensurerende betydning, der påvirkede indholdet og afholdte en omfattende del af den litterære offentlighed fra fortsat deltagelse. Sverre Blandhol fremhæver landsforvisninger af Heiberg og Bruun kort *efter* indførelsen som skelsættende begivenheder, der havde en uvurderlig indflydelse på resten af de aktører, som overvejede at deltage i den offentlige debat.³⁰⁵

Det må derfor diskuteres, hvordan dette korresponderer med indholdet i *Politievennen*. For som det fremgår af bladet, så fremhæver Seidelin netop denne selvcensurerende effekt i sine første kommentarer af forordningen i november 1799. Der *var* færre indsendte bidrag til bladet i perioden efter, og redaktørens desperate opfordring til borgerne om at fortsætte deres engagement og medvirke vidner om en reel bekymring for bladets indhold og fremtid. Så når Harald Jørgensen lettere overfladisk anerkender den præventive effekt forordningen havde på den offentlige debat, men samtidig konstaterer, at indførelsen var *et mindre skår i den fuldkomne censurfrihed*, så må det vurderes, at han negligerer den præventive og indskrænkende konsekvens, som forordningen medførte. Selvcensuren var ifølge Jørgensen *ikke* det

³⁰⁴ Mchangama & Stjernfelt 2016: 208-209.

Michael Brabrand & Peter Collett: Førstnævnte var oppositionsmand og kritiker af enevælden. Blev landsforvist i slutningen af 1790'erne efter et længere fængselsophold. Collett var embedsmand og ferm fortaler for ytringsfrihed.

³⁰⁵ Blandhol 2014: 305.

springende punkt, men når man dykker ned i det seidelinsk forfattede indlæg og sammenholder det med indholdet i *Politievennen* efter september 1799, hvor markant færre kritiske indlæg var indsendte, så fremstår det klart, at forordningen ved sin blotte tilstedeværelse manifesterede gennemgribende konsekvenser for borgernes lyst og mod til at bidrage til den offentlige debat.

Indholdet i *Politievennen* tydeliggør denne præventive konsekvens, da det fremhæves af bladets ophavsmand og fremgår af magasinets indhold. Indvirkningen er klar i dens praktiske konsekvens, og *Politievennen* understøtter den nyere forsknings opgør med nedtoningen af forordningens præventive og radikale betydning.

I en diskussion af forordningens censurerende virkning kan fokus dog ikke blot fastholdes på den praktiske selvcensur. Det er afgørende at medregne effekten i det konkrete indhold. Spørgsmålet om censur kan også ses som det skelsættende punkt, der deler udlægningerne af forordningen i to fløje. Mchangama, Stjernfelt og Rian læser §26, som et klart bevis på, at forhåndscensuren var forordningens hensigt og blev effektueret.³⁰⁶ Dette indebærer ikke blot den praktiske konsekvens, hvor borgerne ophører med at deltage, men selve konsekvensen for den skriftlige produktion da hverken bogtrykkere eller forfattere ville fremstille materiale, som de vidste ville blive afvist eller tilbagekaldt.

Bruhns konstaterer, at forordningen medførte en *de facto* genindførsel af censuren.³⁰⁷ Som anført i forskningsoversigten så foretrækker Bruhns, at man opererer med begrebet *publiceringscensur*, der udviser skellet mellem forhånds- og manuskriptcensur. Dette betyder, at han markerer samtlige indskrænkninger af presse- og trykkefriheden som værende censur. Denne udlægning er et brud med Jørgensen, Feldbæk og Larsen, der *ikke* mener, at der er tale om reel censur, da det trods alt ikke var en tilbagevenden til tilstanden før 1770, hvor alt blev gennemlæst og godkendt af et professorat. Holm og Ørsted mener, at der fortsat var et *spillerum for ytringer og deltagelse* under den etikette, at det blev fremført respektabelt.

Når *Poltievennens* indhold inddrages i denne diskussion, må det først nævnes, at det virker til, at et grundlæggende skel mellem fløjene består i om man anser, at forordningens principielle lovgivning blev efterlevet fra myndighedernes side – altså om politimesterens kontrol af de løbende udgivelser blev overholdt. Da selvsamme

³⁰⁶ §26: Ethvert skrift på mindre end 24 ark (384 sider), skal indsendes til politimesteren før det kan udgives. Politimesteren kan forbyde eller tilbagekalde skrifter, hvis han anser det som strafværdigt.

³⁰⁷ Bruhns 2004: 237-241.

politimester kunne komme i juridiske problemer ved at overse kritisk materiale taler dette åbenlyst for, at nidkærheden i denne praksis var naturligt skærpet og blev respekteret. Dette er den logik, hvormed Mchangama, Stjernfelt, Rian og Bruhns vurderer, at denne efterlevelse skabte en fast kontrol med udgivelserne. Materialet i *Politievennen* præsenterer dog ikke et så entydigt billede. Det fremstår nemlig yderst tvivlsomt, hvorvidt *Politievennens* udgivelser var underlagt en skærpet nærlæsning af politimesteren. Omend Bruhns anser denne praksis som afgørende, og Stjernfelt og Mchangama argumenterer, at *alt* skulle gennemlæses, så må det jævnfør det indrykkede materiale i bladet udledes, at der fortsat blev publiceret et udstillende og kritisk indhold *efter* indførslen.

Politievennen indeholder skandaliserende påtaler, hvor både militæret og den politiske elite er pinlige hovedpersoner. Forordningen hindrede ikke, at der fortsat blev sået tvivl om borgernes reelle frihed og rettigheder, eller at der blev rettet et skarpt blik mod områder af den eksisterende samfundsindretning og -forvaltning. Mængden af kompromitterende materiale er så fremtrædende i det første år *efter* indførslen, at hvis dette indhold konsekvent blev nærstuderet af en presset politimester, så må det forventes, at han ville have reageret på og ændret formuleringer i materialet. Det bør åbenlyst nævnes, at da der ikke er endegyldige beviser for, at politimesteren ikke ændrede eller anholdte enkelte parafraser, så er dette teoretisk set muligt, men da bladet blev udgivet ugentligt, og en del numre indeholdt kras kritik, så fremstår det overvejende sandsynligt, at denne praksis med nærlæsning af udgivelserne ikke blev efterlevet rigtigt. Så selvom forhåndscensuren *kunne* håndhæves af politimesteren, så fremstår det klart, at denne ikke kvalte samtlige kritiske skrifter i *Politievennen*.

Dette må vurderes som hovedproblemet ved Bruhns' definitionsforståelse. Da han ikke blot udviser forskellen mellem manuskriptcensur, hvor en censor skulle godkende samtligt materiale, og forhåndscensuren, men i stedet simplificerer en udlægning og forståelse, der *netop* må tilgås nuanceret. Selvom Bruhns delvist imødekommer denne kritik og anerkender, at ikke *alt* blev gennemlæst i den første periode, så betoner han den øgede bemanning, der skulle medvirke til, at dette blev overholdt. Det er en fremstilling, som ikke forankres i indholdet i *Politievennen*, da det skriftlige materiale ikke virker til at være underlagt en nidkær procedure.

Det må konstateres, at hvis den videnskabelige tilgang til kildematerialet efterstræber at modbevise en eksisterende udlægning ved at simplificere afgørende

forhold, så risikerer man at forankre sin position i en lignende tendentiøs slutning, hvor muligheden for en nuanceret forståelse indskrænkes.

Denne indregning af *Politievenns* udvikling må dog ikke ses som en fuldkommen underminering af censurens betydning for indholdet – men som en erkendelse af, at det bør være afgørende at differentiere mellem manuskriptcensur og forhåndscensur, for at bibeholde et nuanceret billede på forordningens effekt på periodens litterære offentlighed. Selvom dette på overfladen fremstår som en anerkendelse af Jørgensen, Feldbæk, Ørsted, Holm og Kirchhoff-Larsens konstatering af, at forordningen ikke medførte en genindførelse af *reel* censur, så har jeg gennem *Politievenns* indhold en klar forståelse for Bruhns, Mchangama, Rian og Stjernfelts ildhu for at sørge for, at forordningens indflydelse ikke negligeres eller undervurderes.

Billedet er nemlig mere nuanceret end som så. Og censurens rolle er nærmest uomgængelig i analysen af bladets udvikling. For selvom indholdet i den første tid *efter* september 1799 vidner om, at det var muligt at rette en kritisk pen mod de regerende og dens instanser, så forsømmer dette at tage hensyn til indlæggenes ophav, da disse kritiske indlæg nu var personificeret ved Seidelin. Forordningens afskrækkende effekt havde reduceret oppositionsskrifterne til meget få aktører, der samtidig var underlagt et mærkbart pres ovenfra.³⁰⁸ I sidste ende fandt domstolene heller ingen grund til at tage Seidelin i forsvar, da han i 1802 blev underlagt censur, og hvor Generalprokurør Colbiørnsen ikke så nogen grund til, at domsafsigelsen skulle være *formildende*.³⁰⁹ Da Seidelin *efter* indførelsen blev personificeringen på den krasse pen, er det svært at afvise, at hans retslige udfordringer var en direkte udledning af, at hans ytringer fortsat var en torn i øjet på de regerende. Ved at dømme Seidelin til censur ophørte den kritiske repræsentation i magasinet.

Principielt har Holm og Ørsted ret i, at der teoretisk set var et *spillerum for offentlighedens ytringer efter* forordningen. Dette kan argumenteres ved Seidelins fortsatte kritiske indlæg. Problemet er blot, at det udfra resten af *Politievenns* indhold fremgår, at forordningen præventivt afskrækkede næsten alle bidragsydere og formindskede antallet af indsendte og især kritiske bidrag markant. Holm, Ørsted og principielt også Jørgensens udlægning er derfor en sandhed med alvorlige modifikationer, da de eneste kritiske skrifter nu var forankret i Seidelins pen. Hans virke og fortsatte ihærdige produktion var undtagelsen i højere grad end reglen.

³⁰⁸ Seidelin 1960: 341-345 & Mchangama & Stjernfelt 2016: 240-242.

³⁰⁹ Seidelin 1960: 341-345.

Politievennen er et eksempel på, at selvom røsterne i den litterære offentlighed fortsat *kunne* være kritiske, så forsvandt den mangfoldighed, der afspejlede den litterære og kritiske offentlighed *før* forordningen. Indholdet var, foruden Seidelin, brodløs, da flertallet ikke *turde* indsende bidende tekster om de bestemmende og dens instanser. Den udstillende og skandaliserende kritik var nu blevet en monofoni. Blot fordi Seidelin fortsatte sit kritiske virke ufortrødent, så er det fortsat afgørende ikke at undervurdere forordningens konsekvenser for den litterære offentlighed. Lollikkens bestræbelser og bidrag må ses som en anomalitet i det overordnede billede af den litterære produktion i perioden *efter* indførslen i september 1799.

Den moderne udlægning af forordningen, funderet i Mchangama, Bruhns, Rian og Stjernfelt, indbefatter, at det *var* forordningens censurerende effekt, der havde den ubestridt alvorligste og *kneblende* indflydelse på den litterære offentlighed i starten af 1800-tallet.³¹⁰ Denne slutning står dog ikke uanfægtet hen, da Jørgensen pointerer, at hovedkilden til den brat forstummende offentlige debat *ikke* skal findes i de ny-indførte lovbestemmelser men i de nationalromantiske strømninger, der vandt frem i takt med den eskalerende udenrigspolitiske strid med England.³¹¹

I dette spændingsfelt har analysen af *Politievennen* vist, at dets indhold kan bidrage til en afklaring og nuancering af denne uenighed. Ved første øjekast kan det fremstå svært udelukkende at alliere sig med den moderne udlægning. Jørgensen ville formodentlig pege på de indlæg af Seidelin i foråret og sommeren 1800, som et klart bevis på at der fortsat var en kritisk presse, der havde et litterært spillerum. Han ville umiddelbart også sammenholde det pludselige fald af bidende skrifter efter sensommeren 1800 med *Freya-affæren* og den nationalromantiske strømning.

Det må vurderes, at konfrontationen med englænderne blev afdækket i bladet og fulgt af en signifikant forandring i omtalen af de ledende aktører. Flere bidrag var direkte statspatriotiske eller nationalromantiske i deres formulering og udtryk. De indholdte en hidtil uset loyalitet, der opildnede borgerne til at slutte op om kongen, regeringen og de *danske* soldater. Det var et substantielt skift i *Politievennens* litterære kerne og en udvikling, hvor indholdets transformation i højere grad virker til at være forankret i nationalromantik end i forordningen. Selv de pinlige fremstillinger af soldaternes udenlandske ophav i 1801 og 1802 kan tilskrives en fremskreden nationalromantisk ånd og fædrelandsfølelse. Man ophøjer de *danske* værdier

³¹⁰ Mchangama & Stjernfelt 2016: 235.

³¹¹ Jørgensen 1944: 36-42.

og karaktertræk i dets kontrast til *fremmede*. En principiel naturlig udvikling fra strømningerne i 1700-tallet, hvor man allerede havde haft et opgør med især tyske embedsmænd i det danske statsapparat. Det fremstår altså svært at ignorere den nationalromantiske opblomstrings indflydelse på *Politievenns* indholdsmæssige udvikling. I hvert fald når det omhandler Seidelin.

For Seidelin er det centrale aspekt, som denne udlægning *ikke* forholder sig til. Som nævnt blev han personificeringen på de kritiske skrifter, og hans personlige virke var derfor rodfæstet i *Politievenns* indhold. Af den grund er det helt afgørende og legitimt at diskutere, om denne udvikling er et retvisende billede på udviklingen i den litterære offentlighed eller nærmere et udtryk for Seidelins personlige forandring. Under alle omstændigheder er forandringen tankevækkende, da materialet i *Politievennen* viser, at krigen mod England havde en tydelig indvirkning på selv de mest liberale og oppositionelle borgere. Optrapningen havde ubetinget en folkelig vækkelse, der aktiverede loyalitet, solidaritet og sammenhold mod kronen og fædrelandet.

Dette bekræfter dog *ikke*, at disse kritiske indlægs bratte ophør er et resultat af den nationalromantiske ånd, og at denne havde større indflydelse på den offentlige debat, end forordningen. Det må fremhæves, at offentlighedens mangfoldighed allerede var blevet afmonteret med indførslen i 1799, så det kritiske indhold i *Politievennen efter* forordningen i højere grad må ses som Seidelins personlige udvikling end den litterære offentligheds. Det havde åbenlyst været interessant, at se effekten af krigens indflydelse på offentligheden *før* forordningen var indført.

Dette speciale skriver sig dermed ind i denne diskrepans i forskningen ved at bidrage med ny viden, der nuancerer udlægningen af den litterære offentligheds udvikling i starten af 1800-tallet. *Politievenns* indhold underbygger, at selvom Seidelin fortsatte den kritiske pen, så betød forordningens indførsel, at den brede offentlighed, som ellers havde eksisteret op til efteråret 1799, forstummede. Derfor fremstår udlægningerne af forordningens effekt af historikere som Ørsted, Holm og Jørgensen formildende, da de negligerer den uomtvisteligt kneblende og præventive indflydelse, som indførslen havde. Det var en udvikling, der reelt set afmonterede den brede offentlighed. Selvom den nationalromantiske strømning havde en tydelig indflydelse på bladets indhold og udtryk, så var den skelsættende forandring allerede indtruffet året før, da forordningen havde sluttet den kritiske flerstemmighed, som ellers kendetegnede offentligheden i perioden op til forordningens indførsel.

Konklusion

I en nærlæsning og analyse af *Politievennen*'s indhold har det kunne konkluderes, at bladet er en glimrende kilde til at belyse udviklingen i København i starten af 1800-tallet. *Politievennen* har givet en indsigt i byens liv og borgernes hverdag. Fra helt lavpraktiske ønsker om foranstaltninger og vedligeholdelse til større arrangementer, lovgivning samt soldaterne og betjentenes synlige tilstedeværelse i bybilledet. Magasinet indeholder værdifulde beretninger om den spirende nationalromantiske ånd og giver et fængende indblik i København op til og under kulminationen ved Slaget på Reden i foråret 1801. *Politievennen* præsenterer helt overordnet et spændende og givende samtidsbillede, der udover dens bidrag til specialets forskningsfelt blotlægger, hvad der rørte sig i den danske hovedstad i begyndelsen af det 19. århundrede.

Trykkefrihedsforordningen af 1799 havde en afgørende indflydelse på indholdet og omtalen af alle fire fokusområder. Dette kan nøgternt konstateres efter udregningen af bladets indhold. Omtalen fra *før* indførslen vidner om, at der eksisterede en relativ trykke- og pressefrihed, hvor der figurerede både indsendte og seidelinsk forfattede bidrag, der havde en kritisk og satirisk brod, hvilke kunne udstille både kongehuset, regeringen og de udøvende instanser. Disse parter blev alle stillet til ansvar for en ufuldstændig samfundsindretning, der i visse henseender obstruerede borgernes mål om medbestemmelse, frihed og personlige rettigheder. Bladet indeholdt en liberal og reformerende gnist, der søgte mod en lovgivning og indretning, der baserede sig på oplysningsidealer. *Politievennen* underbygger herfor i store træk den eksisterende forskning og udlægning af offentlighedens tilstand op til september 1799.

Det fremgår af indholdet fra *efter* forordningen, at dens indførsel havde en pludselig og mærkbar konsekvens for bladet. Materialets kritiske tone var fortsat kompromitterende det første år efter indførslen, men det var ikke længere en bred kritisk offentlighed, der polyfonisk udstillede statens elite. Selvom forordningen ikke medførte en konsekvent afskaffelse af *alt* skandaliserende materiale, så udviklede den offentlige debat sig til at indeholde enkelte aktører, som turde fortsætte den kritiske omtale. De markant færre indsendte bidrag medførte, at den negative omtale i *Politievennen* blev personificeret ved dens redaktør, K.H. Seidelin.

Politiet blev nådigt behandlet *efter* indførslen, men især soldaterne og deres karakter blev skandaliseret. Kongehuset og regeringen blev inddraget i en række

indlæg henover sommeren 1800, hvor de blev holdt ansvarlige for en yderst kritisk erhvervspolitik og lovgivning. I det første år *efter* indførslen fremgår der ikke en mærkbar forandring i Seidelins penneførende virke og udtryk. At Seidelin kunne fortsætte sin stil med kras omtale afkræfter udlægningen af, at politimesteren nidkært efterså og kontrollerede det udgivne materiale. Selvom Seidelin fortsatte sit virke, så vidner udviklingen i *Politievennen* om, at indførslen havde en klar præventiv effekt, der tæmmede den brede litterære offentlighed.

Det fremgår tydeligt, at den udenrigspolitiske konflikt i sensommeren 1800 førte til en spirende nationalromantisk stemning i bladet. Dette havde en synlig indflydelse på indholdet og omtalen i *Politievennen*, da en række statspatriotiske og fædrelandskærlige skrifter blev indrykket, og den skarpe pen nu i højere grad var rettet mod medborgere, der ikke udviste solidaritet eller støttede sammenholdet.

Ved at indflette *Politievennens* indhold i den eksisterende forskning har dette speciale kastet nyt lys over periodens udvikling og nuanceret udlægningen af forordningens konsekvenser for den litterære offentlighed i starten af 1800-tallet. Kildematerialet understøtter, at der *var* en kritisk offentlighed op til 1799, der i skarpe vendinger konfronterede den politiske elite, dens lovgivning og de udøvende instanser. Forordningens bratte indførsel chokerede og forstummede den brede offentlighed, så det kun var enkelte aktører, der videreførte den kritiske stil. Derfor fremstår den konservative udlægning af forordningens konsekvenser utilstrækkelig, da denne fløj undervurderer den kvælende og præventive effekt, der afskaffede den mangfoldige deltagelse i den brede litterære offentlighed. Selvom den blomstrende nationalromantik ikke bør negligeres i dens indflydelse på indholdet i sensommeren 1800 og frem, så må frembruddet anses som *anden* akt, hvor den *første* præventivt omsluttende og forstummede den polyfoniske og kritiske offentlighed.

Bibliografi

Kilder

- Københavns bibliotek. Politievennen. Redigeret af Klaus Henrik Seidelin. København: Eget forlag. No. 1-349.
- Trykkefrihedsforordningen som gengivet i Kong Christian den Syvendes allernaadigste Forordninger og Aabne Breve for Aar 1799.
- Uddrag af Forordningen om Tolden og Kiøbsted-Consumtionen i Danmark og Norge som gengivet i Schous udtog af forordninger. Bind 12. 1797-1798.

Trykt

- Blandhol, Sverre: Kritikkens forudsætning – Kampen om trykkefriheten 1797-1801 i *Kritikk før 1814*. Redigeret af Eivind Tjønneland. Oslo: Dreyers Forlag. 2014.
- Bruhns, Svend: Bibliografiens historie i Danmark 1700- og 1800-tallet. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. 2004.
- Christensen, Dan Chr.: P.F Suhm som kritiker af den dansk-norske enevælde 1771-1774 i *Kritikk før 1814*. Redigeret af Eivind Tjønneland. Oslo: Dreyers Forlag. 2014.
- Davidsen, Jacob Gabriel: Fra det gamle konges København. København: Vintens Forlag. 1977.
- Engberg, Jens: Den Standhaftige Tinsoldat – En biografi om Frederik 6. København: Politikens Forlag. 2009.
- Feldbæk, Ole: Danmarks historie – Tiden 1730-1814. Redigeret af Aksel E. Christensen, H.P. Clausen, Svend Ellehøj & Søren Mørch. Bind 4. København: Gyldendal. 1982.
- Green, Jørgen: Kampen om Norge 1788-1814. 1. udgave. København: Grifo. 2012.

- Habermas, Jürgen: Borgerlig offentlighed – Offentlighedens strukturændring, undersøgelse af en kategori i det borgerlige samfund. 2. udgave. Oversat af Henning Vangsgaard. København: Informations Forlag. 2009.
- Heiberg, P.A.: Enevoldsmagtens Indførelse i Danmark i Aaret 1660 – Historisk og kritisk undersøgelse af P.A. Heiberg. Drammen: S.F. Rode. 1828.
- Holm, Edvard: Indbydelsesskrift til Københavns Universitets Fest i Anledning af Hans Majestæt Kong Christian IX's Regeringsjubilæum den. 15. November 1888: Den offentlige mening om Statsmagten i den dansk-norske Stats i Slutningen af det 18. Aarhundrede (1784-1799). København: G.E.C. Gads Forlag. 1888.
- Holm, Edvard: Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedens Historie 1770-1773. København: J.H. Schultz. 1885.
- Horstbøll, Henrik & Ulrik Langen & Frederik Stjernfelt: Grov Konfækt – Tre vilde år med trykkefrihed 1770-1773. Bind 1. København: Gyldendal. 2020 (1).
- Horstbøll, Henrik & Ulrik Langen & Frederik Stjernfelt: Grov Konfækt – Tre vilde år med trykkefrihed 1770-1773. Bind 2. København: Gyldendal. 2020 (2).
- Ilsøe, Harald: Bogtrykkerne i København og deres virksomhed ca. 1600-1810 – En bibliografisk håndbog med bidrag til bogproduktionens historie i serien *Danish Humanist Texts and Studies*. Volume 5. København: Museum Tusulanums Forlag. 1992.
- Jørgensen, Harald: *Arbejder om trykkefriheden*. Udgivet af Bestyrelsen for det Anders Sandsøe Ørstedeske Prisedaille-Legat. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag. 1947.
- Jørgensen, Harald: Thi kendes for ret – Studier i de civile københavnske domstoles historie i perioden ca. 1660-1919. København: G.E.C. Gads Forlag. 1980.

- Jørgensen, Harald: Trykkefrihedsspørgsmaalet i Danmark 1799-1848 – Et bidrag til en karakteristik af den danske enevælde i Frederik VI's og Christian VIII's tid. København: Ejnar Munksgaards Forlag. 1944.
- Kirchhoff-Larsen, Christian: Den Danske Presses Historie, 1749-1827. Bind 2. København: Ejnar Munksgaards Forlag. 1946.
- Koch, Hans Ludvig: Anders Sandøe Ørsted. København: G.E.C. Gads Forlag. 1898.
- Krefting: Ellen, Aina Nøding & Mona Ringvej: En pokkers Skrivesyge – 1700-tallets dansk-norske tidsskrifter mellem sensur og ytringsfrihet. Oslo: Spartacus Forlag & Scandinavian Academic Press. 2014.
- Langen, Ulrik: En fransk skibskonstruktør i Danmark – en beretning om emigranten Charles Louis Ducrest og skibet SVAR TIL ALT i *M/S Museet for Søfarts årbog*. 2017.
- Laursen, John Christian: Censorship in the Nordic Countries, ca. 1750-1890 i *Journal of Modern European History*. No. 01. Vol. 03. New York: Sage Publications. 2011.
- Linvald, Axel: Historiske meddelelser om København. København: Nielsen & Lydicke. 1923 (1).
- Linvald, Axel: Kronprins Frederik og hans Regering 1797-1807 – Bidrag til Danmark-Norges inden- og udenrigske historie omkring begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Bind 1, Styrelsen og dens Mænd; Økonomisk og social Politik. København: G.E.C. Gads Forlag. 1923 (2).
- Mchangama, Jacob & Frederik Stjernfelt: MEN – Ytringsfrihedens historie i Danmark. København: Gyldendal. 2016.
- Munck, Thomas: Absolute Monarchy in Later Eighteenth-Century Denmark – Centralized Reform, Public Expectations, and the Copenhagen Press i *The Historical Journal*. No. 01. Vol. 41. Cambridge: Cambridge University Press. 1998.

- Nevers, Jeppe: Fra skældsord til slagord – Demokratibegrebet i dansk politisk historie. Odense: Syddansk Universitetsforlag. 2011.
- Nyrop, Camillus: Bidrag til Den danske Boghandels historie. Del 1. København: Den Gyldendalske boghandels forlag. 1870.
- Nyrop, Camillus: Bidrag til Den danske Boghandels historie. Del 2. København: Den Gyldendalske boghandels forlag. 1870.
- Pedersen, Karl Peder: Kontrol over København – Studier i den sene enevældes sikkerhedspolitik i 1800-48. Odense: Syddansk Universitetsforlag. 2014.
- Petersen, Karsten Skjold: Den danske hærs hvervning af soldater i slutningen af 1700-tallet i *Fortid og Nutid*. September. København. 2001.
- Petersen, Morten: Oplysningens gale hund – Niels Ditlev Riegels; oprører, kirkehader & kongeskænder, 1755-1802. En biografi. 1. udgave. Viborg: Aschehoug Dansk Forlag. 2003.
- Rian, Øystein: Sensuren i Danmark-Norge – Vilkårene for offentlige ytringer 1536-1814. Oslo: Universitetsforlaget. 2014.
- Seidelin, Mogens: Den Seidelinske Slægtsborg. Bind 2. Odense: Eget forlag. 1960.
- Stevnsborg, Henrik: Politi 1682-2007. Frederiksberg: Samfundslitteratur Forlag. 2010.
- Villadsen, Jeppe: Det støjende samfund – På besøg i ytringsfrihedens kampzone. København: Museum Tusulanums Forlag og forfatteren. 2007.
- Ørsted, Anders Sandøe: Af mit livs og min tids historie. Forkortet udgave. Udgivet med forkortelser i hundreåret for oprettelsen af det Anders Sandøe Ørstedeske Prisedlaille-Legat ved Legatets Bestyrelse. København: Arne Frost-Hansens Forlag. 1951.

- Ørsted, Anders Sandøe: Forsøg til en rigtig Fortolkning og Bedømmelse over Forordningen om Trykkefrihedens Grændser. Del 1. København: Forlagt af forfatteren. 1801. I *Arbejder om trykkefriheden* udgivet af Bestyrelsen for det Anders Sandøe Ørstedeske Prisedaille-Legat ved Harald Jørgensen. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag. 1947.